

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST

**PROMJENA PERCEPCIJE JOSIPA BROZA TITA U AMERIČKOJ
JAVNOSTI OD 1943. DO 1953. GODINE**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Hrvoje Klasić

studentica: Vedrana Marinović

U Zagrebu, srpanj 2014.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. JOSIP BROZ TITO I AMERIČKO-JUGOSLAVENSKI ODNOSI.....	5
1.1. Tito –dojmovi i utisci.....	5
1.2. Odnosi Jugoslavije i SAD-a - od rušenja američkih zrakoplova do savezništva.....	7
2. AMERIČKA HISTORIOGRAFIJA I NOVINE O JOSIPU BROZU TITU.....	12
2.1. Kako anglofona historiografija vidi Tita.....	12
2.2. The New York Times, The Washington Post i Time.....	15
2.3. Američke novine o Josipu Brozu Titu – kvantitativna analiza.....	16
3. PRIZNANJE PARTIZANA, ODNOSI TITA I KRALJEVSKE VLADE I POBJEDA NA IZBORIMA.....	18
3.1. Partizani kao borci protiv fašizma i Titov identitet.....	19
3.2. Tito i kraljevska vlada.....	22
3.3. Pitanje Trsta, konačna pobjeda Tita i prvi 'slobodni' izbori.....	27
4. LOŠI DIPLOMATSKI ODNOSI SA SAD-om, NASTAVAK TRŠĆANSKE KRIZE I RASKOL TITO-STALJIN.....	32
4.1. Kriza diplomacije.....	33
4.2. Događaj koji je promijenio hladnoratovski svijet.....	40
5. OD NEPRIJATELJA DO SAVEZNIKA – ODRŽATI TITA NA POVRŠINI GOSPODARSKOM I VOJNOM POMOĆI.....	48
5.1. Titoizam vs. Staljinizam – kako i koliko pomoći Titu u borbi protiv Staljina?.....	48
5.2. Vojna pomoć i prekid odnosa s Vatikanom zbog Stepinca.....	54
5.3. Trst, London i Staljinova smrt.....	58
ZAKLJUČAK.....	66
SAŽETAK.....	68
BIBLIOGRAFIJA.....	69

UVOD

Tema ovog diplomskog rada je promjena percepcije Josipa Broza Tita u američkoj javnosti od 1943. do 1953. Na koji se način mijenjala percepcija Josipa Broza Tita u američkoj javnosti pratit ćemo na temelju članaka iz američkih novina i časopisa. Točnije, proučit ćemo na koji je način Josip Broz Tito prikazivan u novinama The Washington Post, The New York Times i časopisu Time Magazine. Godine kojima ćemo se baviti u ovom radu pokrivaju razdoblje obilježeno brojnim važnim događajima u životu i karijeri Josipa Broza Tita – od međunarodnog priznanja partizana kao boraca protiv fašizma u Drugom svjetskom ratu, prvih, formativnih godina nove Titove Jugoslavije¹, revne poslušnosti Staljinu i Komunističkoj partiji SSSR-a, preko rezolucije Informbiroa, pada u Staljinovu nemilost i koketiranja sa Zapadom te konačno do smrti 'velikog vođe' i početka normalizacije odnosa sa Sovjetskim savezom.

Iako je tema ovog rada prvenstveno percepcija Josipa Broza Tita kao ratnog vođe, političara i državnika u američkoj javnosti, nemoguće je ne dotaknuti se i odnosa Jugoslavije za vrijeme Tita i Sjedinjenih Američkih Država. Ti su odnosi prošli kroz nekoliko (različitih) faza, a događaji koji su ih obilježili itekako su utjecali na percepciju Josipa Broza Tita i način pisanja o njemu u američkoj javnosti. O odnosima ovih dviju zemalja mnogo se pisalo, a stranim je povjesničarima Titova Jugoslavija postala posebno zanimljiva nakon 1948. i sukoba Tita i Staljina, ali i zbog izdašne financijske i vojne pomoći Titu². Upravo zbog toga što u historiografiji već postoji velik broj radova na temu odnosa Titove Jugoslavije i SAD-a, odlučili smo se u ovom radu fokusirati na samu ličnost Josipa Broza Tita radije nego na odnose dviju država, iako će i o njima biti riječi, posebice radi stavljanja lika i djela Josipa Broza Tita u društveni i povijesni kontekst.

Također, kako i o samom Josipu Brozu Titu već postoji velik broj knjiga, članaka, monografija i ostalih radova, odlučili smo se na analizu članaka iz američkih novina i časopisa kako bismo istražili što je prosječan Amerikanac mogao doznati o Josipu Brozu Titu i kakvu je sliku o njemu mogao stvoriti na temelju pročitanoa u navedenim novinama. U

¹ Ukoliko ne koristimo službene nazive – DFJ i FNRJ – koristit ćemo pojam Titova Jugoslavija, Jugoslavija za vrijeme Tita ili Socijalistička Jugoslavija kako bi razlikovali razdoblje u povijesti Jugoslavije o kojemu pišemo u ovom radu od onoga prije Drugog svjetskog rata (Kraljevstvo, pa Kraljevina SHS i Kraljevina Jugoslavija)

² Tvrtko Jakovina. *Američki komunistički saveznik*. Zagreb: Profil. 2003. 12. Dalje: Jakovina. *Američki komunistički saveznik*. 2003.

analizi članaka koristit ćemo se kvalitativnom i kvantitativnom analizom da bismo vidjeli na koji je način Josip Broz Tito prikazivan u američkim novinama, ali i da bismo vidjeli koliko je često u njima prisutan te koliko je medijskog prostora davano njegovu liku i djelu. Također, pokušat ćemo usporediti na koji način ove tri tiskovine prikazuju Josipa Broza Tita u svojim člancima te ima li razlike u njegovu prikazu s obzirom na političku i ideološku pozadinu tih novina.

U *prvom poglavlju* dat ćemo povijesni kontekst u kojemu je Josip Broz Tito djelovao, tj. opisat ćemo odnose između dvaju država koje su, uz SSSR, obilježile život i karijeru Josipa Broza Tita – odnose između Socijalističke Jugoslavije, zemlje koja je u relativno kratkom razdoblju prešla put od glavnog Staljinovog sljedbenika do prve države koja je uspješno napustila lager i krenula u socijalizam vlastitim putem, te SAD-a, zemlje kapitalizma i demokracije koja je, barem u slučaju Tita, odlučila 'prijeći' preko njegova tvrdokornog komunizma i od Titove Jugoslavije napraviti važnog saveznika.

U *drugom poglavlju* dat ćemo kratak pregled anglofone historiografije (posebno američke), koja se bavila Josipom Brozom Titom te pokušati u nekoliko crta opisati kako američka historiografija gleda na osobu Josipa Broza Tita i njegovu ulogu u svjetskoj povijesti. Također ćemo ukratko opisati i nadolazeći, analitički dio rada u kojemu analiziramo osobu Josipa Broza Tita kroz prizmu članaka iz američkih novina i časopisa. Da bismo izvršili kvantitativnu i kvalitativnu analizu tih članaka, prvo ćemo dati kratak pregled pozadina (političkih i ideoloških) tiskovina koje koristimo (The Washington Post, The New York Times i Time Magazine) te zatim analizirati količinu, učestalost i mjesto javljanja Josipa Broza Tita u njihovim člancima.

U *trećem poglavlju* analizirat ćemo članke o Josipu Brozu Titu iz razdoblja od 1943. do kraja 1945. koji govore o sljedećim događajima i procesima – priznanje partizana, pregovori Tita i kraljevskih političara o budućnosti Jugoslavije, Titova pobjeda i preuzimanje vlasti u Jugoslaviji, Tršćanska kriza te početak gospodarske suradnje sa SAD-om.

U *četvrtom poglavlju* baviti ćemo se člancima koji su napisani o Josipu Brozu Titu u razdoblju od 1946. do kraja 1948. te događajima i procesima koji su obilježili to razdoblje – loši diplomatski odnosi dviju zemalja, rušenje američkog zrakoplova, antiamerička promidžba u Titovoj Jugoslaviji i nastavak Tršćanske krize, te raskid Tita i Staljina 1948. i nagovještaj preokreta u odnosima dvaju zemalja.

U *petom poglavlju* obradit ćemo članke iz razdoblja od 1949. do kraja 1953. s naglaskom na sljedeće događaje i procese: promjena odnosa američkih vlasti prema Titu i politika 'održavanja Tita na površini'³, gospodarska i vojna pomoć SAD-a održanju Titova režima, gledanje na Tita kao na saveznika unatoč njegovoj komunističkoj orijentaciji te Staljinova smrt i nagovještaj normalizacije odnosa Jugoslavije i SSSR-a.

Na kraju ćemo sažeti zaključke naše analize s obzirom na promjenu u percepciji Josipa Broza Tita u američkoj javnosti na temelju pisanja američkih novina, utvrdit ćemo postoji li razlika u pisanju američke historiografije o njemu u odnosu na pisanje novina i usporediti pisanja ovih triju novina o Josipu Brozu Titu, tj. ima li razlike u načinu na koji The Washington Post, The New York Times i Time Magazine prikazuju Tita u svojim člancima o istim događajima i procesima koji su obilježili njegov život i karijeru u razdoblju od 1943. do 1953.

1. JOSIP BROZ TITO I AMERIČKO-JUGOSLAVENSKI ODNOSI

1.1. Tito – dojmovi i utisci

Slovenski povjesničar Pirjevec u svojoj knjizi *Tito i drugovi* donosi jedan zanimljiv opis dojma koji je Tito ostavio na vođu britanske misije u Vrhovnom štabu prilikom susreta 1943. godine - „što se tiče vanjske pojave, Tito je impozantna ličnost: imao je 52 godine, bio je snažne građe, kosa – željezno sive boje. Njegovo pravilno lice, kao isklesano iz kamena, bilo je ozbiljno i jako preplanulo, bore – bespogovorno odlučne. Pogledu njegovih svijetlomodrih očiju nije ništa ostalo skriveno. U njemu je bila skupljena energija tigra koji se sprema na skok.“⁴ Na sličan način Tito je 'očarao' i brojne druge strance, od običnih vojnika i suboraca, radnika u tvornicama u kojima je organizirao štrajkove, pa do uglednih svjetskih državnika poput britanske kraljice Elizabete II. i američkog predsjednika Nixona, vođa pokreta i brojnih poznatih lica iz svjetske javnosti. Neupitna snaga njegove ličnosti i činjenica da je često mnogima djelovao kao netipičan komunist zbog svojeg nastupa i sklonosti hedonizmu pripomogle su tome da nakon njegove smrti velik broj ljudi (iskreno ili manje iskreno) žali za njegovim odlaskom. Velik broj radova o Titu koji analiziraju njegovu ulogu i značaj u jugoslavenskoj i svjetskoj povijesti na početku navodi dobro poznate i impozantne

³ u originalu 'Keeping Tito Afloat' – politika prema Jugoslaviji i Titu koju je Trumanova administracija usvojila nakon što je Jugoslavija izbačena iz Kominforma, a sastojala se od pružanja gospodarske i vojne pomoći Titu kako ne bi 'potonuo' zbog blokade Kominforma i Staljinovih nastojanja da se obračuna s njom

⁴ Jože Pirjevec. *Tito i drugovi*. Zagreb: Mozaik knjiga. 2012. 22. Dalje: Pirjevec: *Tito i drugovi*. 2012.

statistike o njegovu pogrebu – nikada prije 8. svibnja 1980. smrt jedne osobe nije okupila toliki broj svjetskih političara i državnika na jednom pogrebu. Niti pogreb kraljice Viktorije, niti Kennedyjev ili Churchillov pogreb nisu bili posjećeni kao pogreb čovjeka koji je od seljaka i bravara u malom selu u Hrvatskom zagorju postao osoba čije su mišljenje uvažavali i Istok i Zapad, a čije su vodstvo s velikim poštovanjem slijedile nesvrstane zemlje u hladnoratovskoj podijeli svijeta. Četiri kralja, trideset i jedan predsjednik, šest prinčeva, dvadeset i dva premijera i četrdeset sedam ministara vanjskih poslova iz 128 zemalja sa svih strana svijeta prisustvovalo je pogrebu Josipa Broza Tita, jednog od najdugovječnijih i najdugotrajnijih državnika 20. stoljeća, koji je nadživio sve velike državnike iz Drugog svjetskog rata – Roosevelta, Staljina, MacArthura, Churchilla, Eisenhowera, de Gaullea, Trumana, Žukova, Haile Selassija, Čang Kaj-šeka, Mao Ce-tunga i Montgomeryja.⁵ Razlog zbog kojega i ovaj rad ne počinje poznatim citiranjem činjenica s Titova pogreba - ma kako impozantno one djelovale i koliko god prigodne bile za dočaravanje značaja koji je Tito posjedovao na svjetskoj politici – jest ne samo to što je veliku popularnost i ugled u svijetu Tito stekao ponajviše s pokretom nesvrstanih koji se razvio izvan razdoblja koje obrađuje ovaj rad, već i to što citatom s početka poglavlja želimo na neki način pokazati kako je Tito već od 1943. doživljavao kao karizmatičan i energičan vođa, što je zajedno s iskustvom koje su mu donijele godine, točnije desetljeća u politici dovelo do toga da ga velik dio svijeta percipira jednom od najvažnijih ličnosti 20. stoljeća. Titova je karizma, spretnost, pronicljivost i uloga vođe u partizanskom ratu protiv okupatora nebrojeno mnogo puta hvaljena i prenošena, pa čak i na filmu, ali možda ga najbolje opisuje Himmler u jednom obraćanju njemačkim oficirima 1944.: „Želio bih spomenuti još jedan primjer ustrajnosti, a to je maršal Tito. Moram priznati da je taj komunistički veteran, taj Herr Josip Broz, uporan čovjek. Nažalost, on je naš neprijatelj. Kad ga uhvatimo, odmah ćemo ga srediti, u to možete biti sigurni, on je naš neprijatelj. Ali kad bismo bar mi imali tucet takvih Tita u Njemačkoj...taj čovjek je počeo ni od čega. Bio je između Rusa, Britanaca i Amerikanaca, i imao je hrabrosti prevariti Britance i Amerikance i posrati se na njih na najkomičniji način. On je čovjek Moskve...On se nikada ne predaje.“⁶ Himmler je pogriješio samo u jednom – u tome da će uhvatiti Tita. I, dugoročno gledajući, u tome da je Tito čovjek Moskve, no u trenu kada je on iznio svoju procjenu Tita, nije mogao znati što će se dogoditi 1948. Tito je od 1943. kada je kao vođa partizana stupio na političku pozornicu bio misterija za sve njene sudionike, a njegov karakter i karizma

⁵ Jasper Ridley. *Tito*. Zagreb: Prometej. 2000. 23. Dalje: Ridley: *Tito*. 2000.

⁶ Ridley. *Tito*. 2000.270.

uvelike su obilježili njegovu politiku i odnose s drugim političarima, posebno zapadnim. Na sličan će način stoga Tita opisivati i američke novine, dakako, ovisno o tome kakvi su u danom trenutku bili odnosi Jugoslavije i SAD-a, koji su uvelike utjecali na stav američke javnosti o Titu.

1.2. Odnosi Jugoslavije i SAD-a – od rušenja američkih zrakoplova do savezništva

Kao što smo već naveli, u razdoblju od 1943. do 1953. odnosi između ovih dviju zemalja prošli su kroz nekoliko faza – od priznanja partizana kao boraca protiv fašizma na tlu Jugoslavije, preko brojnih incidenata i diplomatskih kriza između dviju država koje su obilježili prve poslijeratne godine, opreznog koketiranja i normalizacije odnosa pa sve do otvorene suradnje na gospodarskom i vojnom planu i, u konačnici, do stvaranja politički i strateški važnog savezništva. Iako se u prvim poslijeratnim godinama to nije moglo naslutiti, s vremenom je, od svih Saveznika, baš SAD postao najgorljiviji zagovaratelj održavanja Tita i Jugoslavije.

U jeku Drugog svjetskog rata za događanja u Jugoslaviji više su bili zainteresirani Britanci nego Amerikanci. Jakovina navodi kako se „kralj Rooseveltu obraćao više puta u nadi da bi ovaj mogao utjecati na Churchilla kako bi se odbacili dogovori između Tita i Šubašića. Međutim, američkom je predstavniku kod izbjegličke vlade, Richardu Pattersonu, State Department izričito savjetovao da 'ne ulazi u rasprave'. Sjedinjene su Države svom veleposlaniku također rekly kako je želja Washingtona uspostaviti vlast na koju pretežni utjecaj neće imati nijedna strana sila. Bile su spremne vojno pomagati 'svim snagama otpora', bez 'političkog' razlikovanja.“⁷ Kada je krajem rata već postalo jasno da je Tito jedina prava vlast u Beogradu, a Jugoslavija se nalazila pred izborima, pripreme za njih pratio je i američki veleposlanik Patterson. On je u prvim danima svog mandata bio 'očaran' Titom, a svoje divljenje prenio je i predsjedniku Trumanu – „Tito je osebujan, dinamičan, gostoljubiv.(...) On je vojni genij, ali i pravi komunist čija ideologija nije američka.“⁸ Pattersonovo je oduševljenje Titom, iako još uvijek prisutno na osobnoj razini, na onoj političkoj splasnulo, posebno nakon Šubašićeve ostavke te je čak bio spreman prijetiti povlačenjem veleposlanstva iz Beograda ukoliko Tito ne pristane pomaknuti zakazane izbore. Američka je diplomacija

⁷ Jakovina. *Američki komunistički saveznik*. 2003. 21. – 24.

⁸ Isto. 42.

ponavljala kako će njihova pomoć Jugoslaviji prestati ukoliko se u zemlji ne uspostave 'četiri slobode' te da Jugoslavija mora pokazati da joj je stalo do poštivanja ljudskih prava želi li njihovu gospodarsku pomoć. Bez obzira na sva upozorenja američke diplomacije, kao i ostalih Saveznika, izbori su provedeni kako su i zakazani, a rezultat nikoga nije iznenadio. Nakon izbora, veleposlanik Patterson poslao je vrlo pesimističan izvještaj o Jugoslaviji predlažući da SAD ne prizna novu vladu jer u zemlji nema demokracije, sloboda i građanske slobode, a Beograd je poput glavnog grada sovjetske republike čiji je režim neprijateljski prema Americi i Britaniji.⁹ Međutim, Pattersonov savjet nije poslušan, a SAD je priznao FNRJ i nove (stare) vlasti u Beogradu.

Ustav koji je FNRJ usvojila u siječnju 1946., tzv. 'Staljinški ustav', jasno je davao do znanja SAD-u da je Jugoslavija 'najlojalniji sovjetski satelit', ali ni oni, kao ni vlasti koje su ga usvojile, nisu mogli niti zamisliti koliko kratko će se on održati. Američki ambasador Patterson početkom 1946. održao je brojne govore u SAD-u u kojima je opisivao stanje iza 'Titove željezne zavjese', opisujući Tita kao moskovskog agenta i optužujući njegov režim za uskraćivanje osnovnih ljudskih prava. Poput Pattersona, i SAD je smatrao Tita i njegov režim represivnim, ali je Washington više brinula Titova uloga agenta sovjetskog imperijalizma. Za to vrijeme, Tito je ograničavao moć svojih protivnika. Uhićenje kardinala Stepinca koji je optužen za suradnju s Ustašama za vrijeme rata te njegovo zatvaranje izazvalo je krizu u diplomatskim odnosima dviju zemalja, pa su neki članovi Kongresa inzistirali na prekidu diplomatskih odnosa, do čega ipak nije došlo. Međutim, još je veće proteste izazvalo ranije uhićenje i suđenje Draži Mihailoviću koje je jasno pokazalo koliko malo utjecaja Washington u biti ima u Beogradu. Jugoslavenska unutarnja politika koju je SAD smatrao prisilnom zasluživala je prijekore u svakom pogledu. No, do trenutka kad je Mihailović osuđen i pogubljen, Truman je već toliko usvojio politiku 'zadržavanja' komunizma kako bi spriječio širenje sovjetskog utjecaja da ga je puno više brinula uloga Jugoslavije u širenju sovjetskog imperijalizma nego Titovo unutarnjopolitičko obračunavanje s protivnicima. U nekoliko međunarodnih kriza koje su izbile između SAD-a i Jugoslavije upravo je na tome shvaćanju Jugoslavije kao agenta širenja sovjetskog utjecaja SAD temeljio svoje političke odluke.¹⁰

⁹ Jakovina. *Američki komunistički saveznik*. 2003. 44. – 54.

¹⁰ Lorraine M. Lees. *Keeping Tito Afloat – The United States, Yugoslavia and The Cold War*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University press. 1997. 9. – 13. Dalje: Lees. *Keeping Tito Afloat*. 1997.

Još od kraja Drugog svjetskog rata trajale su rasprave jugoslavenskih i američkih vlasti o pravima prelijetanja američkih zrakoplova preko jugoslavenskog teritorija. Kriza je eskalirala 9. kolovoza 1946. kad su jugoslavenski lovci prisilno prizemljili američki transportni avion na redovnom letu iz Beča u Udine tvrdeći da je avion povrijedio jugoslavenski zračni prostor i odbio poslušati zahtjeve za spuštanjem. Posada i putnici su zadržani i onemogućen im je pristup američkim konzularnim službenicima. SAD je uputio žestok protest tvrdeći da je zrakoplov samo sišao s kursa zbog lošeg vremena. Dok su posada i putnici iz prvog zrakoplova još bili u pritvoru, 19. kolovoza srušen je još jedan američki zrakoplov na putu za Beč s pet članova posade od kojih su svi poginuli. Patterson je izvijestio State Department da Jugoslavija žali za drugim incidentom i poginulima, ali krivnju za incident pripisuje SAD-u jer je jugoslavenska vlada već mnogo puta upozorila na problem neodobrenih letova i njihove moguće posljedice. SAD je uputio ultimatum Jugoslaviji zahtijevajući puštanje zadržanih članova posade i putnika, pa je Tito obećao da u budućnosti neće biti otvarana vatra na strane zrakoplove, ali je ponovno optužio SAD za namjerno kršenje jugoslavenskog teritorijalnog suvereniteta. Incident s rušenjem američkog zrakoplova samo je produbio neprijateljstvo američke vlade i naroda prema Titovu režimu.¹¹

Odnosi dviju zemalja ostali su napeti i nakon što se afera oko rušenja aviona smirila. Američki su diplomati u Beogradu često loše tretirani i nastojalo im se život učiniti nepodnošljivim. U ožujku 1947. veleposlanik Patterson podnio je ostavku, a do izbora novog veleposlanika dužnost je preuzeo dotadašnji otpravnik poslova, John M. Cabot. On je bio jedan od rijetkih koji je dobro pročitao jugoslavensko-sovjetske odnose, zbog čega je i nastojao provesti svoju ranu verziju strategije klina¹². Njegova zapažanja i razgovori s jugoslavenskim dužnosnicima uvjerali su ga da unatoč prevladavajućoj propagandi, jugoslavenska i sovjetska vlada nisu u najboljim odnosima. Bio je uvjeren da će jugoslavenski nacionalni interesi s vremenom doći u sukob s onima Sovjetskog Saveza i da Jugoslaveni možda neće uvijek slijepo slijediti ruske upute. Novi američki ambasador u Beogradu, Cavendish Cannon, također je brzo uvidio da je Tito vrlo samostalan u vođenju svoje države te je u nekim vanjskopolitičkim pitanjima zauzeo stajališta naprednija nego što je to Moskva

¹¹ Lees: *Keeping Tito Afloat*. 1997. 13. – 20.

¹² Wedge strategy – 'strategija klina' - strategija koju je američka administracija usvojila nakon raskola Tita i Staljina, a sastojala se od toga da treba iskoristiti sve, pa i najmanje sukobe i 'pukotine' unutar sovjetskog bloka te ih poticati s ciljem narušavanja homogenosti svjetskog komunizma i slabljenja SSSR-a

bila spremna poduprijeti. Kao i Cabot, i on je pretpostavljao da će jugoslavenski nacionalizam jednog dana doći u sukob sa sovjetskim namjerama. Međutim, njihove su sumnje naišle samo na podsmjeh nadređenih u Washingtonu, a američka je administracija propustila na vrijeme uočiti znakove napetosti između Jugoslavije i SSSR-a¹³ pa je Rezolucija Informbiroa od 28. lipnja 1948. i izbacivanje Jugoslavije iz Kominforma mnoge ostavilo 'razrogačenih očiju', baš kao i Cabota koji je tako opisao svoju reakciju na saznanje o raskolu između Tita i Staljina. Najveće je pitanje za SAD u ovom trenutku bilo kako reagirati na novonastalu situaciju. Stav koji je SAD zauzeo nakon Rezolucije Informbiroa bio je vrlo realan – Jugoslavija je i dalje bila komunistička zemlja, arogantna i neprijateljski raspoložena prema SAD-u te od Tita ne treba očekivati puno. Raskol sa SSSR-om ne znači da će Jugoslavija automatski prići Zapadu, ali treba pozdraviti neovisnost Jugoslavije i nadati se da će još koji od satelita slijediti Titov primjer. Jugoslavenska politika u drugoj polovici 1948. bila je neodlučna između Istoka i Zapada, što zbog svoje dotadašnje ideološke rigidnosti, ali i zbog potrebe da izbjegne gospodarsku i političku izolaciju svojih dotadašnjih partnera. U trenutku kada su se veze s Istokom prekidale, a Zapad je svoju pomoć mogao uvjetovati za Jugoslaviju neprihvatljivim zahtjevima, jugoslavenska je diplomacija morala odabrati put kojim će krenuti, a do 1949. jugoslavenski su političari napokon znali gdje su, prešavši u doktrinarnu ofenzivu protiv SSSR-a, te nastojeći uvjeriti i sebe i narod da zapadni, a prvenstveno američki imperijalizam više nije prijatnija svijetu i FNRJ kakvim su ga dotad nastojali prikazati.¹⁴

Tijekom 1949. bilo je već jasno da sukob Tita i Staljina nije nikakav trik i Zapad je odlučio da Titu treba pomoći da se održi na površini pa je Jugoslavija, zbog svoje spremnosti da se suprotstavi Staljinu i manje neprijateljskog stava prema Zapadu, uspjela osigurati ekonomsku pomoć i međunarodnu podršku koja joj je bila potrebna da izdrži pritiske Kominforma. Mogućnost da SSSR vojno napadne Jugoslaviju natjerala je SAD i zapadne saveznike da razmisle o pružanju vojne pomoći Jugoslaviji u slučaju da do napada zaista dođe. Upravo zbog toga, u jesen 1949. SAD je podržao Jugoslavensku kandidaturu za nestalnu članicu Vijeća sigurnosti UN-a. Prema američkom razmišljanju, potpora kandidaturi Jugoslavije trebala je biti znak ostalim zapadnim zemljama da pruže potporu režimu koji je lomio sovjetski monopol. Titov bi se ugled izborom Jugoslavije povećao te bi ojačao slična nastojanja u drugim satelitskim zemljama, a Jugoslaviji bi izbor pokazao da ima podršku

¹³ Lees: *Keeping Tito Afloat*. 1997. 23. – 41.

¹⁴ Jakovina. *Američki komunistički saveznik*. 2003. 243. – 261.

Zapada što je automatski trebalo odvratiti SSSR od napada na nju.¹⁵ Tako je FNRJ 20. listopada 1949. izabrana za nestalnu članicu Vijeća sigurnosti, napravivši još jedan korak prema Zapadu, a dalje od SSSR-a.

Tito je do tada već bio poduzeo neke reforme u zemlji po kojima se Jugoslavija razlikovala od ostalih komunističkih zemalja, a koje su olakšale američkoj administraciji napore da Titu osigura gospodarsku pomoć koju je tražio od njih, i to u milijunima dolara. Tito još uvijek nije bio službeno zatražio vojnu pomoć SAD, ali su Amerikanci već procijenili njen opseg i raspravili njeno pružanje s Britancima i Francuzima i odlučeno je da će se čekati konkretan jugoslavenski zahtjev za pomoći. Međutim, otvoreni Titov zahtjev za američkom vojnom pomoći mogao je postati fatalnim za njegov režim, a otvoreno prihvaćanje Zapada ili ga spasiti ili u potpunosti osuditi pa je stoga Jugoslavija i dalje oklijevala poslati službeni zahtjev SAD-u. Kada je Trumanov savjetnik za vanjsku politiku Averell Harriman posjetio Jugoslaviju u kolovozu 1951., američke novine su to protumačile kao upozorenje Washingtona Kremlju da se ne zanose idejom kako bi napad na Jugoslaviju prošao bolje nego agresija u Koreji. Američki je Kongres nakon toga prihvatio Zakon o međusobnoj sigurnosti (Mutual Security Act) kojim je Jugoslavija konačno uključena u program primanja otvorene vojne pomoći.¹⁶

Trumana je na predsjedničkoj poziciji početkom 1953. zamijenio Dwight Eisenhower, a novi državni tajnik postao je John Foster Dulles. Iako je retoriku ove nove, republikanske administracije obilježila retorika 'oslobođenja' nacija od komunističkog režima, Jugoslavija nije bila toliko pod njezinim udarom. Međutim, oštrija retorika Washingtona imala je za posljedicu to da je Tito zauzeo neprijateljski stav prema novoj administraciji, a ona mu je bila spremna pomoći možda i više nego ijedna druga. Amerikanci su već duže planirali suradnju između Jugoslavije, Grčke i Turske kao dio svojih obrambenih planova u Europi. U veljači 1953. napokon je potpisan sporazum o prijateljstvu i suradnji između ove tri zemlje, čime su pregovori FNRJ sa Zapadom još više olakšani. Ali sporazum je imao još jednu veliku važnost – po prvi je puta jedna komunistička zemlja stupila u savez sa zemljama koje su bile članice NATO-a. Sklapanje balkanskog saveza bio je još jedan primjer stavljanja realnosti ispred ideologije.

¹⁵ Jakovina. *Američki komunistički saveznik*. 2003. 287. – 288.

¹⁶ Lees: *Keeping Tito Afloat*. 1997. 83. – 119.

Napori koje je američka administracija poduzimala da Jugoslaviju i Tita približi Zapadu, i sve što je dotada postigla na tom planu, mogli su lako pasti u vodu kada je SSSR u ožujku 1953. ostao bez svog 'velikog vođe', a vrijeme koje je uslijedilo pružalo je mogućnost pomirenja Jugoslavije i SSSR-a te vraćanje Tita pod sovjetsko okrilje. Vijest o Staljinovoj smrti zatekla je Tita na putu za London gdje je išao u posjet Winstonu Churchillu. Bilo je to njegovo prvo putovanje na Zapad u svojstvu šefa države i predstavljalo je pravi mali trijumf za Jugoslaviju naspram SSSR-a, ako ništa drugo, barem simbolički.¹⁷ Borbe za vlast u Moskvi te nametanje Hruščova kao prvog među jednakima na neko su vrijeme okupirali SSSR više nego odnosi s Jugoslavijom pa se do proljeća 1954. ništa značajno nije događalo, a Tito se nastavio približavati Zapadu.

2. AMERIČKA HISTORIOGRAFIJA I NOVINE O JOSIPU BROZU TITU

Glavni cilj ovoga rada je prikazati kako su američke novine gledale na Josipa Broza Tita i kako su ga u svojim novinama prikazivale u desetogodišnjem razdoblju od 1943. do 1953. Prije nego što krenemo s kvalitativnom analizom članaka, reći ćemo nešto o tome kako anglofona historiografija gleda na Tita (posebno američka) te o novinama čije ćemo pisanje o Titu analizirati, a dat ćemo i njihovu političku i ideološku pozadinu. Također, u ovom poglavlju donosimo i kvantitativnu analizu članaka koji se u njima pojavljuju – koliko ih ima, koliko su česti i na kojem se mjestu u novinama nalaze – te objašnjavamo kako će biti koncipirana kvalitativna analiza članaka u sljedećim poglavljima.

2.1. Kako anglofona historiografija vidi Tita

Josip Broz Tito ličnost je o kojoj je mnogo toga napisano, kako od strane domaćih autora, tako i stranih. Dosta radova napisano je od strane autora iz savezničkih zemalja, među kojima prednjače Britanci. Tako su se, između ostalih, Titovim likom i djelom bavili Sir Fitzroy Maclean (*The Heretic: The Life and Times of Josip Broz-Tito*, 1957.; *Tito*, 1980.; *Josip Broz Tito: A Pictorial Biography*, 1980.) i Sir Frederick William Deakin (*The Embattled Mountain* 1971.), koji su osobno poznavali Tita, zatim Phyllis Auty (*Tito*, 1971.), Duncan Wilson (*Tito's Yugoslavia*, 1978.), Jasper Ridley (*Tito*, 1994.), Richard West (*Tito and the Rise and Fall of Yugoslavia*, 1995.) te moderni autori kao što su Neil Barnett (*Tito: Life and Times*, 2006.) i Geoffrey Swain (*Tito: A Biography*, 2011.). The English Historical Review

¹⁷ Jakovina. *Američki komunistički saveznik*.2003. 347. – 362.

(EHR)¹⁸ navodi kako biografija o Titu u engleskom govornom području ne nedostaje, bilo onih koje su mu naklonjene ili onih koje nisu. Među one koje hvale Tita i njegova postignuća EHR ubraja djela Phyllis Auty, Jaspera Ridleyja i Richarda Westa, dok Titovu biografiju Geoffreyja Swaina naziva 'odmakom od konvencije Titovih anglofonih simpatizera'. Među kritičare Tita ERH smješta autore poput Đilasa (*Tito: The Story from Inside*, 1980.) i britanske novinarku Nore Beloff (*Tito's Flawed Legacy*, 1985.).

Što se tiče američke historiografije, nema toliko mnogo Titovih biografija kao u britanskoj, već su njegov lik i djelo ponajviše vezani za jugoslavensko-američke odnose i vanjsku politiku dviju zemalja. Među onima koji su se bavili Titom valja istaknuti knjigu američkog diplomata Hamiltona Armstronga *Tito and Goliath* iz 1951. te stranog dopisnika Leigha Whitea *Balkan Caesar*, također iz 1951. Tu su i analiza odnosa dviju zemalja autorice Lorraine M. Lees *Keeping Tito Afloat* iz 1997. te pisanja američkih diplomata poput Pattersona i Waltera Robertsa (*Tito, Mihailovic and the Allies - 1941-1945*, 1973.). Časopis *Foreign Affairs* kojeg izdaje the Council on Foreign Relations¹⁹ donosi jednu procjenu Tita i njegova djelovanja u kojoj je sažeto stajalište Amerike o osobi Josipa Broza Tita u izdanju iz ljeta 1980., nakon Titove smrti. Autor eseja i jedan od čestih pisaca za *Foreign Affairs* je John C. Campbell, autor brojnih djela o Jugoslaviji i vanjskoj politici, između ostalih i knjige *Tito's Separate Road* iz 1967. U navedenom eseju iz 1980. Campbell donosi popis od sedam velikih Titovih postignuća oko kojih se složila većina anglofonih povjesničara: sačuvao je nezavisnost svoje zemlje unatoč žestokim pritiscima izvana; bio je ujedinitelj, preuzevši upravljanje zemljom razdrtom unutarnjim sukobima i praktički u raspadanju, uspjevši je očuvati u komadu 35 godina; vodio je borbu, svojim primjerom i zagovaranjem, za transformaciju međunarodnog komunističkog pokreta u udruženje nezavisnih partija i zemalja, bez središnje kontrole Moskve; stvorio je nove oblike i vrste socijalizma u praksi pod općim pojmom socijalističkog samoupravljanja; poticao je ono što je Zapad nazvao 'tržišnim socijalizmom', tj. decentralizaciju gospodarstva koja je dopuštala odluke temeljne ne na centralnom planu već na tržištu, ali zadržavajući socijalističko vlasništvo nad industrijom; odabrao je mjesto Jugoslaviji između blokova Istoka i Zapada, ne svrstavajući se ni sa jednim, ali zadržavajući utjecaj kod oba; bio je utemeljitelj i vođa svjetskog pokreta nesvrstanih, ne

¹⁸ *The English Historical Review* je najstariji povijesni časopis u engleskom govornom području koji pokriva teme ne samo iz britanske povijesti, već praktički i sve aspekte europske i svjetske povijesti. Prvi broj izašao je u siječnju 1886. Preuzeto s: http://www.oxfordjournals.org/our_journals/enghis/about.html

¹⁹ The Council on Foreign Relations – američka nezavisna, neprofitna organizacija, izdavačka kuća i najutjecajnija organizacija u SAD-u koja se bavi pitanjima vanjske politike. Preuzeto s <http://www.cfr.org/about/>

samo promičući interese Jugoslavije već i utječući na svjetske događaje daleko iznad same Jugoslavije. Campbell Titov život sažima ovako: „Bio je ljutiti neprijatelj Zapada na početku Hladnog rata; čovjek koji se herojski suprotstavio Staljinu; zagovaratelj zasebnih putova u socijalizam; utemeljitelj pokreta nesvrstanih, zagovaratelj detanta i mira u Europi; čuvar jedinstva Jugoslavije; dobri otac države, u svoje vrijeme poštovan od svih; svjetski državnik, posljednji od divova, iskreno i univerzalno oplakivan.“²⁰ Dok su Titova postignuća naširoko opisana, kritike Titu se u ovoj analizi ne mogu pronaći. To, naravno, ne znači da ih nije bilo – kao najveće mrlje na Titovoj karijeri uvijek se navode postupanja s poraženima nakon Drugog svjetskog rata, progon političkih protivnika i neistomišljenika, odnos prema Katoličkoj crkvi, nepoštivanje građanskih sloboda itd. Međutim, dojam koji se stječe čitanjem anglofone literature o Titu jest da se te 'mane' njegove vladavine uglavnom samo usput spomenu ili se na njihovoj analizi ne zadržava dugo. Također, ako se o njima i govori, na neki način ih 'zasjene' kasnije Titove reforme i uloga koju je imao u svjetskoj vanjskoj politici. Općenito govoreći, a to je vidljivo i iz naslova američkih knjiga o Titu, fokus je češće na njegovoj vanjskoj politici i odnosima s drugim zemljama, posebno SAD-om i SSSR-om, nego na Titovoj unutarnjoj politici i postupcima u zemlji. Stoga ne iznenađuje da se češće spominju njegove zasluge i uspjesi nego loše karakteristike njegova režima. Štoviše, često se sve ove negativne karakteristike jednostavno pripisuju činjenici da je Tito bio komunist, na čelu jednog totalitarnog režima, a komunizam (barem u američkoj propagandi) podrazumijeva takve stvari. Kao što kaže Campbell, Tito i ljudi koji su 1945. stvarali novu Jugoslaviju provodili su revoluciju 'grubim metodama' i protiv volje značajnog broja elemenata u narodu. Upravo takvi izrazi, kao što su 'grube metode', čest su, a ponekad i jedini zajednički nazivnik za one loše karakteristike Titova režima. Drugim riječima, američka literatura gleda i pamti Tita kao svjetskog državnika, vještog pregovarača i promicatelja miroljubive koegzistencije hladnoratovskih blokova, a ne kao diktatora jedne represivne države i totalitarnog režima (barem u početku) s brojnim ljudskim žrtvama. Zašto? Iz jednostavnog razloga što su iz njihove perspektive važnija bila vanjskopolitička pitanja i odnosi dviju zemalja, a ne što se događa na Bleiburgu ili Golom otoku.

²⁰ Campbell, John C. „Tito: The Achievement and the Legacy.“, *Foreign Affairs*, 1980. Preuzeto s: <http://www.foreignaffairs.com/articles/33968/john-c-campbell/tito-the-achievement-and-the-legacy>

2.2. The New York Times, The Washington Post i Time

The New York Times su američke dnevne novine pokrenute 1851. godine u New Yorku. Jedne su od najprestižnijih i najuglednijih svjetskih novina, s osvojenih 112 Pulitzerovih nagrada i statusom američkog 'nacionalnog arhiva podataka'. Iako nisu najtiražnije novine u SAD-u, spadaju među najpopularnije, a njihovu internetsku stranicu mjesečno posjeti 30 milijuna ljudi. Moto novina je 'All the News That's Fit to Print' ili 'Sve vijesti prikladne za tiskanje'. Što se tiče političke i ideološke pozadine, vrijedi citirati prvo izdanje novina koje govori o njihovoj svrsi i stajalištima: „Bit ćemo Konzervativni u svim slučajevima kad mislimo da je Konzervativizam nužan za javno dobro; i bit ćemo Radikalni u svemu što nam se učini da zahtijeva radikalni tretman i radikalnu promjenu. Mi ne vjerujemo da je sve u Društvu ili posve dobro ili posve loše; ono što je dobro nastojimo sačuvati i ojačati; što je loše istrijebiti ili promijeniti.“²¹. Kako je od prvog broja novina prošlo više od 150 godina, tako su se mijenjala i njihova politička stajališta pa istraživanja pokazuju da 40% Amerikanca smatra da The New York Times ima liberalna stajališta, 20% da uopće ne zauzima politička stajališta, a 11% da ima konzervativna stajališta.²² Postoje i neke zamjerke radu novina, kao što je pisanje o određenim temama kojima su se bavile i kojima se bave, poput rata u Iraku (jer su bile previše naklonjene Bushovoj administraciji)²³, izraelsko-palestinskog sukoba (u kojem su novine bile sklonije Izraelcima nego Palestincima)²⁴ i Drugog svjetskog rata (gdje ih se optužuje za nedovoljno pisanje o Holokaustu i umanjivanje važnosti genocida nad Židovima)²⁵, ali i ratovima u bivšoj Jugoslaviji za koje se tvrdi da su u svojim reportažama bili previše anti-srpski nastrojeni²⁶.

The Washington Post jedne su od vodećih američkih dnevnih novina koje izlaze od 1877. godine, a za razliku od The New York Timesa koji se istakao praćenjem događaja na međunarodnoj razini, The Washington Post se ističe temeljitim praćenjem rada Bijele kući i Kongresa te američke vlade općenito. Novine su osvojile 47 Pulitzerovih nagrada, a posebno su se istakle izvještajima o aferi Watergate te je pisanje The Washington Posta uvelike

²¹ New York Daily Times, „A Word About Ourselves“, 18.09.1851.

²² „New York Times, Washington Post, and Local Newspapers Seen as Having Liberal Bias“, *Rasmussen Reports.com*, 15 srpnja, 2007. Preuzeto s: http://www.rasmussenreports.com/public_content/politics/current_events/general_current_events/media/new_york_times_washington_post_and_local_newspapers_seen_as_having_liberal_bias

²³ Ricks, Thomas E. *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq*. London: Penguin Press, 2006.

²⁴ Viser, Matt. "Attempted Objectivity: An Analysis of the New York Times and Ha'aretz and their Portrayals of the Palestinian-Israeli Conflict", *The International Journal of Press/Politics* 8 (rujan 2003): 114–120.

²⁵ The New York Times, „Turning Away From the Holocaust“, 14.11.2001.

²⁶ Simpson, Daniel. *A Rough Guide to the Dark Side*. London, Zero Books, 2012.

pridonijelo ostavci predsjednika Nixona. Što se tiče političkih stajališta, sredinom 1970.-ih konzervativci su ove novine nazivali 'Pravda na Potomacu'²⁷ zbog njihove sklonosti ljevici u izvještavanju, a od tada ovaj naziv koriste i liberalni i konzervativni kritičari novina.²⁸ Kako se The Washington Post najviše bavi upravo američkom unutarnjom politikom, najčešće su i kritike na izvještavanje o predsjedničkim izborima i kampanjama koje im prethode te, u novije vrijeme, favoriziranju republikanskih kandidata²⁹

Time (TIME) je američki časopis koji izlazi tjedno u New Yorku, a pokrenut je 1923. Time pokriva teme iz svjetske politike, povijesti, znanosti i društva, a časopis je s najvećom svjetskom cirkulacijom u svojoj kategoriji i može se pohvaliti s 25 milijuna čitatelja. Pokretači Time-a zamislili su časopis kao važan, ali i zabavan, a cilj im je bio donositi vijesti kroz ljude, zbog čega je naslovnica Time-a desetljećima prikazivala individualne osobe.³⁰ Jedna od najpoznatijih rubrika Time-a je 'Osoba godine' u kojoj svake godine Time bira osobu ili grupu ljudi koji su najviše utjecali na novinske naslove u zadnjih 12 mjeseci, bilo na dobar ili loš način, pa se tako na naslovnici 1938. našao i Adolf Hitler. Osim 'Osobe godine', Time svake godine donosi i listu 100 najutjecajnijih ljudi na svijetu pod nazivom 'Time 100'. Što se tiče političkih stajališta, enciklopedija Britannica navodi da je Time dugo zauzimao umjereno konzervativna politička stajališta svog glavnog urednika, Henryja Lucea, ali je do 1970.-ih već zauzeo neutralniji stav u svojim reportažama, bliži političkom centru.³¹

2.3. Američke novine o Josipu Brozu Titu – kvantitativna analiza

Za analitički dio rada koristili smo članke iz američkih novina The New York Times, The Washington Post i Time koji govore o Josipu Brozu Titu. Članke smo pronašli u online arhivima navedenih novina, a u pretrazi arhiva ključna nam je riječ po kojoj smo tražili članke bila 'Tito', jer pretraga pod ključnim riječima 'Josip Broz Tito' ne daje sve članke u kojima se on spominje u razdoblju od početka 1943. do kraja 1953.. Pretraga online arhiva na temu 'Tito' dala je na tisuće članaka. Konkretno za svake novine to izgleda ovako: The New York Times – 6 650 rezultata; The Washington Post – 2 892 rezultata; Time – 442 rezultata. Ovakva razlika u broju rezultata ne iznenađuje kada se uzme u obzir da su The New York

²⁷ Kao aluzija na *Pravdu*, glavno glasilo Komunističke partije SSSR-a.

²⁸ The Washington Times, „Partisan Press Parity?“, 13.03.2007.

²⁹ The Washington Post, „Wrong Choice for Governor“, 26.10. 2006.

³⁰ „Instant History: Review of First Issue with Cover“, *Brycezabel.com*. Preuzeto s: http://www.brycezabel.com/instanthistory/2006/03/time_magazine_f.html

³¹ „Time“, *Britannica.com*, Preuzeto s: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/596077/Time>

Times i The Washington Post dnevne novine, a Time je časopis koji izlazi jednom tjedno. Razlika u broju članaka o Titu u The New York Timesu i The Washington Postu proizlazi iz toga što se prve novine više bave internacionalnim pitanjima i vanjskom politikom, a druge unutarnjom politikom SAD-a, kao što je opisano u prethodnom poglavlju. Pošto članci u online arhivima ovih triju novina nisu dostupni besplatno, na temelju naslova i kratkih sadržaja članaka odabrali smo one iz čijeg se naslova i sadržaja moglo zaključiti da o Josipu Brozu Titu govore nešto više od tek usputnog spominjanja. Također, opseg ovog rada ne dopušta nam detaljnu analizu svih članaka koji su proizašli kao rezultat pretrage online arhiva pa smo tako ovom preSelekcijom na temelju važnosti teksta smanjili broj članaka koje smo pročitali na ukupno nešto više od njih 400. Naravno, kada smo pristupili čitanju i analizi ovih odabranih članaka, još smo jednom morali napraviti selekciju onih čiji je sadržaj stvarno bitan za naš rad.

Prije nego što pristupimo kvalitativnoj analizi odabranih članaka koja će uslijediti u sljedećim poglavljima, osvrnut ćemo se na to koliko se medijskog prostora davalo Josipu Brozu Titu i koliko su česte vijesti o njemu. Kvantitativna analiza svih triju novina pokazuje da je najviše članaka o Josipu Brozu Titu za vrijeme trajanja Drugog svjetskog rata, od trenutka kada SAD i svijet saznaju za partizane, preko njihova priznanja kao boraca protiv fašizma te pregovora s kraljem i kasnije Šubašićem pa do kraja rata kada Tito i njegov režim u potpunosti preuzimaju vlast u Jugoslaviji. Drugi događaj koji je izazvao najviše reakcija u američkim novinama bila je rezolucija Informbiroa i raskol između Tita i Staljina, što ne iznenađuje s obzirom na važnost koju je taj događaj imao za vanjsku politiku SAD-a, ali i za dotadašnji tok Hladnog rata. Treća tema o kojoj se dosta piše je američka pomoć Jugoslaviji, prvo gospodarska, a zatim i vojna. Kako su se pregovori o pomoći provlačili kroz nekoliko godina, prikladnije ih je nazvati temom nego događajem kao prethodna dva slučaja. Osim ove tri teme/događaja, postoje i neke teme koje se provlače kroz niz godina i o njima se redovito izvještava. To su primjerice pitanje Trsta, Titov odnos prema Katoličkoj crkvi i slučaj Stepinac, Titovo približavanje Zapadu i sl. Uz sve već navedeno, pisalo se i o izborima u studenom 1945., rušenju američkog zrakoplova 1946., Titovom posjetu Londonu 1953. te reakcijama nakon Staljinove smrti i pokušaju normalizacije odnosa između Jugoslavije i SSSR-a. Upravo su to teme na kojima će se bazirati kvalitativna analiza članaka u sljedećem poglavlju.

Koliko se važnosti pridavalo pisanju o Titu u američkim novinama vidljivo je i iz pozicije članaka o njemu unutar samih novina te njihovoj veličini. Naime, pretplata na online arhiv The New York Timesa omogućuje pregled cijelih novina u digitalnom obliku, pa se lijepo vidi da se članci o Titu najčešće pojavljuju između prve i desete stranice od u prosjeku 50-ak stranica koliko su novine imale radnim danom u razdoblju koje obrađujemo (nedjeljna izdanja imala su i preko 130 str!³²). Nažalost, za izdanja The Washington Posta iz razdoblja između 1943. i 1953. nismo uspjeli pronaći ukupan broj stranica, međutim članci o Titu se i u njima najčešće pojavljuju između prve i desete stranice, dok za Time nemamo ni broj stranice na kojoj se članak pojavljuje niti ukupan broj stranica časopisa. Iz svega ovoga može se zaključiti da se Josip Broz Tito u američkim novinama pojavljuje često i gotovo uvijek u prvom dijelu novina. Iako članci najčešće nisu dugački, osim ako se radi o nekoj detaljnijoj analizi Tita kao partizanskog vođe/ jugoslavenskog državnika/ potencijalnog američkog saveznika, iz svega navedenog zaključujemo da mu se pridaje dosta medijskog prostora i važnosti, vjerojatno više nego i jednom komunističkom vođi osim Staljina. U sljedećem dijelu rada istražiti ćemo što i kako točno američke novine pišu o Titu između 1943. i 1953. godine. Odlučili smo kvalitativnu analizu članaka bazirati na najvažnijim događajima iz života i političke karijere Josipa Broza Tita radije nego na kronološkom pregledu pisanja o njemu u američkim novinama jer smatramo da ograničenja poput opsega rada i dostupnosti članaka ne dopuštaju detaljnu kronološku analizu svih članaka u kojima se Josip Broz Tito spominje, već je važnije pokazati kako je Tito prikazivan u nekim ključnim trenucima svog života, ali i odnosa ovih dviju zemalja, a ti su ključni događaji u konačnici i utjecali na stvaranje i promjenu percepcije američke javnosti o njemu.

3. PRIZNANJE PARTIZANA, ODNOSI TITA I KRALJEVSKE VLADE I POBJEDA NA IZBORIMA

U ovom poglavlju analizirat ćemo što i kako američke novine pišu o Titu u razdoblju od početka 1943. do kraja 1945.. Kao što je ranije navedeno, nećemo kronološki analizirati apsolutno sve što se o Titu pisalo već ćemo se usredotočiti na događaje i teme koji su najviše privukli pažnju američke javnosti i kojima je posvećeno najviše medijskog prostora. U ovome razdoblju to su priznanje partizana kao boraca protiv fašizma, odnosi Tita i kraljevske vlade te

³² Zanimljiv je podatak da je u jednom nedjeljom izdanju iz 1953. godine od 353 stranice na drugoj stranici izašao članak o smrti Titova voljenog psa Tigra.

pregovori Tito-Šubašić i izbori u studenom 1945. Osim ove tri glavne teme, spomenut ćemo i pisanje o počecima Tršćanske krize i američke pomoći Jugoslaviji.

3.1. Partizani kao borci protiv fašizma i Titov identitet

Što se tiče izvještavanja o događajima na Balkanu i u Jugoslaviji, godinu 1943. obilježava pisanje o partizanima kao drugoj skupini boraca protiv okupatora na tlu Jugoslavije te promjeni britanske politiku koja sve više priznaje i podržava partizane, a sve manje Mihailovića. The New York Times tako u lipnju 1943. izvještava o prvoj službenoj izjavi Britanaca da su uspostavili veze s partizanima. Tito se tu spominje tek kao njihov 'poglavica' čije je 'ratno ime' Tito. Također se navodi kako su Britanci 'zahladili' odnose s Mihailovićem te, iako se ne može govoriti o potpunom priznanju partizana i njihove civilne vlade, službeno priznanje o uspostavi veza s njima daje naslutiti da Britanci nastoje pomiriti dvije suprotstavljene strane na tlu Jugoslavije. The New York Times ovo naziva i prvim službenim priznanjem Tita kao zapovjednika partizanskih trupa koje služe pod civilnom partizanskom vladom na čijem je čelu Ivan Ribar.³³

The Washington Post borce na tlu Jugoslavije prvo naziva 'jugoslavenskim patriotima' i gerilcima koji su uspjeli stvoriti bitan front u Jugoslaviji i svojim ratovanjem skinuli 25 ili više njemačkih divizija s leđa Saveznicima. Također, The Washington Post navodi kako su borbe protiv okupatora u Jugoslaviji prvi pokazatelj sposobnosti okupiranih naroda da uzvrate udarac Hitleru i to s učinkovitom disciplinom te pomoći i savjetima savezničkih časnika. Jedino što nedostaje ovim gerilskim skupinama je jedinstvo između Titovih partizana i Mihailovićevih četnika.³⁴

O Titu se i dalje ne govori puno. Time također donosi priču o britanskom priznanju veza s partizanima koje vodi 'moćan i misteriozan' čovjek, Tito, vođa narodnooslobodilačke vojske. Također navode, kao i ostale dvoje novine, da partizani optužuju četnike za suradnju s okupatorima, ali i da njemačkom vojnom zapovjedništvu u Jugoslaviji i Tito i Mihailović jednako vrijede jer je za obojicom izdana tjeralica na 100 000 maraka.³⁵

Sve troje novine također prenose vrlo zanimljiv izvještaj Daniela da Lucea od 2. listopada 1943., novinara Associated Pressa i prvog američkog dopisnika koji je uspio ući u

³³ The New York Times, „Serb Partisans Get British Aid“, 22.06.1943.

³⁴ The Washington Post, „Hard-Fighting Guerillas Developing Major Front in Yugoslavia“, 01.10.1943.

³⁵ Time, „Yugoslavia: Pat for the Partisans“, 02.08.1943.

Jugoslaviju od njemačke invazije. De Luce je za svoje izvještaje iz Jugoslavije dobio i Pulitzerovu nagradu 1944. godine. Njegov izvještaj hvali partizane koji se uspješno bore protiv okupatora bez ijednog tenka i zrakoplova. De Luce kaže da je na čelu partizana vrlo 'cijenjena i poštovana' ličnost – drug Tito, navodno veteran Španjolskog građanskog rata koji je uspio svoje gerilce ujediniti u čvrsto discipliniranu i vrlo idealističku silu. Partizani stavljaju crvene zvijezde na svoje uniforme i imaju srp i čekić na zidu svog stožera te se pozdravljaju stisnutom šakom, ali nisu svi partizani gorljivi komunisti. I oni koji pripadaju komunističkoj partiji i oni koji nisu njeni članovi ujedinjeni su zajedničkim ciljem – otporom Nijemcima i vraćanjem jugoslavenske slobode. Također, de Luce navodi da partizanska vojska ne traži direktnu potporu Crvene armije, već se okreće američkim i britanskim snagama. Partizani su do tada bili gerilska vojska, ali je njihov pokret toliko narastao da je vojno gledano velika stvar. Iako je to narodna vojska i nije savršena, duh joj je nevjerovatan, a vojnici 'znaju kako pucati'.³⁶

The Washington Post i The New York Times do kraja 1943. redovito izvještavaju o međusobnim optužbama partizana i četnika za suradnju s okupatorima i povremenim sukobima, a Tita se i dalje naziva ili zapovjednikom partizana ili generalom narodnooslobodilačke vojske. Također se piše o odnosu kraljevske vlade prema partizanima, koja još uvijek podržava isključivo Mihailovića.³⁷ Prenosi se i da je 'snažno pro-ruski jugoslavenski partizanski pokret' formirao režim koji se suprotstavlja kralju i izbjegličkoj vladi u Kairu koju priznaju svi Saveznici, uključujući i Ruse. General Josip Broz (Tito), vojni vođa partizanskog pokreta promaknut je u feldmaršala i postavljen je za predsjedatelja novog vijeća za nacionalnu obranu.³⁸

Prvi članak koji detaljnije analizira Tita i njegovu prošlost objavljen je u The New York Timesu 05. prosinca 1943., a napisao ga je C. L. Sulzberger, dopisnik The New York Times u Kairu, koji je 1951. dobio i Pulitzerovu nagradu za ekskluzivni intervju s nadbiskupom Stepincem. Naslov članka je 'Mystery Man of the Balkans', a donosi pregled Titova života, barem onoga što se o njemu do tada zna, i raznih teorija o njegovu identitetu. Sulzberger navodi kako je jedan od najvećih patriotskih fenomena ovog rata rast i moć

³⁶ The Washington Post, „Yugoslav Partisans Fight Nazis Without One Tank or Plane“, 07.10.1943.
Vidi i: The New York Times, „Tito's Army Looks to Allies for Help“, 07.10.1943.
Time, „Yugoslavia: Red Star and Clenched Fist“, 18.10. 1943.

³⁷ The Washington Post, „King's Men, Partisans Accuse Each Other of Treachery“, 29.10.1943.

³⁸ The Washington Post, „Yugoslav Partisans Form Regime Opposed to King“, 05.12. 1943.
Vidi i: The New York Times, „Partisans Set Up Yugoslav Regime“, 05.12.1943.

gerilskog otpora u Jugoslaviji. Prvi veliki vođa tog otpora bio je Draža Mihailović, kojeg su zbog otpora okupatorima prozvali srpskim de Gauellom. Tek je znatno kasnije svjetska javnost saznala za još jedan pokret otpora u Jugoslaviji – pokret koji se nazivao narodnooslobodilačkom vojskom Jugoslavije i na čijem je čelu čovjek s ratnim imenom 'Tito'. Sulzberger piše i o političkom aspektu partizanskog pokreta na čelu s Ivanom Ribarom, ali naglasak stavlja na 'duhovnog vođu koji neupitno upravlja pokretom i koji je glavna figura njegova organiziranja' – Tita. Iako je Tito jedna od ličnosti o kojima se najviše pričalo u svijetu tih dana, nitko ne zna tko je on, čak ni saveznički časnici koji su u kontaktu s njim. Tajna Titova identiteta jedna je od najbolje čuvanih tajni Drugog svjetskog rata, a Sulzberger navodi kako to nije bez razloga. Osim što sprječava da neprijatelj sazna tko su vođe pokreta i osveti se nad njihovim obiteljima i prijateljima, korištenje tajnog imena daje određenu dozu romantičnosti, što pokretu daje dodatnu vrijednost u javnosti. To je metoda koju komunističke organizacije koriste već dugo u zemljama u kojima su prisiljene djelovati u tajnosti, a što se tiče Tita, nema sumnje da je i on komunist, s obzirom na njegovo iskustvo u organizaciji te na činjenicu da partizanski pokret slijedi brojne komunističke linije. Sulzberger se pita tko je Tito i kakav je te donosi najpoznatije teorije o njegovu identitetu – od toga da je Tito ustvari više osoba i kada jedan umre zamijeni ga drugi da se održi dojam 'besmrtnosti', preko teorija da je Tito ustvari Kosta Nađ ili Moša Pijade, da je Tito čovjek po imenu Broz koji se borio u Španjolskom građanskom ratu pa do priče, koja je zbog svojih romantičnih implikacija bila često objavljivanja, da je Tito ustvari žena. Sulzbergeru se čini da je najbolja teorija o Titovu identitetu ona koju su objavili Nijemci – da je Tito Josip Broz, hrvatski komunist i sindikalni vođa metalaca. Nijemci su u to toliko sigurni da su objavili poster s Titovom slikom (iz policijskog dosjea) kao partizanskog vođe i ponudili nagradu od 100 000 maraka za njega. Zanimljivo je kako članak navodi da čovjek na njemačkom posteru jako slični Abrahamu Lincolnu, a da je njegov identitet potvrdio i sam Mihailović koji se s njim nekoliko puta sreo. Sulzberger prenosi jedan od tih susreta na kojem su Tita upitali odakle dolazi, na što je on odgovorio 'ja dolazim odozgo', a to su četnici protumačili kao da se spustio padobranom iz ruskog zrakoplova. Članak donosi i fizički i karakterni opis Tita: 'Oni koji su ga upoznali kažu da je malo ispod prosječne visine, ali prilično snažan. Stalno puši cigare, dobro govori njemački, ima bistre plave oči i tamnu kosu. Čini se da ima izvrstan smisao za humor i veselo se smije na dobre šale i pun je samopouzdanja. Iako očito ima komunističku pozadinu i školovanje, ne čini se da njegov pokret slijedi bilo čisto marksističke ili čisto staljinističke ideje'. Sulzberger kaže da, tko god Tito stvarno je, 'partizani uživaju šaleći se sa svijetom na

tu temu i nesumnjivo i sam Tito uživa u drami koja je nastala oko njegova identiteta'. Bez obzira na njegov pravi identitet, članak zaključuje da je on jedan misteriozan čovjek i izvanredan ratnik.³⁹ Ovaj članak, kao i većina prijašnjih, doista piše o Titu kao o kakvom romantičarskom junaku, obavijenom velom tajne, koji uživa veliko poštovanje svojih boraca, a sve više intrigira i svjetsku javnost. Brojni članci navode i sve veću važnost Tita za savezničke vojne planove u južnoj Europi, priznanje njegove privremene vlade⁴⁰ i sve veću britansku i američku pomoć partizanima umjesto četnicima.⁴¹

3.2. Tito i kraljevska vlada

Nakon Drugog zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu, dilema oko Titova identiteta više nije bilo. Time je izvijestio kako je Jugoslavija 'ponovno rođena u Bosni', a Tito proglašen maršalom Jugoslavije, i to prvim u povijesti države. To mu je omogućilo da odbaci krinku i službeno istupi naprijed kao Josip Broz, hrvatski metalac, komunistički sindikalni vođa i borac protiv Franca.⁴² Nova vlada, prva koja je formirana od strane ljudi koji su izdržali nacističku okupaciju, ignorirala je mladog kralja Petra i njegovog ministra rata, Dražu Mihailovića, kao što je ignorirala i činjenicu da jugoslavensku vladu u izbjeglištvu priznaju sve velike sile (uključujući i Rusiju, koja je unatoč tome podržavala partizane). Za ljude u Jajcu vlada u inozemstvu nije bila vlada, a kralj koji ih odbacuje nije kralj.⁴³ Odluke iz Jajca i novi razvoj događaja u Jugoslaviji predstavljali su problem za savezničke političare. Jedan članak iz The Washington Posta analizira 'probleme sutrašnjice' koji će proizaći iz političke nestabilnosti na Balkanu. Zanimljivo je kako autor smatra da Europljani na situaciju na Balkanu gledaju kao na tipičnu za to područje i prihvaćaju je kao neizbježnu, dok se u Americi ona shvaća ozbiljnije zbog toga što su brojne frakcije iz Jugoslavije povezane s emigrantima u SAD-u koji još uvijek shvaćaju politiku svoje rodne zemlje vrlo ozbiljno. Zbog toga je američka javnost izložena brojnim proturječnim informacijama koje plasiraju upravo ti emigranti u svrhu propagande ideja svojih stranaka. Članak također kaže kako je frakcionaštvo 'prokletstvo europske politike' već više od stoljeća te da je prosječnom Europljaninu politika jednako frakcionaštvo. Malo Amerikanaca shvaća da je Europljanima

³⁹ The New York Times, „Mystery Man of the Balkans“, 05.12.1943.

⁴⁰ The Washington Post, „Soviet Recognizes Tito, Turkey Says“, 12.12. 1943.

Vidi i: The New York Times, „Tito's Influence Growing“, 09.12. 1943.

⁴¹ The Washington Post, „Partisans Already Pledged Major Part of British Help“, 10.12.1943.

Vidi i: The New York Times, „U.S. to Help Tito in Yugoslav Fight“

⁴² U člancima još uvijek postoji neslaganje oko toga je li Tito doista sudjelovao u Španjolskom građanskom ratu ili je samo organizirao prevoženje dobrovoljaca u Španjolsku

⁴³ Time, „Yugoslavia: Rebirth in Bosnia“, 13.12.1943.

jedina alternativa višestranačkom sistemu onaj jednostranački (za razliku od dvostranačkog kakav postoji u SAD-u), a val europskih diktatura koji je uslijedio nakon Prvog svjetskog rata bio je pokušaj da se stabiliziraju parlamentarni sistemi rastrgani frakcionaštvom. Za Jugoslaviju članak kaže da je bez obzira na odluke AVNOJ-a monarhija još uvijek vrlo živa ideja, a kralj i dalje 'vlada' zemljom i da je kruna faktor na kojeg i dalje treba računati.⁴⁴

Ostale novine nisu tako optimistične o ulozi kralja. Većina članaka iz The New York Timesa i Timea smatra da su sve veće veze partizana s britanskim i ruskim misijama samo ojačale Titovu poziciju, a njegovi stalni uspjesi, ali i samo preživljavanje svih njemačkih ofenziva, samo još više potresaju ionako slabu vladu u izbjeglištvu i ugrožavaju poziciju mladog kralja Petra.⁴⁵ Amerikanci se pitaju i što će biti sada kada je Titov režim zatražio puno priznanje, tj. kako će reagirati Ujedinjeni narodi jer ovakav razvoj događaja, iako očekivan, predstavlja pravi diplomatski problem. The New York Times navodi kako angloamerička diplomacija nastoji pronaći formulu koja bi ujedinila sve različite elemente u Jugoslaviji i sačuvala položaj mladog kralja, a i Sovjeti i dalje održavaju diplomatske odnose s kraljem i izbjegličkom vladom. Iako se čini da će Saveznici nastojati odgoditi rješenje ove političke krize do nakon rata, veliko nezadovoljstvo postupcima Draže Mihailovića moglo bi dovesti do toga da izgubi i verbalnu podršku Saveznika, jedinu koju još uvijek ima.⁴⁶

Još jedan zanimljiv članak o samom Titu izašao je u The Washington Postu početkom 1944. Autor, Theodor Balk, govori o tome kako poznaje Tita i daje 'intiman opis' misterioznog jugoslavenskog gerilskog vođe. Autor navodi kako je Tito jedan od onih ljudi s Balkana koje je iskustvo dva svjetska rata stvorilo velikanima. U oba ta rata on se borio za oslobođenje 'svoje vrste' – malog europskog čovjeka. Njemu je uspjelo ono što do tad nije uspjelo niti jednom profesionalnom europskom vojniku – natjerati Hitlera da protiv njega pošalje čovjeka kao što je Rommel, a Tito čak i nije profesionalni vojnik. Članak navodi kako je Tito u dvije i pol godine izrastao iz sindikalnog vođe u narodnog generala i danas više ne mora trpjeti ignoriranje Britanaca niti neprijateljstvo izbjegličke vlade. Danas (već u siječnju 1944.!) London, Washington, ali i Moskva priznaju da je Tito stvarni faktor u Jugoslaviji i pružaju mu punu pomoć.⁴⁷

⁴⁴ The Washington Post, „European Politics: Problems of Tomorrow“, 13.12. 1943.

⁴⁵ Time, „World Battlefronts: Battle of the Balkans; What next for Tito?“, 31.01.1943.

⁴⁶ The New York Times, „Tito Regime Asks for Recognition“, 19.12. 1943.

⁴⁷ The Washington Post, „I Knew Tito: An Intimate Description of the Mysterious Yugoslavian“, 02.01.1944.

Nastojanja britanske diplomacije da spase Jugoslaviju, kralja Petra i u konačnici ugled svoje vanjske politike postajala su sve teža i teža kako je rastao Titov utjecaj. The Washington Post kaže kako bi pod normalnim okolnostima kralj Petar uspio pronaći način da zadrži prijestolje, ali Europa, i posebno Jugoslavija nalaze se pred velikim, revolucionarnim ispitom. Nove mase pod vodstvom komunista Tita su ustale, a kralj Petar je od 'simbola kraljevine' posta samo individualni vladar te nema nikakvih dokaza da Tito želi postići dogovor s njim, bez obzira na pritiske Britanaca, a veliku će ulogu u razvoju događaja na Balkanu imati i Rusija čije Crvena armija napreduje prema Rumunjskoj.⁴⁸ Time pak izvještava kako je Churchill pozvao kralja Petra i Titova ministra vanjskih poslova, Josipa Smodlaku, na konferenciju u London nakon što je nedavno prozvao Tita 'izvanrednim vođom', rekao da Mihailović surađuje s neprijateljem, a vlastiti mu je sin poslan u misiju k Titu. Isti članak donosi i otvoreno pismo jugoslavenskog ambasadora u SSSR-u, Stanoja Simića, u kojem prekida sve veze s vladom kralja Petra i proglašava svoju odanost Titu jer je on 'jedini predstavnik jugoslavenskog naroda'. Također je dodao da nijedan američki dužnosnik nije otvoreno progovorio za Tita, dok je jugoslavenski ambasador u SAD-u, Konstantin Fotić, bratić Milana Nedić, a svejedno ga obožavaju u Washingtonu. Prema Simiću, Fotić kontrolira cijelu vladu jer ima kontrolu nad jugoslavenskim zlatom u SAD-u.⁴⁹ Manje od mjesec dana kasnije, Time donosi članak u kojem Konstantin Fotić preuveličava snagu Mihailovićevih boraca i optužuje Tita i partizane zbog širenja komunističkih ideja i ubijanja 'inteligentnih seljaka'. Međutim, članak kaže da je očito da ljudi oko kralja uzaludno pokušavaju rehabilitirati Mihailovića, a nastojanja im kvare i Titovi 'sponzori u Moskvi' koji tvrde da je krajnje vrijeme da vlade Ujedinjenih naroda prekinu diplomatske odnose s grupom jugoslavenskih službenika u Kairu koji ne predstavljaju nikog osim sebe same i da priznaju Titovu vladu.⁵⁰

Brojni članci prenose i program Titove vlade o ustroju Jugoslavije nakon rata te tako npr. The New York Times donosi Sulzbergerov intervju s Josipom Smodlakom koji mu objašnjava kako Tito i njegovi ljudi ne nameću ništa narodu jer će nakon rata biti izbori na kojima će se riješiti pitanje monarhije, a njihov program je da se stvori federalna država s jednakim pravima za sve narode i religije. Smodlaka tvrdi i da 'komunisti' ne mogu nametnuti Jugoslaviji svoju volju i doktrinu. Naravno da će doći do socijalnih reformi, ali one će se

⁴⁸ The Washington Post, „Yugoslavs and Their King“, 19.03.1944.

⁴⁹ Time, „Foreign News: A Commoner Looks at a King“, 20.03. 1944.

⁵⁰ Time: „Yugoslavia: For King and Country“, 01.05.1944.

'svakako dogoditi i već se događaju' (neovisno o komunistima). Sve što oni žele je sloboda i demokracija. Zanimljivo je i da autor navodi kako na vratima štaglja pokraj Smodlakine kuće, s unutarnje strane, pišu četiri slogana: Živio drug Tito! Živio drug Staljin! Živio Churchill! Živio Roosevelt!⁵¹

Osim o odnosu Tita i kralja piše se i o prvim pokušajima vojne suradnje Jugoslavije i SAD-a pa tako The Washington Post piše kako Titova vojska želi razmijeniti vojne misije s SAD-om te kako je Vladimir Velebit, vođa Titove vojne misije u Velikoj Britaniji, izjavio da je Titova vojska 'nezavisna', i 'ne-komunistička', a Tito nije imao nikakvih vojnih veza s Moskvom sve do prije dva mjeseca.⁵²

Sve troje novine također prenose izvještaje Stojana Pribičevića i Johna Talbota, dopisnika koji su večerali i razgovarali s Titom u njegovom štabu. The New York Times navodi kako je Titovo sjedište visoko u planinama 'najneprobojnije na svijetu' i Nijemci ga uzaludno pokušavaju osvojiti. Sastanak s maršalom bio je posve neformalan, razgovarali su o brojnim temama, a pošto Tito ne voli pričati na engleskom, Pribičević je prevodio razgovor. Članak opisuje Tita u plavo-sivoj vojnoj uniformi, kaže kako je Tito snažno građen i ima 'vrlo snažno lice' koje djeluje ozbiljno dok ne primijetite bore od smijeha oko očiju i usta.⁵³ Maršal je komentirao lošu kvalitetu njemačkih boraca koji bježe ako im ne uspije prvi napad, a ustaški vojnik vrijedi dva njemačka u borbi. Prema četnicima ima jako malo poštovanja. Time još dodaje i komentar Stojana Pribičevića, svog dopisnika, o tome mogu li se područja pod partizanima u Jugoslaviji zvati 'oslobođenima' – prema onome što je on vidio, ta su područja više nego oslobođena.⁵⁴ Time kasnije donosi i članak o samom Pribičeviću i hvali njegovo izvještavanje, napominjući da je on prvi američki novinar nakon De Lucea koji je razgovarao s Titom te kaže da je on jedan od glavnih razloga zašto je Time često prvi u donošenju vijesti o 'dramatičnim događajima u Jugoslaviji' američkoj javnosti – Time je bio prvi koji je skrenuo pozornost javnosti na uspon Mihailovića, a zatim i prvi koji je izvijestio o njegovu sukobu s Titom.⁵⁵

⁵¹ The New York Times, „Tito's Group Seeks Slavic Federation“, 11.4. 1944.

⁵² The Washington Post, „Tito's Army Wants to Send Mission to U.S.“, 05.05.1944.

Vidi i: The New York Times, „Americans with Tito's Men“, 05.05.1944.

⁵³ The New York Times, „Tito, in Interview, Cites Nazi Tactics“, 15.05.1944.

⁵⁴ Time, „Tito's Yugoslavia“, 22.05. 1944.

⁵⁵ Time, „A Letter From The Publisher“, 29.05.1944.

Ostatak 1944. karakterizira izvještavanje o popuštanju kralja Petra naporima britanske diplomacije da sklopi dogovor s Titom, raspuštanju vlade Božidara Purića i davanja mandata za sastav nove vlade Ivanu Šubašiću⁵⁶. The Washington Post to tumači kao 'popuštanje Titu'⁵⁷ te izvještava i o povlačenju Fotića s pozicije ambasadora u SAD-u, kojega veoma hvale i kažu kako će ga biti teško zamijeniti.⁵⁸ Pregovori Tita i Šubašića te sastav nove vlade također su predmet interesa. Često se prenose Šubašićeve izjave o pregovorima s Titom pa tako The New York Times prenosi Šubašićev poziv narodima Jugoslavije da 'zaborave na svoje razlike i ujedine se u borbi protiv mržnje i zavisti koju po zemlji šire neprijatelji i njihovi suradnici'. Šubašić kaže kako su njihovi napori do sada propadali zahvaljujući tome što je narod 'bratski ujedinjen' u narodnooslobodilačkoj vojsci pod maršalom Titom.⁵⁹ Još uvijek je naglasak na oslobođenju zemlje, Šubašiću su glavna briga ljudi, koji se bore za bolju i sretniju budućnost, a ne buduće unutarnje uređenje države, za koje se nada da će biti riješeno uz 'prijateljstvo, iskrenost i puno razumijevanje s Titom'.⁶⁰ Time novu Šubašićevu vladu smatra konačnim porazom Mihailovića i velikom pobjedom Tita i partizana. Tito igra vrlo pametno u pregovorima sa Šubašićem jer ne inzistira na komunističkoj većini u vladi te je pristao služiti pod kraljem Petrom do plebiscita nakon izbora, što mu je donijelo potporu jugoslavenske kraljevske (i legalne) vlade.⁶¹

Ulazak Crvene armiju u Rumunjsku, zatim u Jugoslaviju te oslobođenje Beograda također je privuklo pažnju američke javnosti. Velika Britanija i SAD bile su itekako svjesne toga što sovjetska prisutnost na Balkanu znači u globalnoj raspodjeli moći i zona utjecaja. The Washington Post donosi članak s vrlo zanimljivim opisom dolaska Crvene armije – 'Sovjetski Savez spustio se nad Balkan'. Članak analizira podjelu zona utjecaja na Balkanu između Velike Britanije i SSSR-a te kaže kako 'SAD nema i ne može imati direktne interese na Balkanu te samo želi spriječiti razvoj eventualnog sukoba Velike Britanije i SSSR-a oko njihovih interesa na Balkanu'. Članak tvrdi da bez obzira na buduće uređenje Jugoslavije i njenu vladu, svima mora biti jasno da će se ona oslanjati na Rusiju.⁶² I Time Balkan smatra 'prostorom odluke'. Tito je, po njima, ulazak Crvene armije u Jugoslaviju dočekao kao 'čovjek

⁵⁶ The New York Times, "Tito Bares Accord With New Premier", 18.06.1944.

Vidi i: The Washington Post, „Minus One“, 11.06.1944.

The Washington Post, „Yugoslav Unity“, 28.06.1944.

⁵⁷ The Washington Post, „Yugoslav King Ousts Cabinet To Appease Tito“, 21.05.1944.

⁵⁸ The Washington Post, „Yugoslav Mystery“, 15.06.1944.

⁵⁹ The New York Times, „Šubašić Affirms Unity 'Under Tito'“, 11.06.1944.

⁶⁰ The New York Times, „Yugoslavia Drafts New Free Regime“, 30.08.1944.

⁶¹ Time, „Yugoslavia: For Unity“, 17.06.1944.

⁶² The Washington Post, „The Balkans“, 14.09.1944.

koji je nedavno ušao u političku povijest nakon tajanstvenog života u političkom podzemlju'. Iznenada se našavši na klizištu političkih i vojnih pokreta, bio je malo poznat zapadnom svijetu, kao i zemlje koje je branio. Ali dvije godine njegove konstantne gerilske borbe protiv Nijemaca ostavljaju jednu činjenicu posve jasnom – 'na području odluke on je čovjek odluke'. Prešao je dalek put od 'dječaka iz Klanjca'⁶³ do maršala i privremenog predsjednika Jugoslavije'. Time pita što će na njegovu novu moć reći Britanija koja ga je stalno podupirala, iako njegova lojalnost pripada Moskvi, a ne Londonu. Rusi su vrlo pametno postupili jer su se suzdržali od uspostavljanja komunističkih režima u balkanskim državama u koje je ušla Crvena armija⁶⁴, čak su i tražili Titovo dopuštenje prije nego su poslali Crvenu armiju preko Dunava. Britanci, naravno, shvaćaju da je Balkan postao ruska zona utjecaja i tako poništio stotinu godina njihovog umijeća državnštva, a od Rusije stvorio mediteransku silu – 'područje odluke za istočni Mediteran oduzeo je britanskom lavu bravarski šegrt iz Klanjca'.⁶⁵

3.3. Pitanje Trsta, konačna pobjeda Tita i prvi 'slobodni' izbori

Od priznanja partizana pa do kraja 1944. pisanje o Titu u američkim novinama prilično je pozitivno. Kao tajanstvenom vođi gerilaca koji se hrabro bore protiv neprijatelja da bi obranili svoju zemlju, njegovu liku i djelu dana je aura misterije, i u člancima često spominjanog romantizma. Daleko od očiju američke javnosti, koja nema drugog načina da sazna nešto više o Titu osim preko članaka u svojim novinama koje često prenose pisanje novinara Associated Pressa i britanskih dopisnika⁶⁶, Tito postaje 'veliki vođa', 'izvanredan ratnik' i čovjek koji je zaslužio savezničko poštovanje svojim postignućima protiv Nijemaca. Unatoč njegovim komunističkim uvjerenjima, čini se da nitko (još uvijek) ne strahuje da bi ona mogla predstavljati ozbiljan problem savezničkim interesima na Balkanu kada rat završi. Štoviše, piše se kako više surađuje s Britancima i Amerikancima nego s Rusima, hvali ga se što zastupa načela demokracije i želi federativnu Jugoslaviju nakon rata te ne inzistira na komunističkoj prevlasti. Malo je vjerojatno da saveznički političari i diplomati, posebno britanski, nisu sumnjali u prave Titove namjere; dojmama smo da im nisu pridavali toliko važnosti jer su smatrali da će relativno lako izaći na kraj s Titom i uspjeti utjecati na stvaranje nove Jugoslavije preko kralja kojega će održati na vlasti. Još uvijek se, naime, radi o

⁶³ U mnogim se člancima kao Titovo rodno mjesto navodi Klanjec, a ne Kumrovec

⁶⁴ Time je također 'vrlo pametnim' opisao Titovo postupanje u pregovorima sa Šubašićem jer nije inzistirao na komunističkoj većini u vladi. Vidi ranije citirani : Time, „Yugoslavia: For Unity“, 17.06.1944.

⁶⁵ Time, „The Balkans: Area of Decision“, 09.10. 1944.

⁶⁶ Time donosi i članak o britanskoj cenzuri i o tome kako Britanci 'odlučuju koje vijesti s Balkana su prikladne za američke oči'. Vidi: Time, „The Press: Jumbo Censorship“, 22.05.1944.

razdoblju kada je bilo najvažnije privesti rat kraju i konačno poraziti Hitlera. Rusija je još uvijek saveznik, iako se malo-pomalo, kako se rat bliži kraju, počinje razmišljati o tome kako će izgledati europska podjela moći u trenutku kada različitost ideologija triju Saveznika nadvlada zajedničke interese u obrani Europe od nacizma. Kako Saveznici više nego blagonaklono gledaju na Tita i partizane, tako i američka javnost preko novina dobiva pozitivne komentare o ovom 'misterioznom' čovjeku. Pisanje o Titu znatnije će se promijeniti tijekom 1945., kada Titov režim preuzme vlast i Saveznicima postane jasno da je režim ipak duboko komunistički. Lagana promjena nagoviješta se već krajem 1944., kao što se vidi iz prethodnog članka u Timeu, a posebno će doći do izraza kada Tito po prvi puta 'pokaže zube', polazeći prava na Trst.

Zahtijevajući ispravljanje versajskih grešaka i nepravdi, Tito je već u rujnu 1944. 'zatražio mjesto za pregovaračkim stolom' na mirovnoj konferenciji, pogotovo po pitanju Istre na koju Jugoslavija sada polaže prava jer su partizani do tada bili 'preskromni' u iznošenju teritorijalnih zahtjeva.⁶⁷ Titova je izjava, naravno, veoma zabrinula Talijane i 'prouzročila depresiju u Rimu' zbog straha od širenja ruskog utjecaja na Balkanu koji sada želi obuhvatiti i Trst. To je nešto čega su se Talijani već duže pribojavali, ali su se nadali da će Ujedinjeni narodi uzeti u obzir veliku opasnost za europski mir koju bi prouzročilo oduzimanje Trsta Italiji. Titov je zahtjev taj strah samo potvrdio i još više povećao.⁶⁸

Unatoč nastavku pregovora s kraljem i Šubašićem, Saveznici su de facto priznali da je Titova privremena vlada kontrolirajuća snaga u Jugoslaviji, a Titova sve veća popularnost rezultat je toga što njegov program obuhvaća želje bivših jugoslavenskih političkih stranaka. The New York Times kaže kako Tito još uvijek izbjegava veliki zaokret ulijevo i uspijeva držati pod kontrolom radikalne komuniste u svojim redovima.⁶⁹ Njegov pokret ima podršku svih triju savezničkih sila, iako s 'određenom zadržkom' od strane SAD-a. Iako je on otvoreni komunist, nema naznaka da želi uspostaviti komunističku diktaturu u Jugoslaviji.⁷⁰

Jedan izvještaj iz oslobođenog Beograda koji je objavio The Washington Post govori kako je sve više očito da je čovjek sa stvarnom vlašću ondje Tito. Iako na glavnom trgu vise tri ogromna postera Roosevelta, Staljina i Churchilla, autor kaže kako je Tito možda sumnjao da Saveznici planiraju intervenirati u Jugoslaviji pa je zbog toga stavio naglasak na rusku

⁶⁷ The New York Times, „Tito Lays Claim to Italian Istria“, 15.09.1944.

⁶⁸ The New York Times, „Italians Dismayed by Tito's Speech“, 17.09.1944.

⁶⁹ The New York Times, „Tito Still Avoids Big Shift to Left“, 19.12.1944.

⁷⁰ The New York Times, „Yugoslavs Dodge Europe's Pitfalls“, 06.12.1944.

pomoć u oslobođenju zemlje. Posjet feldmaršala Alexandera, najvišeg savezničkog časnika na Sredozemlju samo je ojačao Titovu poziciju, a Tito nastoji da ljudi, pogotovo oni izvan zemlje, shvate da on slijedi nezavisan put te da ni u kojem smislu nije pod ruskom dominacijom. U pregovorima o budućoj vladi Tito je zauzeo čvrsto stajalište. Autoritet premijera Šubašića počiva na legitimnosti izbjegličke vlade, ali to je vrlo skromna prednost u odnosu na Titovu moć.⁷¹ Time navodi kako 'u kralju više nema ni iskre pobune' te je poslušno odabrao trojicu regenata s popisa od šest ljudi koje mu je poslao Tito, što predstavlja svojevrsnu kapitulaciju kralja, a Titu je omogućilo da spoji svoj Narodni komitet oslobođenja s kraljevskom vladom Ivana Šubašića i formira novu (ne više kraljevsku) vladu Demokratske Federativne Jugoslavije. Tito je tako postao novi premijer i ministar obrane, proglašivši uništenje okupatora, kvisinga i izdajica, slobodne izbore što je prije moguće, demokratska prava i plansku intervenciju u ratom razoreno gospodarstvo.⁷²

Tito je uživao veliko poštovanje i u Moskvi, gdje su mu priredili velik doček da javno pokažu kako je za njih Tito, koji je iz anonimnosti postao 'osoba br. 1 na Balkanu', vrlo poseban prijatelj.⁷³ Donedavno veoma omiljen i kod Saveznika, Tito je navukao na sebe njihovu ljutnju zbog svoje politike prema Trstu. The New York Times navodi kako Titovo polaganje prava na Trst nije bez osnove, a kako je Italija nakon prošlog rata pripojila Rijeku, ne može ga se kriviti što on sada pokušava dobiti Trst. Međutim, glavno pitanje nije kome će Trst na kraju pripasti, već pod čijom će upravom sada privremeno biti. Kako je Tito već ranije bio uskladio svoje djelovanje sa savezničkom vojnom upravom, a sada Saveznike želi dovesti pred gotov čin zauzimanjem Trsta, oni imaju pravo tražiti od njega da održi svoja obećanja.⁷⁴ Time pak upozorava da London treba biti svjestan da bi Trst pod jugoslavenskom upravom bio jednak ruskoj luci na Jadranu.⁷⁵ Protesti Saveznika donekle su urodili plodom jer je Tito priznao da se pitanje Trsta mora riješiti na mirovnoj konferenciji, a ne zauzimanjem na silu, zbog čega i njegovi zaštitnici u Kremlju, i njegovi 'uznemireni saveznici' u Londonu i Washingtonu sada malo lakše dišu. Čak je i feldmaršal Alexander pregovarao s Beogradom, što je izazvalo više štete nego koristi jer nakon što su pregovori propali, Alexander je izjavio da Titovo zauzimanje Trsta podsjeća na Hitlera, Mussolinija i Japan. To je pak razbjesnilo Tita, pa je odlučio ostaviti vojsku u Trstu 'kao što i svaka druga Saveznička sila okupira

⁷¹ The Washington Post, „Tito's Power“, 03.07.1945.

⁷² Time, „Yugoslavia: New Government“, 19.03.1945.

⁷³ Time, „Tito's Treat“, 23.04.1945.

⁷⁴ The New York Times, „Tito and Trieste“, 22.05.1944.

⁷⁵ Time, „Italy: Trouble Spot“, 14.05.1945.

teritorij koji je oslobodila'. London i Washington samo su izrazili svoje nezadovoljstvo njegovom izjavom, a kriza oko Trsta nastavila se i dalje.⁷⁶ Napeta situacija u Trstu i prvi ozbiljniji problem u odnosu Tita i Saveznika nisu spriječili obje strane da se okupe na proslavi Titova rođendana na banketu u Trstu, gdje su svi uspješno ignorirali činjenicu da je samo nekoliko dana ranije Titova intervencija u Trstu uspoređena s Hitlerom i Mussolinijem te su uz zdravicu i veliki aplauz pili u ime čovjeka 'čije će vodstvo Jugoslaviji osigurati veliku budućnost među slobodnim zemljama svijeta'.⁷⁷

Osim krize koja je nastala oko Trsta, događaj koji je privukao najviše medijske pažnje u SAD-u bili su izbori u Jugoslaviji u studenom 1945. Po prvi puta se u američkim novinama javljaju opisi stanja u Jugoslaviji koji Titov režim i njegove metode nazivaju diktatorskima, optužuju ga za nepoštivanje građanskih sloboda i načela demokracije te za namještanje rezultata. Tito od prijatelja Amerikanaca i Britanaca postaje prijatelj Rusa, a svi koji su iz bilo kojeg razloga za vrijeme rata vjerovali da Tito neće nastojati uspostaviti komunistički režim sada su uvidjeli svoju pogrešku.

The Washington Post u listopadu 1945. izvještava kako je cijeli Balkan 'uzbuđen' zbog izbora u studenom⁷⁸ te kako su u prošlosti izbori na Balkanu bili poznati po nedostatku slobode, no sada su tu SAD i Velika Britanija koje 'pažljivo motre' glasovanje te će 'energično izraziti svoje nezadovoljstvo' ako glasanje ne bude demokratsko. Navode i kako su kampanje u svim zemljama u punom jeku, a u Jugoslaviji opozicija optužuje Titov režim za sputavanje građanskih sloboda te za ograničavanje slobode tiska i sastanka. Članak navodi kako ovakve optužbe imaju neke osnove, ali izbori u Jugoslaviji nikad prije nisu bili slobodni pa treba izgraditi novu tradiciju. Naime, s američkog stajališta, situacija u Jugoslaviji nije idealna, ali je veliki korak naprijed u odnosu na uvjete od prije 50 godina kada su oni koji su se zalagali za demokraciju bili odvođeni u zatvor.⁷⁹ Samo tjedan dana kasnije, u američkim je novinama odjeknula Šubašićeva ostavka na mjesto ministra vanjskih poslova pa The Washington Post donosi puno kritičniji članak o Titu i njegovu režimu. Tvrde da Šubašićeva ostavka baca svjetlo na to što se stvarno događa u ovoj 'oslobođenoj' zemlji, a narod oslobođen od vlasti okupatora našao se pod 'domaćim oblikom totalitarizma'. Iako je nominalno vlada u Beogradu koalicija antifašističkih stranaka, zakon u zemlji je samo riječ jednog čovjeka – Tita.

⁷⁶ Time, „International: Danger in Trieste“, 28.05.1944.

⁷⁷ The New York Times, „Allies Note Tito Birthday“, 27.05.1945.

⁷⁸ Osim u Jugoslaviji, izbori su se u studenom 1945. trebali održati i u Mađarskoj i Bugarskoj, te Austriji i Čehoslovačkoj

⁷⁹ The Washington Post, „Balkans Astir Over Elections in November“, 07.10.1945.

Šubašićeva ostavka je navodno rezultat neslaganja oko izbornih zakona za koje se sumnja da su kreirani da osiguraju ogromnu većinu Titu.⁸⁰

Time pak izvještava o posjetu dvojice članova američkog Kongresa Jugoslaviji koji su se sreli s Titom i upitali ga za Šubašićevu ostavku, na što im je ovaj odgovorio da je pokušao 'odgovoriti zgodnog ministra od odlaska'. Međutim, isti dan službeno je obznanio njegovu ostavku. Šubašić se pak žalio da se njihova sedmomjesečna koalicija pretvorila u diktaturu i da su izbori samo farsa iza komunističkog državnog udara. Na to ga je Tito oštro osudio da daje ostavku kako bi 'pružio motiv za stranu intervenciju'. Nakon što su ostavke dali i Juraj Šutej i Milan Grol, vlada je ostala u potpunosti pod kontrolom Titovih ljudi te je režim 'progutao izbjegličku vladu', a Jugoslavija više nego ikad izgleda kao policijska država. Članak ide tako daleko da prizore s beogradskih ulica uspoređuje s onima iz vremena uspona nacizma. Bez obzira na sve to, Tito ima znatnu podršku naroda, a režim je manipulativno ne samo dozvolio određenu vrstu opozicije, već je i potiče.⁸¹

Rezultati izbora nisu iznenadili nikoga pa tako ni američke novine. The New York Times kaže kako je glasovanje bilo u potpunosti tajno i da nije bilo tragova zastrašivanja ili nasilja, barem u Beogradu i okolnim područjima koja su posjetili novinari i strani promatrači. Zaključuju kako se sa sigurnošću može reći da su 'to bili najpošteniji izbori u jugoslavenskoj povijesti', a za neuspjeh opozicije kriva je kampanja, odnosno nedostatak iste za oporbu. Narod je 'uglavnom neuk i lako ga je zadiviti' jer je Tito narodni junak i malo tko bi htio glasati protiv njega kao osobe. Bili su ovo prvi izbori u Jugoslaviji na kojima su glasale žene te, iako ih se ne može nazvati slobodnima, ipak su bolji od svih prethodnih.⁸²

Nakon izbora uslijedila je uspostava republike na trećem zasjedanju AVNOJ-a te konačan (treći) pad dinastije Karađorđević kojemu je kumovao 'prijatelj Rusije', Tito.⁸³ The Washington Post navodi kako je ukidanje monarhije bilo u prirodi Titova režima jer 'jugoslavenski komunistički diktator' nije tip čovjeka koji trpi suparnike, bilo stvarne, bilo potencijalne. Iako će malo tko 'zaplakati nad sudbinom kralja Petra', ne ohrabruje ovakav razvoj događaja jer je Tito debelo izigrao svoja obećanja i obveze (Saveznicima) pa

⁸⁰ The Washington Post, „Šubašić and Tito“, 14.10.1945.

⁸¹ Time, „Tito, in Toto“, 22.10.1945.

⁸² The New York Times, „Opposition Votes Cast in Yugoslavia“, 13.11.1945.

⁸³ Time, „Yugoslavia: Pigs to Books“, 10.12. 1944.

zabrinjava mogućnost da će ih izigrati i na vanjskopolitičkom planu, kao što je to učinio na unutarnjopolitičkom. Iako je Jugoslavija postala republika, još je daleko od demokracije.⁸⁴

Unatoč tome što je i State Department izjavio kako Tito nije ispoštovao svoja obećanja, SAD je priznao novu jugoslavensku vladu na čelu s Titom i poslao u Beograd svog ambasadora, Richarda Pattersona. Usprkos uspostavljanju diplomatskih odnosa, upozorili su na nepoštivanje građanskih sloboda i izrazili svoje neslaganje s metodama Titova režima te izrazili nadu da će daljnji razvoj događaja omogućiti bolje odnose dviju zemalja.⁸⁵ Novu su republiku priznale i nove sile čime je Titov režim ušao u novu fazu svog razvoja. Sada kad je vlast u zemlji osigurana, moglo se krenuti u stvaranje Titove Jugoslavije i okrenuti vanjskopolitičkim pitanjima.

4. LOŠI DIPLOMATSKI ODNOSI SA SAD-om, NASTAVAK TRŠĆANSKE KRIZE I RASKOL TITO-STALJIN

U ovom poglavlju analizirat ćemo što i kako američke novine pišu o Titu u razdoblju od početka 1946. do kraja 1948.. Sve do Rezolucije Informbiroa odnosi SAD-a i Jugoslavije bili su veoma loši, što se odrazilo i na pisanje američkih novina o Titu i Jugoslaviji. Loše odnose dodatno je pogoršalo rušenje dvaju američkih zrakoplova nad Jugoslavijom te suđenja Draži Mihailoviću i Alojziju Stepincu. Trst je i dalje nastavio biti predmetom spora između dviju zemalja, ali i između Jugoslavije i ostalih zapadnih zemalja. Sve do 28. lipnja 1948. Tito je redovito nazivan diktatorom čiji totalitarni režim svojim represivnim mjerama drži jugoslavenski narod pod kontrolom unatoč tome što nema podršku 90% populacije.⁸⁶ Česti su izvještaji o groznom stanju u zemlji i osude Titova režima, a najkritičnijim se doima The Washington Post. Članaka koji izvještavaju o problemima u komunističkom bloku prije samog raskola nema mnogo, što potvrđuje tezu da mnogi na Zapadu nisu na vrijeme prepoznali znakove budućeg sukoba pa ih je taj isti, kad se napokon dogodio, dočekaao nespremljeni. Nakon izbacivanja Jugoslavije iz Kominforma stil pisanja o Titu po drugi puta drastično se mijenja – pojavljuju se brojne analize, što budućih odnosa (posebno trgovačkih) Jugoslavije i SAD-a, što samog Tita i njegove budućnosti. Riječi poput 'diktator' i 'totalitarni režim' sve se rjeđe koriste za opis Tita, a ponovno se javljaju članci koji analiziraju njegovu 'neobičnu karijeru' i hvale njegovo nepopuštanje Staljinu.

⁸⁴ The Washington Post, „Tito's Republic“, 01.12.1945.

⁸⁵ The Washington Post, „Tito Is Recognized by U.S. and Britain“, 23.12.1945.

⁸⁶ Taj postotak donosi The New York Times u članku „The Strange Career of Josip Broz“, 04.07.1948.

4.1. Kriza diplomacije

Pet mjeseci nakon izbora u Jugoslaviji, američka je vlada u potpunosti priznala novu, Titovu vladu. Razmijenjeni su i ambasadori – Jugoslaviju će u Washingtonu predstavljati Sava Kosanović, a SAD u Beogradu Richard Patterson. The New York Times navodi kako je priznanje stiglo nakon jugoslavenskog uvjerenja da će Jugoslavija poštovati sporazume i dogovore između dviju zemalja sklopljene za vrijeme prijašnje vlade, što je SAD zahtijevao u noti krajem prosinca 1945. Uspostavljanje punih diplomatskih odnosa posebno je važno jer pridonosi redu u Europi, a njime se 'još jedna zemlja uklanja iz nestabilnog statusa', zemlja koja je u ruskoj sferi i zbog toga predmet velikog interesa Moskve. Unatoč priznanju, SAD i dalje ne odobrava politiku Titova režima jer izbori nisu bili slobodni te se ne odobravaju metode preuzimanja vlasti i neispunjenje obećanja osobnih sloboda koje su bile zajamčene narodu.⁸⁷ The Washington Post još dodaje da je priznanje jugoslavenske vlade ništa drugo nego 'suočavanje američke vlade s neugodnom realnošću'. Vlada koju je Tito uspostavio u Beogradu je daleko od vlade kakvu Amerikanci odobravaju. To je jedan totalitarni režim ruskog tipa u kojem ne postoje građanska prava i osobna sloboda. Umjesto jedne stranke, zemljom nominalno vlada koalicija u kojoj su komunisti dominantni.⁸⁸ Tito je u svojim govorima prije punog priznanja Amerikance i hvalio i napadao. Napadao ih je zbog navodnog stalnog prelijetanja njihovih aviona preko jugoslavenskog teritorija koje je nazvao 'prijetnjom miru' te još uvijek nije odustajao od svojih zahtjeva u Trstu i Koruškoj, a hvalio je napredak u odnosima dviju zemalja i 'nadvladavanje razlika' u tim odnosima.⁸⁹

Suđenje Draži Mihailoviću bio je jedan od događaja koji je izazvao velik interes strane javnosti, ali i probleme u odnosima Jugoslavije i SAD-a. Naime, brojni članovi američkih zračnih snaga koji su za vrijeme Drugog svjetskog rata bili u Jugoslaviji i nerijetko surađivali s Mihailovićem bili su spremni svjedočiti u njegovu korist, što im nije dopušteno. I neki američki dužnosnici bili su ljuti zbog njegove osude za izdaju i surađivanje s okupatorima pa su protestirali u Washingtonu tvrdeći da je 'SAD donekle direktno odgovoran' za nastalu situaciju. Međutim, njihovi protesti nisu urodili plodom jer Washington nije bio spreman poduzeti nešto više.⁹⁰ Mihailović je ipak priznao krivnju jer je bio 'previše umoran od svega', kako navodi Time, ali ostatak svijeta nije bio tako uvjeren u nju jer su se 'svi još sjećali

⁸⁷ The New York Times, „U.S. Recognizes Tito's Regime Without Approving Its 'Policies', 19.04.1946.

⁸⁸ The Washington Post, „Recognizing Tito“, 20.04.1946.

⁸⁹ The New York Times, „Tito Both Assails and Cheers Allies“, 02.04.1946.

⁹⁰ Time, „Yugoslavia: Mission for Mihailovich“, 27.05.1946.

njegovog ranog junaštva i spašavanja američkih i britanskih padobranaca' pa je bilo teško povjerovati u optužbe za izdaju.⁹¹ Unatoč protestima brojnih američkih pilota i padobranaca te unatoč relativnoj potpori strane javnosti (posebno američke) koju je imao, Mihailović je osuđen na smrt strijeljanjem i pogubljen, a takav kraj suđenja praktički nikoga nije iznenadio.

Možda i najveću krizu u odnosima dviju zemalja nakon rata izazvalo je rušenje američkog transportnog zrakoplova u kolovozu 1946. u kojem su poginula petorica Amerikanca. Time je naziva 'najspektakularnijom poslijeratnom diplomatskom krizom'. Naime, drugi put u manje od dva tjedan Titovi avioni pucali su na nenaoružani američki transportni avion koji je 'zalutao preko zabranjenog kuta Jugoslavije između Austrije i Italije'. Dvojica američkih radnika UNRRA-e koji su svjedočili rušenju aviona tvrdili su da je vrijeme bilo potpuno oblačno (zbog čega je avion zalutao na jugoslavenski teritorij), dok je Tito tvrdio da je dan bio u potpunosti bez oblaka i da je vidljivost bila savršena te se 'izvlačio' na stalne povrede jugoslavenskog zračnog prostora od strane američkih zrakoplova. Amerikanci su Jugoslaviji uputili ultimatum u kojem su zahtijevali ispravljanje nepravde i zadovoljštinu zbog uhićenja vojnika iz prvog zrakoplova te ubojstva onih iz drugog. Situacija se smirila kada je Tito naredio svojim zrakoplovima da ne pucaju na strane zrakoplove, bilo civilne ili vojne, pustio zatočenu posadu i putnike prvog srušenog zrakoplova te obećao ponovno pokopati poginule iz drugog zrakoplova s najvišim vojnim počastima. Unatoč ispunjenju američkih zahtjeva, mediji u Beogradu nastavili su optuživati SAD za povrede jugoslavenskog zračnog prostora i 'kampanju klevete'.⁹² Sve su oči za vrijeme krize bile uprte u Washington i Moskvu, jer je većina ljudi znala da su ta dva grada 'na političkim polovima ove naelektrizirane situacije'. Zbog brze reakcije SAD-a kriza je prošla, a iako kratka, mogla je postati jedan od ključnih događaja 20.-og stoljeća jer je postavila pitanje cijelom svijetu: 'Može li dio svijeta u kojem ljudska sloboda ima primat nad moći vlade živjeti u miru s policijskim državama?'⁹³ The Washington Post tvrdi da je kriza tako brzo riješena jer je bilo 'važnijih problema između SAD-a i Jugoslavije, ili između SAD-a i Rusije' od ovih koji su doveli do američkog ultimatumu. Ti važniji problemi su po njima Trst, ali i Dardaneli, u kojima su Rusi htjeli bazu, a Amerikanci su to tumačili kao želju za dominacijom u Turskoj, na Bliskom Istoku i konačno, u Aziji. Događaji u Jugoslaviji bili su samo dio 'planirane kampanje da se ispita

⁹¹ Time, „Yugoslavia: Too Tired“, 24.06.1946.

⁹² Time, „International: Ultimatum“, 02.09.1946.

⁹³ Time, „The Question“, 02.09. 1946.

američka odlučnost da se njihova prisutnost osjeti u Europi i na Bliskom Istoku'.⁹⁴ I dok se kriza oko rušenja američkog zrakoplova s vremenom smirila, tijela poginulih američkih vojnika vraćena SAD-u, a odnosi dviju zemalja ostali i dalje napeti, ugled Jugoslavije i Tita u očima američke javnosti samo je opadao.

Situacija u Trstu i dalje je bila napeta. Amerikanci i Britanci prosvjedovali su protiv jugoslavenskog 'poticanja ometanja rada Savezničke vojne uprave', a Tito je uzvraćao optužbe. The New York Times donosi jedan članak o stanju u Jugoslaviji za koju kaže da je pod dominacijom komunističke manjine na čelu s Titom, koji sebe smatra 'ruskim prokonzulom i vođom komunističkog napada prema Zapadu'. On svoj zemlji nameće totalitarni režim čije su metode nemilosrdne. Nakon što je 'legalizirao' svoj režim tipično totalitarnim izborima koje je bojkotiralo ono malo opozicije što je u zemlji ostalo, sada provodi sve što je naučio u Moskvi tijekom 'dugih godina obuke o komunističkoj revolucionarnoj praksi'. Novine su 'u okovima', opozicija je pregažena, a OZNA se brine da se sav narod, bez iznimke, pridruži Titovim snagama i slavi Vođu, inače neće jesti. Čak i UNRRA služi kao 'oružje revolucije', jer se zalihe koje šalje gladnima predstavljaju kao pomoć iz Rusije i prodaju po profilerskim cijenama od strane vlade.⁹⁵ Čak je i bivši zamjenik američkog Državnog tajnika, Sumner Welles, nazvao Titov režim 'najmrskijom komunističkom diktaturom nastalom kao rezultat Drugog svjetskog rata'. Welles kaže da je Titova vlada 'velika prepreka europskoj obnovi i velika prijetnja rješenju sporova oko talijanske i grčke granice' te očito djeluje na poticaj Moskve.⁹⁶ Čak je Titov režim usporedio s Francovim u Španjolskoj.⁹⁷ Sputavanje rada Američke informacijske službe u Beogradu The New York Times je nazvao znakom straha i nesigurnosti Titova režima koji svoju diktaturu održava silom. Tito vlada 'željeznom stražom iza željezne zavjese', a njegov režim, koji je nesiguran u sebe, mora ostavljati dojam nepogrešivosti.⁹⁸

Tek što su Draža Mihailović te njegovo suđenje i ubojstvo pali u zaborav, jedno novo suđenje u Jugoslaviji privuklo je pozornost svjetske i američke javnosti. Time navodi kako je Tito 'direktno udario po jedinoj organiziranoj skupini koja još postoji u Jugoslaviji i ima moć kritizirati njegovu diktaturu'. Naime, u zatvor je stavio nadbiskupa Alojzija Stepinca, katoličkog primata Jugoslavije s još dvanaestoricom katoličkih svećenika pod optužbom

⁹⁴ The Washington Post, „U.S. Waits for Tito to Right Wrongs“, 26.08.1946.

⁹⁵ The New York Times, „Yugoslavia Today“, 03.06.1946.

⁹⁶ The Washington Post, „Welles Attacks Tito Regime As Obnoxious“, 02.09.1946.

⁹⁷ The Washington Post, „Welles Calls Tito's Regime as Objectionable as Franco's“

⁹⁸ The New York Times, „Tito's Iron Curtain“, 02.09.1946.

'zločina protiv naroda'.⁹⁹ The New York Times donosi članak o suđenju na kojem je Stepinac optužio Titov režim protiv teroriziranja Crkve, ali je publika u sudnici bila protiv njega, odgovarajući negativno na svaku njegovu izjavu. Jedini koji je nadbiskupu iskazao znak poštovanja bio je papinski nuncij u Jugoslaviji koji mu se naklonio kada je odvođen.¹⁰⁰ Nakon presude Stepincu, Vatikan je ekskomunicirao 'sve one koji su fizički ili moralno sudjelovali u toj ozbiljnoj uvredi protiv slobode i dostojanstva jednog svećenika Crkve', a to se očito odnosilo i na Tita i na njegovu vladu.¹⁰¹

Sve ovo samo je dodatno narušilo Titov ugled u svijetu. The Washington Post piše kako Balkanom 'vlada nova željezna šaka' (Rusija), a u Jugoslaviji je došlo do prave gospodarske i društvene revolucije, okrutne i temeljite poput same sovjetske revolucije. Politički se slijedi isti uzorak infiltracije i čistki – ne-komunisti u Titovoj nominalnoj koaliciji su ili dali ostavke ili su otpušteni ili su tek obične lutke režima. Rusija pak daje malo otvorenih znakova dominacije, ali ih i ne treba jer su današnji vođe Balkana komunistički obučeni i inspirirani i dobro znaju 'oviti plašt legalnosti' oko svojih praksi.¹⁰² Jedan od rijetkih relativno pozitivnih članaka o Titu u ovom razdoblju napisao je opet Sulzberger za The New York Times, a u članku koji govori o 'priči o komunističkom uspjehu' kaže kako je ovaj 'diktator i Staljinov štićenik' imao vrlo dinamičnu karijeru i uzdigao se od skromnih korijena do šefa države. Kao i ostali ljudi koji su se od skromnih početaka uzdigli u političke vrhunce, Tito je stekao široko praktično znanje i određenu uglađenost, pa su načinom na koji vrši funkcije vladara impresionirani čak i njegovi neprijatelji. U dvije godine otkad su partizani preuzeli Jugoslaviju 'izgubio je mršavi, zabrinuti izgled koji je imao kao gerilski vođa. Sad je dobro uhranjen, čak i debeo, što donekle skriva izvanrednim uniformama'. Dobar je domaćin, zabavlja svoje goste i oličenje je gostoprimstva, poput Staljina. Unatoč skromnom porijeklu, djeluje kao da je rođen u palači. Partizani su ga zavoljeli jer je živio i ratovao zajedno s njima i dijelio njihove poteškoće. O njegovoj sposobnosti nema rasprave, ali ima o njegovim metodama i aspiracijama. Sulzberger Tita naziva 'najdinamičnijim proizvodom komunizma izvan SSSR-a', a ime Tito ostat će u povijesti koja će ga pamtiti kao Maršala Tita (osim ako se u međuvremenu ne promakne u 'generalissima'). Pred njim je težak zadatak da 'ukroti Jugoslaviju i uklopi je u sovjetsku shemu Europe'. Probleme mu predstavljaju antipatije većine naroda pa svoju vanjsku politiku prema Trstu, Makedoniji i federaciji s Bugarskom

⁹⁹ Time, „Yugoslavia: Archbishop Behind Bars“, 30.09.1946.

¹⁰⁰ The New York Times, „Stepinatz Replies Tito Is Terrorist“, 04.10.1946.

¹⁰¹ Time, „Excommunicate's Interview“, 21.10.1946.

¹⁰² The Washington Post, „Balkans Are Right Back Under a Different Thumb“, 22.07.1947.

koristi da bi dobio potporu naroda. Sulzberger se ne slaže s onima koji ga nazivaju autokratom i 'Titlerom' te uspoređuju s Göringom. On smatra da Tito nije lud, nego je idealist i možda je okrutan, ali nije korumpiran.¹⁰³ De Luce mu pak u The Washington Postu priznaje da je okončao 'rasnu borbu unutar Jugoslavije' i da je federacija bila toliko odlično i jednostavno rješenje za koje je čudno da ga se nitko prije Tita nije dosjetio. Tito je prešao granice rase i uvjerenja regrutirajući sve Jugoslavene koji nisu bili umrljani kao suradnici okupatora.¹⁰⁴ Tita se naziva i 'najsajnijim' komunističkim vođom Balkana, a niti jedan drugi komunist ne pojavljuje se toliko često u novinskim naslovima. Pridjevi kojima ga se opisuju su 'šarmantan, ugladen, okrutan', vrlo je načitan i može raspravljati o širokom spektru tema. Unatoč tome, ostaje 'proizvod Balkana' jer voli ukrase i pompu. On nije samo prvorazredni organizator, već zna prepoznati talente drugih i iskoristiti ih u svoju korist da bi stvorio 'Titovu generaciju'. Iako je u ratu stekao ogroman broj sljedbenika, Moskva mu je pomogla da se učvrsti kao diktator.¹⁰⁵

Razdoblje prije raskola Tita i Staljina karakteriziraju i loši odnosi s SAD-om po pitanju gospodarske pomoći i isporuka hrane. Kako je zemlji trebala pomoć za obnovu nakon ogromnih stradanja u ratu, a ono što je dobivala preko UNRRA nije bilo dovoljno, Tito je znao da od Amerikanca može dobiti i više. Amerikanci su pak znali da je hrana 'najmoćnije oružje koje imaju na raspolaganju protiv totalitarnih snaga u malim zemljama pogođenima glađu'. Iako je odlučeno da SAD neće uskratiti hranu nijednom narodu koji glada, čak ni neprijateljima demokracije, uvjet je bio da nedemokratske države koje dobivaju pomoć iz SAD-a ne smiju dopustiti da gladaju prijatelji demokracije. Tu se prvenstveno mislilo na distribuciju hrane, za koju je SAD inzistirao da mora biti 'bez diskriminacije na temelju rase, vjerovanja i političkih uvjerenja'. Zemlje koje žele američku pomoć moraju se obvezati da će javnosti predstaviti program UNRRA i američko porijeklo hrane¹⁰⁶ te da neće izvoziti dobra koja prime od SAD-a. Tu se proziva jugoslavenski režim da je godinu dana ranije američku pšenicu poslao komunističkoj vladi Rumunjske kako bi dobio ekstra bodove u javnosti prije izbora. Zbog svega toga, State Department je rekao Jugoslaviji da nije dobar kandidat za pomoć kroz UNRRA jer 'nije u tako velikoj potrebi za hranom'. Da je Tito učinkovito rasporedio hranu prošle godine, a ne u skladu sa svojim političkim ciljevima, sada u

¹⁰³ The New York Times, „J. Broz: Communist Success Story“, 01.09.1946.

¹⁰⁴ The Washington Post, „Tito Given Credit for Ending Racial Strife Among Yugoslavs“, 14.08.1947.

¹⁰⁵ The New York Times, „Tito“, 12.10.1947.

¹⁰⁶ Usporedi s ranije opisanim optužbama na račun Titova režima da američku hranu predstavlja kao pomoć Rusije

Jugoslaviji ne bi bilo gladi. Ako pak Tito želi kupiti američku pšenicu, neće je dobiti prije nego uvjeri SAD da će dopustiti i ne-komunistima da je jedu.¹⁰⁷

Tito je pak optuživao SAD da nastoji izolirati Jugoslaviju 'nekom vrstom ekonomske blokade' zbog čega je Jugoslavija odbila sudjelovati na pariškoj konferenciji o Marshallovom planu. Tito je tvrdio kako zbog prošlih iskustava sa zapadnim zemljama, a posebno s Amerikom, ne može očekivati da će mu američki vladajući krugovi dati nesebičnu, iskrenu pomoć potrebnu za obnovu njegove zemlje pa bi bilo najbolje za sve narode Europe da ih Amerikanci puste na miru da se mogu sami pobrinuti za sebe i izgraditi svoje zemlje prema vlastitim mogućnostima i znanju. Također prigovara SAD-u jer ne želi vratiti jugoslavenske zalihe zlata čija se vrijednost procjenjuje na 45-50 milijuna dolara i zbog toga što im nisu dopustili nabavu američke pšenice kada im je bila potrebna. Također im ne dopuštaju nabavu strojeva potrebnih za obnovu zemlje, ne izdaju vize i provode propagandu među Amerikancima protiv dolaska u Jugoslaviju.¹⁰⁸ Osim povrata zlata, Tito je Amerikancima zamjerao i što ne žele vratiti jugoslavenske brodove zadržane na Dunavu. Rekao je kako to nije 'gesta saveznika, prijateljski čin' jer nešto takvo se poduzima protiv zemlje prema kojoj se osjeća neprijateljstvo. Po njemu Jugoslavija želi bolje odnose jer 'zaista ne želi novi sukob', te želi srčane odnose, posebno s Amerikom u kojoj živi na tisuće Jugoslavena. 'Jugoslaveni vole Ameriku i znaju da američki narod ne mrzi Jugoslavene. Američki narod želi dobro jugoslavenskom narodu, što su i pokazali kroz pomoć Jugoslaviji. Što mi možemo učiniti ako reakcionari žele naštetiti odnosima i između nas i američkog naroda', pita se Tito. Također je izjavio kako će ostati vjeran svojoj vanjskoj politici koja se sastoji od 'popuštanja u malim stvarima, ali ne i odstupanja od širih principa'. Tito je također napao Churchilla, kojem je zahvalio na pomoći Jugoslaviji tijekom rata, ali je rekao da 'nakon rata nije napravio ništa osim oduzimanja slobode i nezavisnosti određenim narodima' te ga je prozvao glavnim huškačem na rat.¹⁰⁹

Tito je povrat zlata tražio više puta. Početkom 1948., kako prenosi The New York Times, predložio je preko novog američkog ambasadora, Cavendisha Cannona, da se većina zlata vrati Jugoslaviji, a manji dio ostane u SAD-u do kraja pregovora jer je novac potreban za kupnju strojeva za industriju (od SAD-a). Članak kaže da su Jugoslaviji potrebni strojevi kako bi uspjela provesti svoj petogodišnji plan, što joj zasada ne ide po planu. Također, Jugoslavija

¹⁰⁷ Time, „Foreign Relations: Potent Weapon“, 31.03.1947.

¹⁰⁸ The Washington Post, „U.S. Is Trying to 'Isolate' Yugoslavia , Tito Charges“, 08.08.1947.

¹⁰⁹ The New York Times, „Tito Asks U.S. Amity, Assails Churchill“, 03.11.1946.

pokušava nabaviti više opreme od SSSR-a, ali i oni imaju svoje planove gospodarske obnove pa joj mogu dati samo ograničene količine. Osim toga, neki promatrači vjeruju da SSSR Jugoslaviju još uvijek smatra 'graničnom državom u današnjoj geografskoj podjeli na dva svijeta' pa ne želi ondje imati prevelik fiksni kapital. Zbog toga oni Jugoslaviji daju dovoljno opreme da joj se donekle pomogne i osigura odanost SSSR-u, kako Jugoslavija ne bi poželjela postati dio Marshallova plana. Članak također navodi kako je Tito u razgovoru s Cannonom bio 'znatno više prijateljski raspoložen nego ranije'.¹¹⁰

Kako bi malo popravio negativnu sliku o sebi i Jugoslaviji u američkoj javnosti, Tito je pozvao šest istaknutih Amerikanca 'da posjete Jugoslaviju i vide na svoje oči pravu situaciju', kako bi se ispravilo 'veliko nerazumijevanje' među američkim narodom. The Washington Post naziva ovaj Titov poziv 'pametnim apelom na američko shvaćanje fair-playa', ali tvrdi da takav pothvat ne bi imao smisla jer bi od početka bio 'zamaqljen' zato što 'jugoslavenski diktator može kontrolirati što bi američki promatrači vidjeli, a što ne.' Kažu da postoji mnoštvo drugih načina na koje bi američka javnost mogla vidjeti pravu situaciju u Jugoslaviji, primjerice da dopusti slobodan pristup stranih novinara zemlji. Odbijanjem drugih načina upoznavanja američke i svjetske javnosti sa stanjem u njegovoj zemlji, Tito očito pokazuje da želi 'iskoristiti šestoricu Amerikanca za istu svrhu za koju je Tom Sawyer iskoristio svoje naivne prijatelje – da oboje njegovu ogradu'¹¹¹

Da je Tito znao da za samo nekoliko mjeseci američkoj javnosti više neće biti toliko važno stvarno stanje u njegovoj zemlji, možda se ne bi ovoliko trudio prikazati ga boljim nego što je doista bilo. Godina 1948. donosi novi preokret u pisanju o Titu – nakon raskola u sovjetskom bloku koji je šokirao gotovo cijeli svijet, američku javnost sve manje brine Titov totalitarizam i nepoštivanje građanskih prava u Jugoslaviji jer Tito još jednom postaje borac za nezavisnost svoje zemlje i trn u oku najvećeg američkog neprijatelja. Polako, ali sigurno, američka politika, a zatim i američke novine te preko njih i američka javnost, prema Titu usvajaju politiku temeljenu na poznatoj izreci – 'neprijatelj mog neprijatelja je moj prijatelj'.

¹¹⁰ The New York Times, „New Tito Gold Bid Cited“, 21.01.1948.

¹¹¹ The Washington Post, „Tom Sawyer Tito“, 30.09.1947.

4.2. Događaj koji je promijenio hladnoratovski svijet

Prije 28. lipnja 1948. u američkim novinama gotovo da i nema članaka koji naslućuju probleme u komunističkom bloku. Time u veljači 1948. donosi članak o tome kako su bugarski premijer Dimitrov i Tito 'pedalirali predaleko i prebrzo' u pregovorima o balkanskoj federaciji zbog čega je Moskva odlučila 'srušiti taj san'. Time kaže kako bi balkanska federacija, zbog nepostojanja snažne Njemačke, bila naj snažnija europska sila izuzev Rusije pa šefovi u Kremlju nisu htjeli 'oživljeno i uvećano Austro-ugarsko Carstvo', a pogotovo nisu htjeli izgubiti nadzor nad svojim marionetama. Velika europska federacija mogla bi zaštititi svoje vođe od dohvata Kremlja, dok je Rusija htjela koordinirati politike istočno-europskih zemalja kroz 'mašineriju komunističke partije'. Jedina federacija koju su oni tada htjeli je Kominform, pod njihovom upravom.¹¹² Dan prije donošenja Rezolucije Informbiroa The Washington Post prenio je pisanja iz Londona da 'izvješća iz jugoistočne Europe sugeriraju kako je u Jugoslaviji došlo do ozbiljne političke krize'. Naime, vjeruje se da su odnosi Tita i Moskve veoma nategnuti, uglavnom zbog sukoba mišljenja o odnosima sa Zapadom. Iako je glasnogovornik britanskog ministarstva vanjskih poslova odbio komentirati navode, u Londonu se priča kako je Tito izgubio prestiž zbog neuspješnog pokušaja da dobije Trst i zbog potresa u njegovoj vladi prošlog mjeseca kada je otpustio dvojicu vodećih komunističkih članova svoje vlade.¹¹³ Međutim, britanski izvori vjerovali su da je Moskva uvjerenjena kako će se kriza u jugoslavenskoj vladi riješiti prije 30. srpnja inače Kremlj nikad ne bi dopustio održavanje Dunavske konferencije u Beogradu.¹¹⁴

Niti jedan događaj čiji je sudionik bio Tito nije izazvao toliko pažnje u američkoj javnosti kao njegov sukob sa Staljinom. U desetak dana nakon objavljivanja rezolucije Informbiroa objavljeno je više članaka o Titu nego u bilo kojem drugom razdoblju (osim tijekom rata, ali tu se radilo o dvije godine konstantnog izvještavanja, a ovo je ipak bio jedan, zaseban događaj). The New York Times Rezoluciju Informbiroa naziva 'prvom otvorenom pukotinom u naizgled monolitnom rusko-komunističkom bloku Istočne Europe' i kaže kako će se puna važnost ovog događaja tek otkriti. Također, članak napominje kako je komunistička praksa da se odmetnika odrekne nakon što ih se već riješi čistkama ili likvidacijom, a nedostatak vijesti o Titu može biti znak da je čistka u tijeku te da je zahtjev Kominforma za promjenom u vodstvu Jugoslavije samo priprema za objavu da su se

¹¹² Time, „Communists: Crackdown“, 09.02.1948.

¹¹³ Misli se na Andriju Hebranga i Srećena Žujevića

¹¹⁴ The Washington Post, „Tito in Bad With Moscow, London Hears“, 27.06.1948.

promjene već dogodile. Nakon prigovora Moskve zbog planova o Balkanskoj federaciji, Dimitrov je odmah odustao od plana, dok je Tito bio manje poslušan, zbog čega je na sebe navukao bijes Moskve. Na pritužbe iz Moskve Tito je odgovorio ograničavanjem moći ruskih vojnih i civilnih savjetnika koji su njegovu zemlju organizirali na dobrobit Moskve te hvaljenjem članova Politbira da su pretekli samog Staljina u razvoju diktature proletarijata. The Washington Post također navodi kako je moguće da su raskolu pridonijeli i gospodarski problemi, posebno pobuna jugoslavenskih seljaka protiv kolektivizacije jer su zadržavali hranu, što je dovelo do nestašice hrane u gradovima i spriječilo vladu da kupi skupe strojeve za svoj ambiciozni petogodišnji plan industrijalizacije.¹¹⁵ The Washington Post opisuje i opću reakciju na raskol u Washingtonu – Trumanova administracija nije izjavila ništa službeno, ali upućeni krugovi kažu kako je malo vjerojatno da je raskol konačan te će Tito ili udovoljiti volji Moskve ili će biti zamijenjen. Također, kažu kako je Marshallov plan u Istočnoj Europi izazvao veću oluju nego što su u SAD-u mislili. Razbio je glatku fasadu komunističkog svijeta pokazujući da interesi sovjetskih satelita nisu uvijek jednaki interesima Sovjetskog Saveza. Upućeni izvori su sigurni da će se sukob izgaditi, ali je potvrdio važnu činjenicu da čak ni u Istočnoj Europi temelji komunizma nisu sigurni te da je nacionalizam sila sposobna izazvati komunizam. Što se tiče svjetske politike, sukob je došao u ključnom trenutku za odnose Istoka i Zapada jer će učvrstiti opoziciju sovjetskim nastojanjima da istjeraju SAD, Veliku Britaniju i Francusku iz Berlina. U Washingtonu zasad ne žele pridavati previše važnosti događaju, ali je pokazao da je njihova politika gospodarske i političke pomoći Zapadnoj i Južnoj Europi dobra i pokazuje rezultate, ali svi su svjesni da Rusi neće dopustiti da im ova strateški važna vrata prema Srednjoj Europi izmaknu iz ruku.¹¹⁶

I dok je Washington u početku šutio o događaju¹¹⁷, Poljska je bila šokirana¹¹⁸, London sretan¹¹⁹, a Italija se ponadala prijateljstvu s Jugoslavijom¹²⁰. I dok se u početku nije znala Titova sudbina jer se nije sa sigurnošću znalo gdje je (postojale su informacije da je na odmoru na Bledu), nagađalo se da je možda već pao u ruke sovjetskim agentima, ali je činjenica da jugoslavenski mediji nisu objavili Rezoluciju Informbira navodila na zaključak da je Tito još uvijek na vlasti.¹²¹ The New York Times pak navodi kako Tito i Politburo imaju

¹¹⁵ The New York Times, „Break in the Red Bloc“, 29.06.1948.

¹¹⁶ The New York Times, „Marshall Plan Cracks“, 29.06.1948.

¹¹⁷ The Washington Post, „U.S. Officials Silent on Red Blast on Tito“, 29.06.1948.

¹¹⁸ The New York Times, „Poland Is Stunned by Action on Tito“, 29.06.1948.

¹¹⁹ The New York Times, „London Gleeful Over Rift in East“, 29.06.1948.

¹²⁰ The New York Times, „Italy Now Hopeful of Tito's Friendship“, 29.06.1948.

¹²¹ The Washington Post, „U.S. Officials Silent on Red Blast on Tito“, 29.06.1948.

potpunu kontrolu nad situacijom u Beogradu, mirni su i ne boje se da Kominform ima podršku neke skupine unutar Jugoslavije da ih smijeni. U Beogradu se pak sukob između KPJ i Kominforma te između Jugoslavije i SSSR-a ne tumači kao potpuni preokret u stajalištima Jugoslavije o najvažnijim domaćim i vanjskopolitičkim pitanjima, već kao događaj od povijesne važnosti u komunističkom bloku te nitko u Beogradu ne može predvidjeti posljedice djelovanja Kominforma. O tome kolika je kontrola Titova režima najbolje svjedoči činjenica da javnost o raskolu još ne zna ništa. Također se navodi kako na Zapadu nisu prepoznali koliko je KPJ ustvari nezavisna u odnosu na SSSR, a to je rezultat toga što su sami oslobodili zemlju, tj. 'izgradili su partiju u borbi', obavivši glavni posao u ratu bez čekanja pomoći Moskve kao druge zemlje narodne demokracije, čiji vođe puno više duguju Rusima. Prava odanost jugoslavenskih komunista je prema Titu i KPJ, a ne prema Moskvi, kojoj 'služe samo riječima'.¹²² The Washington Post pak kaže da je Tito bio nazivan 'Staljinom Jugoslavije' i smatran najgorljivijim komunistom izvan Rusije. Njegov 'meteorski uspon na vlast' počeo je u Drugom svjetskom ratu tijekom kojeg ga je svijet upoznao kao 'hrabrog, lukavog vojnog vođu čija je gruba vanjština otkrivala malo onoga što su strani novinari nazivali širokim uvidom u međunarodne odnose', a ako je još uvijek živ, sad mu je 56 godina te je i dalje impresivna ličnost.¹²³

Odgovor KPJ na optužbe iz Moskve opet je iznenadio promatrače na Zapadu koji su uzeli zdravo za gotovo činjenicu da će volja Moskve prevladati u ovom slučaju. Izjava otvorene pobune jugoslavenske vlade protiv Kremļa po njima predstavlja prijetnju kompletnoj strukturi svjetskog komunističkog pokreta, koja počiva na hijerarhijskom principu da je Staljinov autoritet nad komunističkim partijama u svim zemljama vrhovni i neupitan. Stručnjaci za SSSR kažu da Staljin Tita ne voli već dvije godine jer, za razliku od drugih komunističkih vođa, nije na svoju poziciju uzdignut od strane Moskve pa je previše neovisan. Kako je Tito dobro obučeni komunist i upoznat s moskovskim metodama, smatra se da je morao biti 'u potpunosti svjestan svoje hereze i ozbiljnosti Moskovske osude te je zato na vrijeme poduzeo mjere protiv ruskih savjetnika u svojoj zemlji'.¹²⁴ Raskol s Moskvom dobio je još više na važnosti ovim odgovorom KPJ na optužbe iz Rezolucije Informbiroa te jasno pokazuje da je Tito i dalje gospodar u svojoj zemlji i da je odlučan 'slijediti svoj nezavisni put'. Još uvijek je nemoguće izračunati međunarodne implikacije ovog događaja jer

¹²² The New York Times, „Tito's Grip on Nation Is Firm“, 29.06.1948.

¹²³ The Washington Post, „People in the News: Tito Was Called the 'Stalin o Yugoslavia'“, 29.06.1948.

¹²⁴ The New York Times, „Yugoslav Stand Held Threat to World Communist Set-Up“, 30.06.1948,

jugoslavenski odgovor razlikuje pitanja vanjske politike, u kojoj Jugoslavija još uvijek želi i traži pomoć SSSR-a, te sukob smatra samo neslaganjem oko komunističkih dogmi dviju partija. Stoga su po nekima pretjerana očekivanja Zapada koja su se vrlo brzo pojavila da će Tito prijeći na njihovu stranu te treba pratiti razvoj događaja i vidjeti kako će Rusija postupiti u Jugoslaviji i ne može se isključiti niti mogućnost vojne intervencije.¹²⁵ S ovim se stajalištima slažu i Britanci, koji iako oduševljeni sukobom u komunističkom bloku također misle da se radi samo o nastupu Moskve protiv Tita, a ne SSSR-a protiv Jugoslavije te da je prava meta napada Tito osobno, a ne KPJ. Tito pak na pomoć Zapada ne gleda politički već samo u pitanjima trgovine i prije ili kasnije će morati odabrati između Istoka i Zapada, ali Britanci smatraju da će ipak ostati na Istoku. Po njima treba iskoristi nastalu situaciju da se 'produbi raskol', ali ne treba popuštati Titu po pitanju Trsta jer je Moskva ostavila mogućnost da 'razmetnog sina' prihvati nazad u svoje okrilje.¹²⁶ Sličan oprez i nenadanje Titovu prelasku u Zapadni blok savjetuju i Francuzi¹²⁷, ali i Amerikanci, koje ovaj 'neobičan slučaj i interesira i veseli' jer ne znaju što će se sljedeće dogoditi u ovoj 'velikoj balkanskoj misteriji'.¹²⁸ I oni upozoravaju da još uvijek 'ne treba bacati šešire u zrak i navijati za 'slobodoljupca' Tita', koji neće postati saveznik zapadnih demokracija, ali situacija pruža malo više nade nego prije da će se Jugoslavija ipak okrenuti Zapadu.¹²⁹ Time pak cijelu situaciju naziva 'balkanskim cirkusom' koji 'izgleda kao najveći ljetni show na zemlji'. Kažu kako se čini da Tita sukob s Moskvom ne brine uopće, kao ni njegovu učinkovitu policiju. Dok se on miran i siguran nalazio na 'nepristupačnom otoku na Jadranu', pustio je druge da govore mjesto njega, što su i učinili odbacivši sve optužbe Moskve. Kada se Tito vratio u Beograd i prvi put pokazao u javnosti nakon donošenja Rezolucije Informbiroa, dočekale su ga ovacije naroda, a upravo tu podršku naroda mu Moskva nije mogla oprostiti – 'oprostila bi mu i sve medalje na prsima i malu bistu Napoleona na njegovu stolu, ali nije mogla oprostiti dvostruko oružje njegove moći i podršku naroda'.¹³⁰

Kako su se nakon raskola odmah pojavile nade u okretanje Tita Zapadu, koliko god većina upućenih upozoravala da se to neće dogoditi, tako su se odmah pojavile i naznake suradnje i prijateljstva Tita sa Zapadom. The Washington Post piše kako je Tito, na svom

¹²⁵ The New York Times, „Tito's Defiance“, 30.06.1948.

¹²⁶ The New York Times, „British See Tito as Target“, 30.06.1948.

¹²⁷ The New York Times, „French Cautious on Tito“, 01.07.1948.

¹²⁸ The New York Times, „Glee on Tito is Cautious“, 02.07.1948.

¹²⁹ The New York Times, „The Case of Marshal Tito“, 04.07.1948.

¹³⁰ Time, „Communists: Balkan Circus“, 12.07.1948.

prvom pojavljivanju u javnosti nakon Rezolucije Informbiroa, natuknuo da je Jugoslavija spremna odnositi se sa Zapadom kao i s Istokom na temelju 'miroljubive suradnje i jednakosti', tj. cilj joj je 'miroljubiva suradnja sa svim zemljama koje žele surađivati s njom na temelju poštivanja njene nezavisnosti i jednakosti u okviru načela iz povelje Ujedinjenih naroda'. The Washington Post kaže kako je ovo 'oprezno uključivanje Zapada, kao i Istoka, u jugoslavenske odnose'. Također, Tito je rekao da podržava 'sve zemlje i pokrete koji su protiv upletanja u unutarnje poslove drugih zemalja te poštuju njihovu nezavisnost'.¹³¹ The New York Times ovaj Titov proglas 'miroljubive suradnje' smatra prikrivenim zahtjevom za sudjelovanje u UNRRA pomoći koja je Jugoslaviji hitno potrebna za provođenje njenog ambicioznog petogodišnjeg plana. Također, The New York Times kaže kako Tito sebi 'pravi carstvo' u obliku balkanske federacije, zbog čega mora odbaciti autoritet Moskve, a ako u tome uspije, ne samo da će maknuti strateški važnu Jugoslaviju iz sovjetskog bloka, već postoji i velika mogućnost da će 'pustiti s lanca sile koje mogu uništiti sam ruski blok, što bi mu pomoglo da proširi svoje carstvo'.¹³² The Washington Post pak donosi članak koji poziva američke vlasti da 'natjeraju Tita da zasluži njihovu pomoć', tj. da se Jugoslaviji pomoć šalje postupno, a nikad odjednom i u velikim količinama te da se nastavak pomoći uvjetuje laganim kretanjem Jugoslavije prema davanju što više sloboda njenom narodu.¹³³

Kako je raskol s Moskvom rezultirao i lošim odnosima s ostalim satelitima te ekonomskom blokadom Jugoslavije, Tito je bio prisiljen okrenuti se trgovini sa Zapadom, što su neki i predvidjeli. Tako je The New York Times pisao kako 'Tito ima kartu trgovine sa Zapadom na koju dosad nije igrao', ali bojkot komunista bi ga mogao prisiliti da uđe na tržište Zapada, što (po njima) tada još nije bio spreman učiniti. Također, The New York Times misli da će bojkot satelita više štetiti njima samima nego Jugoslaviji, upravo zbog toga što se ona može okrenuti trgovini sa Zapadom ako to Tito bude htio. Osim toga, Jugoslavija ima izlaz na more i otvorene granice sa Zapadom, što je ekonomski i vojno važan faktor.¹³⁴ Tito je svoju spremnost za trgovinu sa Zapadom pokazao i u razgovoru s bivšim kalifornijskim guvernerom kojemu je rekao da želi sporazum o trgovini s SAD-om, ali bez političkih uvjeta. Štoviše, rekao je kako Jugoslavija već duže želi bolje trgovinske odnose s SAD-om, ali ih dosada nisu

¹³¹ The Washinton Post, „Slavs Hint Willingness To Cooperate with West“, 01.07.1948

¹³² The New York Times, „Tito's Revolt“, 01.07.1948.

¹³³ The Washington Post, „Make Tito 'Earn' Our Help“, 11.07.1948.

¹³⁴ The New York Times, „Tito Holding His Own Against Kremlin“, 05.09.1948.

mogli 'organizirati'. The New York Times kaže kako je bivši guverner zaključio da Tito zaista želi bolje odnose s Amerikom, ali isto tako želi ostati i u istočnom bloku.¹³⁵

Sukob Tita i Staljina izazvao je u američkim novinama poplavu članaka o Titu i njegovoj karijeri – ponovno im je ovaj čovjek koji se usudio suprotstaviti Staljinu postao zanimljiv i javlja se mnoštvo članaka koji daju pregled njegova života i karijere do tog ključnog trenutka. Također se javlja mnoštvo članaka koji analiziraju i prognoziraju što će se s Titom dogoditi u budućnosti, tj. hoće li uspjeti preživjeti (i politički i doslovno) izbacivanje iz Kominforma te što će u vezi s njim poduzeti Rusija. The Washington Post tako piše da je 'Titov život ortodoksnog komunista završio' iako ga ekskomunikacija iz Kominforma neće učiniti 'ništa manje diktatorom i tiraninom' jer u postojećim okolnostima ne može biti ništa drugo. Međutim, te bi ga iste okolnosti, ako ih preživi, mogle usmjeriti prema orbiti zapadnih sila, s krajnjom posljedicom promjena u njegovoj unutarnjoj politici. Ako Tito i njegovi suradnici prežive trenutnu krizu, može se očekivati prvi odmak od Staljinove konfederacije i radikalna promjena strateške situacije u južnoj Europi. Također, smatraju da su i SAD i SSSR krivo procijenili Tita – Amerikanci su ga smatrali Staljinovom marionetom, moćnom, ali ipak samo marionetom, dok su Rusi pogriješili u tome što su očekivali da će se Tito ponašati kao marioneta. Titov slučaj pokazao je Moskvi da strogi okvir unutar kojeg nastoji držati svoje saveznike slabi nju samu.¹³⁶ The New York Times pak navodi da će za Titovu pobjedu u sukobu sa Staljinom biti ključna prva dva mjeseca od izbacivanja KPJ iz Kominforma – ako ih preživi, dobit će bitku, a smatraju i da je Tita raskol samo ojačao.¹³⁷ The New York Times također donosi članak pod naslovom 'The Strange Career of Josip Broz' u kojem kaže kako je Titova karijera po dramatičnosti usporediva s Garibaldijevom, Ataturkovom i Staljinovom, a karijeru su mu stvorile podjele sfera utjecaja na Balkanu. Sukob sa Staljinom oni vide kao 'kulminirajući trenutak njegove karijere'. On je 'diktatorski šef' u svojoj zemlji, koji unatoč manjku formalnog obrazovanja ima 'inteligentan karakter', toliko inteligentan koliko se Tito pokazao odvažnim i hrabrim. On je uglađen i kulturni čovjek, koji je, bio u šumi ili u zatvoru, stalno proširivao svoje ograničeno formalno obrazovanje kroz knjige i učenje jezika. Čak i diplomati koji ne odobravaju njegovu politiku priznaju da ga osobno vole i dive mu se jer u teškim situacijama ostaje hladne glave i ima smisla za humor. Članak kaže kako Tito ima šansu da u ovom sukobu dobije podršku naroda, ali mora provesti neke drastične promjene.

¹³⁵ The New York Times, „Tito Wants Trade With U.S. Business“, 26.07.1948.

¹³⁶ The Washington Post, „Tito's Future“, 01.07.1948.

¹³⁷ The New York Times, „Next 60 Days Held Critical For Tito“, 09.07.1948.

Međutim, mora postupati pametno kako bi izbjegao suđenje i ubojstvo (od strane Moskve).¹³⁸ The Washington Post smatra raskol između Tita i Staljina 'toliko vitalno važnim i dalekosežnim da će biti potrebni mjeseci prije nego što će se ovaj povijesni događaj moći sagledati sa svih strana'. Prema njima, pomirba dvaju vođa je moguća, ali ne i vjerojatna, i Tito mora biti svjestan da ako se ipak podčini Moskvi, imat će kratak život.¹³⁹ Također kažu da se Amerikanci samo zavaravaju ako misle da je Kominform napao Tita jer je razmatrao 'ljubavnu aferu' s SAD-om i ostalim zapadnim silama. Njegov je grijeh samo to što je 'od 28. lipnja 1848. veći komunist od komunista iz Rusije', stoga se ne treba previše radovati iako je Tito 'poljuljao crveni čamac'.¹⁴⁰ Također, The Washington Post smatra da Kremlju smeta što je Tito zaboravio da je 'proizveden u Moskvi', a u sukob sa Staljinom ušao je jer je morao birati između dva zla – suočen s problemima kod kuće i s problemima u Kremlju, Tito je odabrao ono zlo koje je bilo dalje.¹⁴¹ Ove novine pišu i o tome kako su planeri u State Departmentu 'sada zauzeti problemom kako najbolje iskoristiti raskol između Tita i Staljina'. Treba li Tita sada 'smatrati bratom i početi produbljivati raskol tako što će ga se na neki način uključiti u Marshallov plan'? The Washington Post kaže da ne jer Tito 'nije dobio krila samo zato što je prekinuo sa Staljinom', a njegov režim i dalje ostaje štetan kao i prije raskola. Međutim, raskol će sigurno potaknuti 'opuštanje u američkim predrasudama i zaprekama u trgovini između istoka i zapada', a i Tito bi mogao pronalaziti sve manje zapreka boljim trgovačkim odnosima dviju zemalja. Najbolja politika za sada je čekati i vidjeti što će se dogoditi, ali biti na oprezu i iskoristiti svaku priliku da se sukob Tita i Staljina produbi.¹⁴²

Zanimljiv članak koji je prenio The Washington Post napisao je Randolph Churchill, sin britanskog premijera, u kolovozu 1948., a koji kaže da je činjenica da je Tito još uvijek na vlasti 'na čudan i perverzan način jedna od najviše ohrabrujućih činjenica u poslijeratnom svijetu'. On kaže kako je 'ponižavajuć kontrast u ponašanju Tita i ponašanju SAD-a, Velike Britanije i Francuske u ovom ključnom trenutku'. Dok Tito vrijeđa Staljina do mile volje, predstavnici moćnih zapadnih sila vrte se po Moskvi da vide mogu li na neki način namamiti Staljina za pregovarački stol ili ga barem uvjeriti da pošalje Molotova koji će pak sipati nove uvrede na njihov račun. Iako je Tito samo 'balkanski razbojnik' i nema razloga zašto bi se Zapad trebao ugledati na njega, ponižavajuća je činjenica da je on pokazao toliko više

¹³⁸ The New York Times, „The Strange Career of J. Broz“, 04.07.1948.

¹³⁹ The Washington Post, „Matter of Fact: The Tito Trouble“, 02.07.1948.

¹⁴⁰ The Washington Post, „Tito Rocked Red Boat, but West Needn't Cheer“, 04.07.1948.

¹⁴¹ The Washington Post, „Tito Seen Between Devil and Sea“, 05.07.1948.

¹⁴² The Washington Post, „Dealing With Tito“, 19.07.1948.

hrabrosti i promišljenosti nego demokratski vođe mnogo moćnijih država.¹⁴³ Time je pak u kolovozu 1948. objavio kompletnu prepisku Moskve i Beograda u mjesecima prije samog raskola te zaključio kako je tim događajem svijet 'dobio privlačnu informaciju da sukobljeni osobni i nacionalni interesi mogu nadjačati marksističke teorije kako ih provodi Kremlj'.¹⁴⁴ Time također kaže kako je Tito nakon bojkota komunističkih zemalja izjavio da 'zemlje narodne demokracije zauzimaju prema Jugoslaviji stajalište gore nego ono koje imaju prema kapitalističkim zemljama' i kažu da bi to mogla biti prijetnja SSSR-u da će se Tito okrenuti Zapadu, a Zapad je 'držao fige' da se to zbilja i dogodi.¹⁴⁵

Ako je u tjednima nakon Rezolucije Informbiroa i postojao strah na Zapadu da će se Tito i Staljin pomiriti prije nego što Zapad uopće isplanira kako najbolje iskoristiti raskol, taj je strah odagnan Titovim osmosatnim govorom na Petom kongresu komunista na kojem su ga svi članovi stranke podržali u borbi protiv Moskve. The New York Times navodi kako je Tito uspio pokrenuti čitav narod, a ne samo KPJ igrajući na kartu nacionalnog osjećaja ponosa pa je narod uvidio da bi radije trpio 'nacionalnog diktatora' nego 'stranog tiranina'. Po njima nema razloga da SAD ne podrži svaki pokret prema nacionalnoj nezavisnosti, pa bio on i komunistički kao što je Titov.¹⁴⁶ Ako je pak postojala sumnja da Tito neće htjeti trgovati sa Zapadom, i ona je posve nestala nakon Titova govora u Parlamentu krajem godine u kojem je rekao zastupnicima da je 'spreman izvoz jugoslavenskih strateških sirovina okrenuti na Zapad u zamjenu za nužno potrebne strojeve jer više ne računa na trgovinu s Istokom'. The New York Times ovaj Titov govor naziva prekretnicom u borbi KPJ i Kominforma. Za strane promatrače ovo je značilo da SAD sada može odlučiti hoće li ili ne Jugoslavija uspjeti u provedbi svog petogodišnjeg plana industrijalizacije zemlje. Ako ne uspije, za Tita i njegove suradnike moglo bi biti političkih posljedica. Prema ovim promatračima, koji su se istakli točnim prognozama razvoja događaja nakon 28. lipnja, čak i skromna količina američkih strojeva mogla bi prevagnuti u borbi protiv sovjetskog bloka i sada je pravo vrijeme da SAD donese odluku.¹⁴⁷

SAD je tu odluku i donio. Tito je u godinama nakon raskola sa Staljinom dobio pomoć SAD-a, prvo gospodarsku, a kasnije i vojnu koja mu je pomogla da se održi na vlasti, što je i postao cilj američke vanjske politike sažet u parolu 'keep Tito afloat'. Izazvavši Staljina i

¹⁴³ The Washington Post, „World Events: Tito's Example“, 13.08.1948.

¹⁴⁴ Time, „The Best Years of Our Lives“, 23.08.1948.

¹⁴⁵ Time, „Not Worked Out“, 29.11.1948.

¹⁴⁶ The New York Times, „Tito as a Nationalist“, 22.06.1948.

¹⁴⁷ The New York Times, „U.S. Help At Once Held Vital for Tito“, 29.12.1948.

uspješno preživjevši taj pothvat, Tito je opet pridobio za sebe sklonost američke javnosti, koju je bio izgubio u prvim godinama nakon rata. Još jednom je od diktatora i tiranina postao borac za slobodu i nezavisnost svoje zemlje, a kao takvom američke su mu novine i javnost bile puno sklonije nego kao komunističkom diktatoru koji ruši američke avione.

5. OD NEPRIJATELJA DO SAVEZNIKA – ODRŽATI TITA NA POVRŠINI GOSPODARSKOM I VOJNOM POMOĆI

U ovom poglavlju analizirat ćemo što i kako američke novine pišu o Titu u razdoblju od početka 1949. do kraja 1953. Čim je postalo jasno da raskol između Tita i Staljina nije samo farsa, kako su neki u početku mislili, cijeli je Zapad, sa SAD-om kao predvodnikom, bio zaokupljen planiranjem strategije kako taj raskol najbolje iskoristiti i još više produbiti. I dok su političari i diplomati smišljali što i kako poduzeti, novinama je Tito ponovno postao vrlo zanimljiva tema zbog svog otpora Staljinu – pisalo se o svemu, od toga hoće li Tito preživjeti, hoće li Moskva intervenirati u Jugoslaviju, što će učiniti Tito u slučaju napada, što će učiniti Zapad u slučaju napada, treba li Titu pomoći da se odupre i kako to najbolje učiniti itd. Iako još uvijek diktator, i to komunistički diktator, Tito sve više u novinskim člancima ponovno postaje borac za slobodu svoje zemlje, a Jugoslavija predziđe zapadnog svijeta. Manje se piše o metodama njegova režima i lošem stanju u zemlji, iako se i ono spominje, prvenstveno zbog suša koje su izazvale glad u zemlji, a kako u ovom razdoblju ipak dolazi do nekih pozitivnih pomaka u Jugoslaviji, sreću se i članci koji govore o laganoj decentralizaciji i većoj slobodi tiska i vjeroispovijesti¹⁴⁸ te Tita opisuju kao čovjeka koji želi bolji život za svoj narod, 'čim si to njegov režim bude mogao priuštiti'¹⁴⁹. Međutim, očito je da se fokus američkih novina pomiče s unutarnjih jugoslavenskih prilika na one vanjskopolitičke jer su te SAD-u ipak bile puno važnije.

5.1. Titoizam vs. Staljinizam – kako i koliko pomoći Titu u borbi protiv Staljina?

Rezolucija Informbiroa i raskol Tita i Staljina imali su brojne posljedice, kako za Jugoslaviju tako i za cijeli hladnoratovski svijet i međunarodne odnose. The New York Times tako donosi članak o novom fenomenu u međunarodnim odnosima – nacionalnom komunizmu. To je naziv za novi Titov put nakon izbacivanja iz Kominforma – put koji ostaje komunistički, samo ne staljinistički. The New York Times kaže kako je nacionalni

¹⁴⁸ The Washington Post, „Tito's Deviation“, 24.01.1950.

¹⁴⁹ The Washington Post, „Matter of Fact: Tito“, 17.04.1950.

komunizam nov samo po tome što se prvi put javlja izvan Rusije te služi kako upozorenje kako Istoku tako i Zapadu da Europa nije plodno tlo za provođenje politike stvaranja kolonija (kao što to Staljin radi sa svojim satelitima). Prema njima je Titova nezavisnost od Staljina Zapadu dobrodošla i nema razloga da Zapad ne proširi trgovinu s njim. Međutim, upozoravaju da dokle god su Tito i njegov režim odani komunizmu, u slučaju sukoba Istoka i Zapada, stat će na stranu Istoka. Zbog toga treba trgovati s Titom, ali tu trgovinu treba ograničiti kao da se radi o ratnim materijalima.¹⁵⁰ Time pak isti ovaj fenomen naziva 'titoizam' i kaže da to nije ideologija, već 'ljudski refleks protiv Staljinove politike stavljanja Majke Rusije, domovine revolucije, ispred svih drugih komunističkih zemalja'. Također se govori da titoizam 'probada u samo srce komunističke moći i doktrine' te predstavlja ogromnu priliku Zapadu, ali u isto vrijeme i veliki problem jer nije lako odgovoriti na pitanje koliko daleko Zapad može ići u podršci titoističkim režimima. Po njima ima smisla podržati Tita taman onoliko koliko je dovoljno da se održi u borbi sa Staljinom, ali ako se ova politika proširi na sve, SAD bi se uskoro mogao naći u situaciji da financira komunističke policijske države neprijateljski nastrojene prema njima samima, bez ikakvih garancija da će te države ostati neprijateljski nastrojene prema Moskvi. Hoće li Staljin uspjeti zadržati širenje titoizma ili će se on proširiti u nepopravljiv raskol pitanje je za 'najbolje ruske mozgove'. Ali ono što je titoizam već postigao jest to da je pobio teoriju da komunizam, ako dođe na vlast, može donijeti svijetu jedinstvo i mir. Barem zbog toga 'lajavi diktator Tito' zaslužuje zahvalnost Zapada.¹⁵¹

Treba li i kako, tj. koliko pomoći Titu pitanje je kojim se američke novine često bave u ovom razdoblju te analiziraju novonastalu situaciju u odnosima Tita i Zapada, tj. Tita i SAD-a. The Washington Post piše kako će uskoro 'započeti nova era u Titovoj vanjskoj politici' jer neće zauvijek moći ostati u potpunoj izolaciji, lebdeći između SSSR-a i zapadnog svijeta. Još od ljeta 1948. Jugoslavija je tražila pomoć Amerikanaca i Britanaca kako bi zadržala neovisnost, ali to je rađeno potajno, kako se ne bi 'osramotilo Tita pokazivanjem otvorenog prijateljstva'. Od tada je politika SAD-a i Velike Britanije da Titu daje minimum koji mu je nužan da zemlja ide dalje. The Washington Post kaže da je sada možda prilika da se uspostave neposredni i iskreno prijateljski odnosi. Do sada je američka diplomacija bila neodlučna do granice nesposobnosti, ali je Cavendish Cannon u Beogradu učinio mnogo da se pripreme novi odnosi dviju zemalja te je uvjerio Jugoslavene da se SAD ne želi miješati u njihove unutarnje poslove, a ako Tito odluči riskirati, mogli bi se uspostaviti veoma bliski odnosi.

¹⁵⁰ The New York Times, „Tito's National Communism“, 03.01.1949.

¹⁵¹ Time, „Communists: The Great Schism“, 18.04.1949.

Tito je i dalje diktator, ali obje strane će imati koristi od novih odnosa s njim, a zajednički interes najbolji je temelj međunarodnog prijateljstva.¹⁵²

The New York Times donosi jednu detaljnu analizu Tita i njegova uspjeha da se održi na vlasti i osam mjeseci nakon raskida sa Staljinom. Za Tita kažu da se naziva 'nositeljem čiste marksističke linije, dok je Staljin otpadnik od nje'. Dosad su svi pokušaji Moskve da sruši Tita propagandom, ekonomskom blokadom i pograničnim incidentima propali, što znači da će sljedeći pokušaj Moskve morati biti ozbiljan. Članak daje razloge zbog kojih Moskva nije uspjela riješiti problem s Titom, dok s rješavanjem drugih odmetnika nemaju problema. po njima, za to je zaslužna kvaliteta Titova vodstva i organizacije. Stoga Zapad ne bi trebao biti iznenađen ako Kominform popusti na kraju duge borbe jer je i njima postalo jasno da nova Titova doktrina 'Commonwealtha komunističkih naroda' umjesto postojećeg odnosa gospodara i satelita može ohrabriti revolucionarne pokrete na Zapadu. Ako se Tito sa svojom novom doktrinom i ne uspije održati na životu, njegov pokušaj ostat će upamćen u povijesti kao jedinstven za bilo kojeg komunističkog vođu. Po čemu je Tito poseban? Po tome što je prvi od svih vođa komunističkih država koji je 'izašao iz palače i druži se s ljudima' kako bi saznao iz prve ruke stvarno stanje u zemlji. On traži realnost, spreman je riskirati i osobnu sigurnost da čuje činjenice iz prve ruke, a zbog njegove osobnosti kontakt s ljudima mu odgovara. Ono što čuje od običnih ljudi prenosi u svoje govore koje karakterizira jednostavan jezik, zbog čega ga i mali ljudi razumiju i podržavaju njegov ostanak na vlasti pa je Jugoslavija politički i vojno i dalje čvrsto u njegovim rukama. Osam mjeseci nakon raskola, Tito i dalje pomno izbjegava bilo kakve političke dogovore sa Zapadom (unatoč nadanjima sa Zapada), ali se zato trgovina povećava. Tito nije oportunist koji će tražiti političku podršku na Zapadu – kao ortodokсни marksist, smatra da će političkim ustupcima Zapadu samo naštetiti unutarnjoj strukturi svoje države, zbog čega i ne želi pristati na političke ustupke Zapadu u zamjenu za gospodarsku pomoć. Članak zaključuje da bez obzira na rasplet borbe između Tita i Staljina, snaga ideje koju je Tito predstavio komunističkom svijetu (ravnopravan odnos komunističkih zemalja umjesto sovjetskog gospodarenja satelitima) održat će se još dugo.¹⁵³

I dok su mu američke novine prilično sklone od raskola sa Staljinom, upravo zbog nade da će se sada približiti Zapadu, Tito s vremena na vrijeme kritizira kako Istok tako i Zapad zbog 'zastrašivanja kojim obje strane pokušavaju odvratiti Jugoslaviju od njenih načela

¹⁵² The Washington Post, „Matter of Fact: Tito and the West“, 09.02.1949.

¹⁵³ The New York Times, „Tito Challenges Moscow on True Communism“, 06.03.1949.

i odlučnog slijeđenja marksističko-lenjinističke linije te od njenog puta u socijalizam'. Tito promovira nezavisnost svoje zemlje od oba bloka te je veoma pouzdan u svoju sposobnost držanja nezavisnog kursa. Tito navodi kako je Jugoslavija za mir, a svi 'huškači na rat na Zapadu griješe ako računaju na njih u svojim ratnim planovima' te kritizira pokušaje Zapada da iskoristi raskol između njega i Moskve.¹⁵⁴ Bez obzira na kritike koje je upućivao Zapadu, Tito je ipak povećao svoju trgovinu s njima, posebno sa SAD-om, pa je ona 1949. bila dvostruko veća nego godinu dana ranije. Tito i dalje nije odustajao od svoje politike ne pristajanja na političke ustupke u zamjenu za veću trgovinu sa Zapadom pa, kako kaže The New York Times, 'ako Zapad želi iskoristiti slabljenje Kominforma, prisiljen je poslovati s Titom pod ovim uvjetima'. Otkad je SSSR poželio 'ugušiti Jugoslaviju' jer više nije mogao 'probaviti nezavisni duh koji se tu pojavio', Zapad je reagirao i pomogao zemlji da ostane na nogama. Stoga je Beograd sad u dobroj poziciji da oprezno pregovara s obje strane držeći se svoje ideologije i izbjegavajući potpuni prekid s Moskvom.¹⁵⁵

The Washington Post kaže kako je jedan od velikih ciljeva SAD-a i Velike Britanije omogućiti Titu da se nastavi boriti sa SSSR-om jer dokle god su oni u sukobu, Rusija ne može objediniti vojne i gospodarske izvore u sovjetskoj sferi, što povećava šanse za mir. Iako se nisu svi visoki dužnosnici u SAD-u slagali s povećanom gospodarskom pomoći Jugoslaviji, državni tajnik Acheson uspio ih je uvjeriti da je gospodarsko jačanje Tita potrebno kako bi se odupro sovjetskoj blokadi. The Washington Post smatra da je to čisto praktična stvar – ako se Tito uspije održati, položaj Rusije u Europi će biti oslabljen, a ako se Titu uskrati i najmanja pomoć, Kremlj će uživati.¹⁵⁶ I Time prenosi protivljenje ministra obrane Louisa Johnsona da se pomogne Titu te uspjeh Deana Achesona da dobije potporu predsjednika Trumana u svojim nastojanjima¹⁵⁷ te kaže kako je dobro produbljivati Titov raskol s Moskvom putem trgovinskih sporazuma i malih zajmova Titu, ali istovremeno treba obojicu diktatora držati na oku.¹⁵⁸ Onih koji savjetuju da Jugoslaviji ne treba bezuvjetno pomagati bilo je i među običnim ljudima pa tako The New York Times donosi članak jednog čitatelja u rubrici 'Pisma Timesu' koji smatra da gospodarsku pomoć Jugoslaviji treba uvjetovati promjenama u Jugoslaviji

¹⁵⁴ The New York Times, „Cominform Bloc Is Taunted by Tito“, 10.04.1949.

¹⁵⁵ The New York Times, „Tito Wants Capitalist West to Aid His Planned Economy“, 11.04.1949.

¹⁵⁶ The Washington Post, „Washington Calling: Strengthening Tito“, 30.07.1949.

¹⁵⁷ Time, „Foreign Relations: A Little Closer“, 29.08.1949.

¹⁵⁸ Time, „Conferences: Views on the World“, 26.09.1949.

(prvenstveno širenjem građanskih sloboda), koje ne trebaju biti drastične, ali treba tražiti od Tita vidljiv napredak u kvaliteti života kao uvjet za daljnju američku pomoć.¹⁵⁹

Tito je prvi put formalno zatražio pomoć u kolovozu 1949. putem zajma od Banke za izvoz i uvoz kojim bi se pokrila nabava strojeva za vađenje ruda, a zajam bi se otplaćivao metalima iz jugoslavenskih rudnika. Prema upućenima, američki državni tajnik Acheson opet je bio za to da se Jugoslaviji odobri zajam kako bi se pomoglo Titu nositi se s ekonomskom blokadom Kominforma.¹⁶⁰ Već početkom 1950. održanje Jugoslavije Amerikanci su počeli pomagati i slanjem vojne pomoći. U početku je ona bila veoma ograničena, jer je SAD više brinula loša ekonomska situacija Jugoslavije nego vojna, ali odluka da se zemlji i vojno pomogne samo je potvrđivala važnost koju je za SAD imala Titova nezavisnost. Visoki američki dužnosnici imali su visoko mišljenje o Titovoj ratnoj sposobnosti i jugoslavenskoj vojsci te im je prvi cilj bio jačanje Titova režima u odnosu na Moskvu, ali imali su i jedan dugoročni cilj – vratiti Jugoslaviju u zajednicu slobodnih država.¹⁶¹

Od kraja 1949. i početka 1950. američka će pomoć polako, ali sigurno u sve većim količinama stizati u Jugoslaviju, prvo gospodarska, a zatim sve više i vojna. Tita se sve češće naziva 'saveznikom', iako se nerijetko u novinama poziva vladajuće da ne zaborave da je Titov režim komunistički i totalitarni, da jugoslavenski narod i dalje nije slobodan te da mu pomoć ne bi trebala biti bezuvjetno davana. Često se piše i o Titovu nezgodnu položaju i da 'hoda po užetu'¹⁶² između Istoka i Zapada, posebno jer kod kuće mora objasniti kako jedna zemlja koja gradi socijalizam može poslovati s kapitalistima. The Washington Post kaže kako 'kapitalizam i komunizam, natjerani na čudno savezništvo, kritično motre jedan drugoga u ovoj ničijoj zemlji između Istoka i Zapada, Titovoj Jugoslaviji', a jugoslavenski teoretičari moraju smisliti kako objasniti komunistima da zemlja koja gradi socijalizam može biti na strani dekadentnog kapitalizma Zapada.¹⁶³ Također se često piše o Titovu ustrajanju u tome da 'nije u ničijem kampu' i da se Jugoslavija 'nije poklonila Istoku, pa kako bi onda mogla Zapadu' u zamjenu za pomoć.¹⁶⁴ Time tako kaže da SAD, i same daleko od savršenstva, imaju brojne političke saveznike koji su 'nesposobni, reakcionarni i korumpirani', ali one

¹⁵⁹ The New York Times, „Letters to the Times: The Tito-Stalin Split“, 03.10.1949.

¹⁶⁰ The New York Times, „Tito Applies for a U.S. Loan to Help Overcome Blockade“, 30.08.1949.

¹⁶¹ The New York Times, „Limited U.S. Military Help Planned If Tito Is Attacked“, 12.01.1951.

¹⁶² The New York Times, „Yugoslavia Is the Meeting Point of Hard Dilemmas“, 04.03.1950.

¹⁶³ The Washinton Post, „Yugoslav-Western Alliance Isn't One of True Affection“, 09.03.1952.

¹⁶⁴ The New York Times, „Tito Warns West Against Presssure“, 19.02.1950.

Vidi i: The New York Times, „Tito's Dillema“, 15.01.1950.

The Washington Post, „Matter of Fact: A New Look at Tito“, 09.08.1950.

imaju 'političku i moralnu odgovornost' da spriječe rat ograničavanjem širenja SSSR-a zbog čega trebaju saveznike, bili oni 'čisti ili prljavi', kao što je Britanija trebala reakcionarnu i tiransku Rusiju protiv Hitlera. Jedan od takvih saveznika je i Tito, koji je u godinu i pol od raskola sa Staljinom pokazao da ne mora svaka zemlja izvan SSSR-a biti njegov satelit. To je mnoge ljude navelo da pomisle da je Tito 'izmislio neku novu i ljepšu verziju komunizma' – nacionalni komunizam, ali prema Timeu, Titov nacionalizam nije ništa novo, i da može, vjerojatno bi i on od Albanije i Bugarske napravio svoje satelite. Jedino što je on napravio je to da je razdvojio komunizam od sovjetskog imperijalizma, no to ne znači ni da su sovjetski imperijalisti ništa manje komunisti, niti da jugoslavenski komunisti nisu u isto vrijeme imperijalisti. Međutim, politika pomaganja Titu koju je usvojila američka vlada (pomaganje bez traženja ičega zauzvrat) je jedna od najtežih koju su dosad provodili u Europi i moraju postupati oprezno jer je činjenica da je Jugoslavija i dalje 'zla, ponižavajuća komunistička zemlja'. Kompletan američka politika prema Titu od raskola sa Staljinom lijepo je sažeta u izjavi jednog člana američke ambasade u Beogradu: "Tito je kujin sin, ali je sad naš kujin sin".¹⁶⁵ Kako je iz Amerike sve češće i u sve većim količinama stizala pomoć, sve se češće i sam Tito 'zaklinjao na potporu UN-u u slučaju agresije'¹⁶⁶ i borbu na strani Zapada, nikad ne pristajući ni na kakve službene vojne sporazume. Amerikanci pak nisu ni inzistirali na tome, njima je najvažnije bilo spriječiti kolaps jugoslavenske ekonomije kako bi se pomoglo Titu da opstane na vlasti¹⁶⁷, jer je po njima jedina alternativa Titovom režimu bio još gori, staljinistički režim. Velika suša 1950. dovela je zemlju na rub gladi, ali Amerika je opet pomogla Titu, sve u svrhu pridonosa sigurnosti sjevernoatlantskog prostora¹⁶⁸. Time donosi nekoliko članaka u kojima opisuje Titovo 'stezanje remena'¹⁶⁹ i ukidanje povlastica koje su do tad imali članovi Partije i državni službenici te kaže kako su do tad sve komunističke zemlje funkcionirale po principu iz Orwellove *Životinjske farme* da su 'svi stvoreni jednaki, ali neki su više jednaki od drugih', međutim, Titova je Jugoslavija napokon 'krenula putem jednakosti'.¹⁷⁰ Mnogi su se američki dužnosnici protivili milijunima koje je Tito dobio za pomoć nakon velike suše govoreći kako se ne radi ni o zajmu već o 'otvorenom poklonu Titu' te da ne treba 'nametati poreze američkom narodu da bi se davale napojnice ubojicama, svjetskim banditima'. Međutim, oni koji su podržavali pomoć Titu činili su to u

¹⁶⁵ Time, „Report on Yugoslavia: A Search for Laughter“, 30.01.1950.

¹⁶⁶ The New York Times, „Tito Vows Support to UN“, 26.01.1951.

¹⁶⁷ The Washington Post, „Tito as an Ally“, 02.12.1950.

¹⁶⁸ Time, „National Affairs: Feeding Tito“, 04.12.1950.

¹⁶⁹ Time, „Belt Tightener“, 16.10.1950.

¹⁷⁰ Time, „Communists: More Equal“, 23.10.1950.

uvjerenju da će on sa svojom velikom vojskom ukoliko dođe do sukoba Istoka i Zapada ostati u najmanju ruku 'dobronamjerno neutralan', dok protivnici ovakve politike upozoravaju da nema dokaza da će 'Tito ikad napraviti nešto za SAD'.¹⁷¹

The Washington Post novonastalo 'prijateljstvo' između SAD-a i Jugoslavije naziva 'brakom iz koristi', jer je komunizam u Jugoslaviji, iako nešto 'opušteniji' u posljednje vrijeme, i dalje u punoj snazi, a Tita naziva 'zatvorenikom komunizma' jer mora radikalnom krilu Partije pokazati da je 'veći komunist od Staljina'.¹⁷² Oni donose i jedan kratak članak koji odlično sažima odnose dviju zemalja u razdoblju nakon Titova sukoba sa Staljinom. The Washington Post kaže kako Tito 'podsjećajući svoj narod da je i dalje revolucionarni komunist, daje dobar podsjetnik i onima koji previše očekuju od njega u Americi' jer se čak niti ne pretvara da je 'dobar demokrat', promicatelj prava većine i individualnih sloboda, za što ga neki Amerikanci krivo smatraju. On je prijatelj SAD-a jer je imao hrabrosti proglasiti svoju nezavisnost od Kremlja, zato ga je, iako ne skriva svoj komunizam, vrijedno imati na svojoj strani u slučaju sukoba. (Slično piše i The New York Times koji kaže da je Tito 'Zapadu vrijedniji kao odmetnuti komunist nego što bi bio kao lažni preobraćenik na demokraciju'¹⁷³). Kako bi potvrdio svoju nezavisnost, morao se okrenuti Zapadu za gospodarsku i vojnu pomoć. Otvorio je svoju zemlju 'prijateljskim posjetiteljima' sa Zapada, popravio odnose sa susjedima (Grčkom, Italijom i Austrijom) i općenito surađivao s onima koji žele održati Jugoslaviju slobodnom. Da je Sovjetski Savez bio slično otvoren, prijateljski i neagresivan u svojoj politici, mogao je ostvariti jednaku suradnju sa Zapadom, bez obzira na to koliko mu je komunistička unutarnja politika. Titova priča od 1948. pokazuje da vojni neprijatelj Zapada nije teorija komunizma, već agresivni imperijalizam koji prima naredbe iz Moskve.¹⁷⁴

5.2. Vojna pomoć i prekid odnosa s Vatikanom zbog Stepinca

Na Zapadu je od raskola Tita i Staljina konstantno postojao strah od Staljinovog napada na Jugoslaviju¹⁷⁵, vjerojatno i veći nego u samoj Jugoslaviji. Tito je često izjavljivao da ne vidi opasnost od napada, čak je i predviđao skori kraj Hladnog rata¹⁷⁶. Međutim, nije propuštao priliku podsjetiti Zapad da napad na Jugoslaviju ne bi ostao 'lokalizirani sukob'.

¹⁷¹ The New York Times, „Congress Grants 38 Million To Tito“, 20.12.1950.

¹⁷² The Washington Post, „Tito Alone Keeps Slavs on Our Side“, 10.03.1951.

¹⁷³ The New York Times, „To Stalin Via Tito“, 27.08.1951.

¹⁷⁴ The Washington Post, „Revolutionary Tito“, 20.02.1952.

¹⁷⁵ The New York Times, „Clouds Over Yugoslavia“, 14.07.1950.

¹⁷⁶ The New York Times, „Tito Sees No Peril“, 08.04.1950.

Time to naziva upozorenjem Kremlju da bi napad na Jugoslaviju mogao biti korak prema trećem svjetskom ratu.¹⁷⁷ Od trenutka kada je Tito prvi puta službeno zatražio vojnu pomoć od SAD-a u travnju 1951., njihova je politika bila jednaka onoj o pružanju gospodarske pomoći – podržati Tita da se Jugoslavija održi neovisnom.¹⁷⁸ Činjenicu da je vijest o traženju vojne pomoći izašla i u beogradskim novinama, The New York Times naziva 'spektakularnim znakom toga koliko se jugoslavenska politika već promijenila' te 'najvažnijim Titovim korakom od raskola sa Staljinom'. Iako je Tito tvrdio da ova odluka ne utječe na prijašnju da se Jugoslavija neće pridružiti zapadnom bloku, The New York Times smatra da je obznana javnosti da se traži pomoć SAD-a 'rušenje mosta prema Moskvi i postavljanje znaka koji vodi u suprotnom smjeru'.¹⁷⁹ Veliku je ulogu u slanju američke vojne pomoći Jugoslaviji odigrao posjet Averella Harrimana, posebnog predstavnika predsjednika Trumana, Jugoslaviji. Iako je Harriman u razgovoru s Titom iznosio 'samo osobne stavove', njih su se dvojica složili oko potrebe za obranom mira u Europi¹⁸⁰, a njegov je posjet poslužio i kao upozorenje Rusima da će 'proći kao u Koreji ako se usude napasti Jugoslaviju'. Iako Amerikanci ne vole komunizam niti jednog tipa, prihvaćaju njegovo postojanje. Ono što ne prihvaćaju je agresija, bilo kojeg tipa, te Moskva treba znati da Zapad Tita neće ostaviti na cjedilu.¹⁸¹

Kao što je obećala, Amerika je i ispunila svoje obećanje - nije ostavila Tita na cjedilu. Štoviše, vojna pomoć stizala je u sve većim količinama, kao i gospodarska. Bilo da se radilo o tenkovima i avionima ili o zajmovima za strojeve potrebne za industrijalizaciju zemlje te pomoći u sprečavanju gladi u Jugoslaviji, Tito je od kraja 1948. do početka 1952. primio oko 430 milijuna dolara američke pomoći¹⁸², a obilna se američka pomoć nastavila i u sljedećim godinama, sve u svrhu jačanja Titovih veza sa Zapadom. Neki su diplomati smatrali da od Tita treba tražiti više u zamjenu za vojnu i gospodarsku pomoć koju je primao, ali The New York Times kaže da Zapad prvo treba objasniti 'što točno želi od Tita'.¹⁸³ Tito se pak čvrsto držao svoje politike ne davanja političkih ustupaka Amerikancima u zamjenu za pomoć pa tako Time prenosi Titov govor pred 125 stranih dopisnika u Bijelom dvoru u Beogradu i sažima ga u dvije rečenice – o pomoći SAD-a Jugoslaviji rekao je da 'ne može biti govora o sporazumu o uzajamnoj pomoći, samo o sporazumu u kojem SAD daje oružje Jugoslaviji'.

¹⁷⁷ Time, „International: Rumour and Warning“, 26.02.1951.

¹⁷⁸ The New York Times, „Yugoslavs Ask For Armament“,

¹⁷⁹ The New York Times, „The Broken Bridge“, 13.04.1951,

¹⁸⁰ The New York Times, „Accord on Defense with Tito“, 27.08.1951.

¹⁸¹ The New York Times, „To Stalin Via Tito“, 27.08.1951.

¹⁸² The New York Times, „The World“, 06.01.1952.

¹⁸³ The New York Times, „West May Ask Tito for Policy Accord“, 14.03.1952.

Upitan pak o pomoći Tita SAD-u rekao je 'da će u slučaju agresije, SAD imati prijateljsku zemlju na svojoj strani, a već godinama od Jugoslavije dobiva nešto zauzvrat – jugoslavenski otpor sovjetskom bloku. Stoga pitanje o tome što će SAD dobiti od Tita uopće ne bi trebalo postavljati'.¹⁸⁴ The New York Times pak prenosi izjavu američkog ambasadora u Beogradu, Georgea Allena, da SAD u zamjenu za pomoć Titu dobiva 'visoku vrijednost', tj. da se američka politika prema Jugoslaviji itekako isplati jer je jugoslavenski narod proamerički orijentiran, vlada je odlučna sačuvati nezavisnost, vojska je jaka, a posebno je dobro to što Tito ne misli da SAD pokušava dominirati nad njim.¹⁸⁵ Nakon što je SAD poslao u Jugoslaviju vojnu inspekciju da pregleda kako je iskorištena oprema poslana do 1952., a ona se vratila 'impresionirana' te savjetovala još veću potporu Jugoslaviji jer je to 'dobra investicija', SAD je odlučio Jugoslaviji u fiskalnoj godini 1952./1953. poslati tenkove, tešku artiljeriju i zrakoplove da se ojača jugoslavenska vojska. Naime, SSSR je naoružavao Mađarsku, Rumunjsku i Bugarsku, pa je SAD naoružavanjem Jugoslavije htio uspostaviti 'vojnu ravnotežu moći na Balkanu', a nadali su se i da će opremanje jugoslavenske vojske 'postaviti dobre temelje za moguću suradnju jugoslavenskih, grčkih i turskih trupa'.¹⁸⁶

Krajem 1952. The New York Times donosi članak koji opisuje stanje u Jugoslaviji te kaže kako je vidljiva velika razlika u odnosu na 'razdoblje Kominforma'. U zemlji više nema atmosfere 'Big Brothera', Beogradom se čovjem može šetati bez da je prisiljen čitati ogromne komunističke parole na zidovima ili gledati velike propagandne plakate, kao što je to slučaj u Istočnom Berlinu. Radnici primaju plaću, kupuju u trgovinama kojima nekad upravlja vlada, a nekad i ne, posjećuju kafiće, idu u kino, slobodno idu u posjet prijateljima i rodbini te 'uživaju u kritiziranju režima'. Režim dopušta kritike na račun vlade i Tita jer je to način da se 'narod ispuše', a dokle god nema organiziranog otpora vlasti narod smije (negativno) komentirati stanje u zemlji. Takvo nešto bilo bi nemoguće u SSSR-u ili u Jugoslaviji prije 28. lipnja 1948., a sada je normalno.¹⁸⁷ I dok se stanje u zemlji polako popravljalo, odnosi sa Zapadom činili stabilnima i dobrima, a američka pomoć redovito pristizala u sve većim količinama te i dalje bez političkih uvjeta, Titova unutarnja politika po pitanju Crkve izazvala je vanjskopolitičku krizu – u prosincu 1952. Titova je vlada prekinula diplomatske odnose sa Svetom Stolicom u znak protesta što je Vatikan Alojzija Stepinca proglasio kardinalom.

¹⁸⁴ Time, „Yugoslavia: Don't Ask“, 12.11.1952.

¹⁸⁵ The New York Times, „Aid to Tito Is Called Good Value for U.S.“, 19.03.1952.

¹⁸⁶ The New York Times, „U.S. Promises Tito Jet Planes, Tanks and Heavier Guns“, 14.07.1952.

¹⁸⁷ The New York Times, „Yugoslavia Found Outwardly Freer“, 05.12.1952.

The Washington Post piše kako prekid odnosa predstavlja kulminaciju šest godina spora čija je centralna figura nadbiskup Stepinac. Osuđen od Titova režima za suradnju s Nijemcima, Talijanima i 'domaćim neprijateljima Tita' tijekom Drugog svjetskog rata, uvjetno je pušten iz zatvora u prosincu 1951.¹⁸⁸ Za vrijeme dok je Stepinac bio u zatvoru, Time je prenio intervju koji je s njim obavio dopisnik Associated Pressa i u kojem je Stepinac rekao kako se 'stanje s vjerskim pitanjima u Jugoslaviji popravilo jer je KPJ usvojila realniji pristup prema demokraciji'. Također je rekao da 'dokle god ima dobre volje (za novi sporazum između Vatikana i Jugoslavije), može se pronaći kompromis'. Time je to što je Tito dozvolio intervju s 'najvažnijim političkim zatvorenikom u Titoističkoj Jugoslaviji' nazvao gestom prema popravljanju odnosa s rimokatolicizmom.¹⁸⁹ Tito je čak direktno ponudio i da pusti Stepinca iz zatvora u nastojanju da popravi odnose s Vatikanom, ali pod uvjetom da nadbiskup napusti Jugoslaviju istog trenutka kad izađe iz zatvora. Međutim, Vatikan je 'odbio ponudu' odgovorivši da bi im bilo drago da je nadbiskup na slobodi, ali su informirani da nadbiskup 'uvjeren u svoju nedužnost, želi ostati blizu svojih vjernika'¹⁹⁰ pa su odnosi i dalje ostali napeti. The New York Times prenosi kako je Titov službeni radio izjavio da 'Vatikan želi od Stepinca napraviti mučenika' jer su odbili ponudu da ga se oslobodi ako ode iz zemlje.¹⁹¹ Stepinac je ipak pušten iz zatvora, iako uvjetno, u prosincu 1951. Time piše da je nadbiskup izjavio da 'su ga pustili po svojoj želji, on nije tražio da bude pušten jer se ne osjeća krivim'. Time kaže kako je Tito pustio Stepinca u nadi da će popraviti svoju poziciju u odnosima s SAD-om od kojeg želi vojnu pomoć. Gesta mu je donijela nekoliko blagonaklonih naslova u novinama, ali nije zadovoljila Vatikan, koji je novi Stepinčev status (kućni pritvor u rodnom Krašiću) nazvao samo 'bacanjem prašine u oči' jer se u zemlji još uvijek 'guši sloboda vjeroispovijesti'. Također su inzistirali da Titov režim prizna Stepinčevu nedužnost te su izrazili žaljenje što je Beograd Stepinca nazvao 'bivšim nadbiskupom' – naime, u njihovim očima niti jedna država nema pravo uzdizati ili razriješiti dužnosti čovjeka Crkve.¹⁹²

Kada je u studenom 1952. papa Stepinca proglasio kardinalom, Titova je vlada prekinula diplomatske odnose s Vatikanom, govoreći kako je imenovanje Stepinca 'pljuska u lice' Jugoslaviji. The Washington Post piše kako je upitno hoće li Stepinac ikad 'obući crveno' jer je i sam Stepinac izjavio da ne namjerava ići u Rim – da ode, vjerojatno mu ne bi dozvolili

¹⁸⁸ The Washington Post, „Tito Breaks with Vatican Over Stepinac“, 18.12.1952.

¹⁸⁹ Time, „Yugoslavia: Where There Is Good Will...“, 16.04.1951.

¹⁹⁰ Time, „Religion: Deal Rejected“, 23.07.1951.

¹⁹¹ The New York Times, „Martyr Role Seen For Stepinac“, 07.07.1951.

¹⁹² Time, „Yugoslavia: Dust in the Eyes“, 17.12.1951.

da se vrati. Sam Tito nominaciju Stepinca za kardinala nazvao je 'neprijateljskim činom' i uvredom Jugoslaviji jer je 'jedan ratni zločinac proglašen kardinalom'.¹⁹³

Prekid odnosa s Vatikanom naštetio je i Titovu ugledu u svijetu. The New York Times donosi jedan zanimljiv članak, svojevrsni pregled Titovih 'napadaja bijesa' i prijetnji koje su uslijedile nakon prekida diplomatskih odnosa s Vatikanom. Oni kažu kako je nakon prekida odnosa Tito zaprijetio da će otkazati već dogovoreni posjet Velikoj Britaniji ako britanski kler i javnost ne prestanu kritizirati njegovu 'čudnu interpretaciju vjerske slobode' i odvajanje Crkve i države. Kažu kako Tito i dalje nastavlja svoju kampanju protiv talijanske vlade u pitanju Trsta te upozorava Zapad da ga prihvati i poštuje kao saveznika jer on ima i drugih 'aduta u ruci'. The New York Times smatra kako ovakvi stavovi i postupci mogu samo pogoršati situaciju Zapadne Europe i same Jugoslavije jer obje žive u sjeni sovjetske prijetnje. Nema sumnje da Jugoslavija može biti snažan bedem protiv sovjetskog napredovanja prema Jadranu, ali čini se da Tito misli kako je on potrebniji Zapadu nego Zapad njemu i da stoga može diktirati Zapadu svoje uvjete. Ti uvjeti uključuju bezuvjetnu vojnu i gospodarsku pomoć za korištenje bez nadzora i bez traženja ičega zauzvrat, a koja jača ne samo jugoslavensku obranu već i Titov vlastiti režim, koji, unatoč nekim promjenama, i dalje ostaje komunistički i totalitaran. The New York Times smatra da su Titove prijetnje 'drugim adutima' isprazne jer je i sam odbacio bilo kakvu mogućnost povratka istočnom bloku, ali pošto je on komunist naviknut na 'očajne alternative' sposoban je na sve, što bi trebalo biti upozorenje Zapadu da pripazi kako si opet ne bi 'opekao prste' prebliskim vezanjem s 'režimom koji je, unatoč privremenoj spremnosti na suradnju, i dalje posvećen njegovu uništenju'.¹⁹⁴

5.3. Trst, London i Staljinova smrt

Unatoč znatno poboljšanim odnosima Tita i Zapada, a prvenstveno Tita i SAD-a nakon Rezolucije Informbiroa, jedno je pitanje cijelo vrijeme bilo kamen spoticanja u odnosima Jugoslavije i Zapada – pitanje Trsta. Tijekom 1952., a posebno 1953., američke novine ponovno su se raspisale o situaciji u Trstu. U travnju 1952. u Londonu se održavala konferencija na kojoj se raspravljalo o primanju Talijana u upravu nad Zonom A u Trstu. The New York Times piše kako je Tito upozorio SAD i Veliku Britaniju da ne donose nikakve jednostrane odluke na konferenciji i da bi dolazak talijanskih trupa u Zonu A stvorio 'situaciju štetnu za mir u ovom dijelu svijeta'. Zapadne sile po njemu trebaju razmisliti o problemu koji

¹⁹³ The Washington Post, „Tito Breaks with Vatican Over Stepinac“, 18.12.1952.

¹⁹⁴ The New York Times, „Tito's Tantrums“, 18.12.1952.

bi nastao dolaskom talijanskih vojnih jedinica, koje su neprijateljski raspoložene prema njoj, na granicu s Jugoslavijom. Također je upozorio zapadne sile da ako žele računati na Jugoslaviju u obrani Europe, ne smiju nastaviti podržavati talijanske zahtjeve. Rekao je i da će njegova vlada, koja kontrolira Zonu B, odbiti priznati ili biti vezana bilo kakvim odlukama londonske konferencije te da će 'znati kako braniti interese svoje zemlje pod tim okolnostima'.¹⁹⁵ Unatoč tome što je državni tajnik Acheson uvjeravao Tita da će se u Londonu raspravljati samo o problemima u upravljanju Zonom A te da neće biti govora o budućnosti Trsta i jugoslavensko-talijanskom teritorijalnom sporu¹⁹⁶, Talijanima je ipak dozvoljeno sudjelovanje u civilnoj upravi u Zoni A, što je naljutilo Tita pa je zaprijetio da će 'se osvetiti zbog odluka donesenih bez sudjelovanja jugoslavenske vlade', i to putem promjena u upravi Zone B poput onih koje su trebale biti uvedene u Zoni A odlukom konferencije. The New York Times kaže kako promjene kojima se Tito prijeti neće promijeniti stanje u Zoni B jer je tamo Titova kontrola neupitna i ne može je napraviti 'više jugoslavenskom nego što već je'.¹⁹⁷ Tito je svoju prijetnju ispunio te uveo neke mjere u korist Jugoslavije u Zoni B, ali to je samo 'formaliziralo već postojeću situaciju'. The New York Times piše kako Tito, komunist i nacionalist koji se usudi prkositi Staljinu, očito smatra potrebnim biti 'jednako čvrst' i prema zemljama demokracije. Kako je Zona B već ionako bila pod kontrolom Jugoslavije i ništa se bitno nije promijenilo, Titove mjere sugeriraju de facto podjelu teritorija koja ne samo da je u suprotnosti s obećanjem Saveznika da će cijeli teritorij vratiti Italiji, već i ostavlja Trst kao 'bolnu točku Europe'. Prema The New York Timesu, za ovu situaciju zapadne sile mogu kriviti samo sebe jer su 'prekršile obećanje iz Atlantske povelje da neće provoditi teritorijalne promjene koje nisu u skladu sa slobodno izraženim željama naroda kojih se te promjene izravno tiču' te su 'trgovale teritorijima lijevo i desno u interesu politika moći, a sada žanju što su same posijale'.¹⁹⁸

Nesuglasice Italije i Jugoslavije oko Trsta opet su se zaoštrile u ljeto i jesen 1953. Izbori u Italiji naveli su premijera De Gasperija da još jednom podsjeti Saveznike na neispunjeno obećanje iz 1948. da će Slobodni Teritorij Trsta pripasti Italiji. Tita su pak takve De Gasperijeve izjave veoma ljutile pa je on podsjećao zapadne sile da ne ponove ništa slično obećanju danom Italiji 1948. The New York Times piše da iako 'SAD ima svoje dogovore s Jugoslavijom oko obrane Zapadne Europe i jačanja Titova režima u otporu sovjetskom bloku,

¹⁹⁵ The New York Times, „Tito Warns West on Role of Italy in Trieste Control“, 01.04.1952.

¹⁹⁶ The New York Times, „Assurances to Tito Voiced by Acheson“, 02.04.1952.

¹⁹⁷ The New York Times, „Abroad: Trieste Agreement Spawns New Disagreement“, 14.05.1952.

¹⁹⁸ The New York Times, „Tito and Trieste“, 16.05.1952.

Tito mora shvatiti realnu situaciju - mi Amerikanci nemamo simpatija prema komunističkim režimima i nemamo iluzija o njima. Ako SAD mora birati između De Gasperija, jednog od stvarno velikih, demokratskih državnika Europe, i Maršala Tita, nema ni sjenke sumnje koga će odabrati. Tito se može izvući s mnogo toga u sadašnjim okolnostima, ali mora shvatiti da stvara zalihu zle volje i nepovjerenja što bi ga moglo skupo stajati u budućnosti'.¹⁹⁹

Time pak u kolovozu 1953. prenosi kako je De Gasperi izjavio da 'Talijani očekuju da se obećanje Saveznika iz 1948. ispuni'. Ako se to ne dogodi, natuknuo je da bi se Italija čak mogla povući iz NATO-a, a Time kaže da bi to bio korak koji bi srušio temelje američke strategije za jedinstvenu, anti-komunističku Europu. Po njima se zapadne sile 'više ne mogu pretvarati da će problem Trsta nestati ako nitko ne bude gledao'. Obećanje koje su zapadne sile dale 1948. pomoglo je De Gasperiju da na izborima u Italiji pobjedi komuniste, ali nekoliko mjeseci kasnije Tito je raskinuo s Moskvom pa je Zapad smatrao da bi 'bilo nepolitički istjerati Tita iz Trsta sada kada ga se moglo pridobiti na Zapad' pa je odabrao lakši put i zaboravio svoje obećanje Italiji. Time kaže kako je De Gasperi sada opet u problemima s izborima jer pokušava oformiti novu vladu bez većine u parlamentu, a Tito smatra da je u dobroj pregovaračkoj poziciji jer 'igra na strah Zapada da bi se opet mogao sprijateljiti s Rusijom sad kada je Staljin mrtav'. On odbija talijanski prijedlog 'etničke podjele' koja bi dala Italiji Trst i obalne gradove s pretežno talijanskim stanovništvom te inzistira na koridoru do Trsta i korištenju luke. No Tito treba još gospodarske i vojne pomoći sa Zapada, a čak i Jugoslaveni priznaju da je Trst sam po sebi talijanski i treba takav ostati, dok Talijani 'hladnijih glava' priznaju da Trst ovisi o trgovini s Jugoslavijom i Austrijom. Upravo su to, prema Timeu, sastojci za postizanje dogovora, ako zapadni diplomati nađu potrebnu volju i maštovitost.²⁰⁰ Mjesec dana kasnije, novi talijanski premijer, Giuseppe Pella, shvatio je aluzije u Titovim prijetnjama kao znak da se Jugoslavija sprema otvoreno aneksirati Zonu B te je poslao talijanske trupe na granicu. Time kaže kako Titove izjave u Washingtonu, Londonu i Parizu nisu zabrinule nikoga jer je 'već pet godina politika Zapada da se pravi kao da pitanje Trsta uopće ne postoji'. Beograd je odgovorio ljutitim notama kojima protestira protiv talijanske 'vojne demonstracije' i upozorava da bi Jugoslavija mogla poduzeti 'odgovarajuće mjere' na svojoj strani granice, ali Pella je ostao čvrst. Washington nije poduzeo ništa, što su Talijani shvatili kao 'nož u leđa', a Tito je iskoristio priliku i iznio novi, još manje prihvatljiv prijedlog Italiji – pretvaranje Trsta u međunarodnu luku te

¹⁹⁹ The New York Times, „Tito Breathes Fire“, 19.05.1953.

²⁰⁰ Time, „Triesete: Trouble Spot“, 03.08.1953.

jugoslavensku aneksiju ostatka teritorija. Time kaže da Tito ne može ispuniti svoje zahtjeve osim ako ne upotrijebi silu, a obećao je da to neće učiniti. Ali ako Zapad ne zamijeni svoju nesposobnost oko Trsta pravom diplomacijom, u opasnosti je da izgubi Italiju kao čvrstog prijatelja i saveznika.²⁰¹ Pella je odgovorio prijedlogom plebiscita kojim bi podijeljeni Trst birao između Italije i Jugoslavije. Kao i većina zahtjeva i protuzahatjeva 'koji su letjeli između Rima i Beograda tih dana', i ovaj je bio neprihvatljiv drugoj strani. Takva je situacija potrajala dok američki i britanski ambasadori u Rimu i Beogradu nisu u listopadu 1953. obavijestili talijansku i jugoslavensku vladu da će SAD i Velika Britanija povući svoje trupe iz Zone A i predati je na upravu Italiji, dok će Jugoslaviji ostati uprava nad Zonom B. I dok su Talijani bili zadovoljni jer su napokon dobili preduvjet za ravnopravne pregovore s Jugoslavijom, preko Jadrana, 'u zemlji Tita', reakcije su bile nasilnije i više prijeteće nego što su zapadne sile očekivale. Jugoslaveni su izašli na ulice s plakatima i sloganima da ne daju Trst, a američka i britanska ambasada zasute su kamenjem i ciglama. U početku je Tito reagirao dosta blago, naredivši policajcima da utišaju prosvjednike, ali demonstracije su se proširile. Time kaže kako je u svojoj manipulaciji osjetljivim pitanjem Trsta Tito u narodu izazvao veći emocionalni naboj nego je to i sam uvidio, a pitanje Trsta pomiješao s pitanjem vlastitog prestiža. Time to naziva ozbiljnom greškom za jednog diktatora 'uhvaćenog između svog naroda u koji nije siguran, sovjetske vlade koja ga mrzi jer je heretik i opreznih zapadnih prijatelja koji mu ne vjeruju jer je strastveni komunist' te ga javna retorika sad tjera na opasniji put.²⁰² Tito je tim opasnijim putem i krenuo. Mjesec dana nakon objave odluke SAD-a i Velike Britanije da prepuštaju upravu nad Zonom A Talijanima, Tito je i dalje gomilao trupe duž jugoslavensko-talijanske granice, granice sa Zonom A i unutar Zone B. Na talijanskoj strani, talijanske jedinice bile su spremne. Zapad je očekivao da će ova odluka razbjesniti Tita, ali očekivao je i da će se Tito ohladiti i pomiriti, iako nevoljko, s gotovim činom Saveznika. Međutim, Time kaže kako se Tito nije smirio ni mjesec dana kasnije, a zapadni diplomati nisu mogli vjerovati da se usudio ispuniti svoje prijetnje. Tita su na ratobornost tjerala dva domaća problema – jugoslavenski narod nije se bio spreman odreći zahtjeva za Trstom i Zonom A, a i neki komunisti već su dugo propitivali njegovo pristajanje na stranu kapitalističkog Zapada (pa makar i za nekoliko stotina milijuna u vojnoj pomoći). Tito je tako izjavio da 'ukoliko se provede odluka o Trstu, njegova politika povjerenja u zapadne Saveznike morat će biti preispitana'. Zapad je pak brinulo uspostavljanje odnosa

²⁰¹ Time, „Trieste: Glowing Ember“, 14.09.1953.

²⁰² Time, „Storm Over The Adriatic“, 19.10.1953.

između Jugoslavije i SSSR-a kakvi su bili prije 1948., ali su ih Tito i suradnici uvjerali 'da je to smiješno'.²⁰³ The Washington Post pak smatra da je Titova prijetnja da će poslati svoje trupe u zonu A bila samo način da ispita je li britanska i američka podrška Italiji neograničena i hoće li biti provedena do kraja.²⁰⁴ Bilo kako bilo, Trst je još godinu dana ostao predmetom spora Italije i Jugoslavije, dok pitanje nije konačno riješeno Londonskim sporazumom u listopadu 1954. koji je samo ozakonio postojeću situaciju u kojoj je Zona A bila pod upravom Italije, a Zona B pod upravom Jugoslavije, uključivši te dijelove u Italiju, odnosno Jugoslaviju.

Velik interes svjetske i američke javnosti izazvalo je i stvaranje 'balkanske antante' te Titov posjet Londonu u ožujku 1953. Prije nego što je na poziv Winstona Churchilla Tito posjetio London, početkom ožujka 1953. Jugoslavija je s Turskom i Grčkom potpisala pakt o međusobnom prijateljstvu koji je ove tri zemlje na pet godina vezao na suradnju u zajedničkoj obrani. Time navodi kako su skroz od Titova raskola sa SSSR-om zapadni stratezi tražili način da uklope komunističku Jugoslaviju u sustav Zapadne obrane. Sad im je to napokon uspjelo stvaranjem 'balkanske antante'. Pregovora o stvaranju takvog saveza bilo je i ranije – Turska i Grčka već su odavno surađivale, a u ljeto 1952. i Tito je izrazio želju za suradnjom, iako je smatrao da 'nema potrebe za službenim obrambenim paktom dok prijetnja agresije ne bude očita'. Od tada je promijenio mišljenje i ipak sklopio pakt, i to s dvjema članicama NATO-a. Kako Jugoslavija nije bila članica NATO-a, a Grčka i Turska jesu, pakt nije sadržavao nikakve vojne klauzule niti garancije da će napad na jednu potpisnicu izazvati otpor svih jer bi to primoralo i ostale članice NATO-a da brane Jugoslaviju. Tri zemlje izjavile su da će rado primiti i ostale države u svoje partnerstvo, a Time kaže kako je to bio 'poziv namijenjen ušima sovjetskih satelita da mogu pronaći partnere ako se ikad otkinu od dominacije Kremlja'.²⁰⁵ Ovim paktom Tito se još više vezao uz Zapad, a kako se potpisivanje pakta poklopilo sa smrću Staljina, Zapadu je dobro došlo da im Tito bude još bliži jer nitko nije znao kako će se prema njemu odnositi novo vodstvo u Kremlju. I dok je SSSR oplakivao smrt velikog vođe, Tito se zaputio u London na svoj prvi veliki put nakon posjeta Moskvi 1946.

²⁰³ Time: „Trieste: Storm Center“, 02.11.1953.

²⁰⁴ The Washington Post, „Today and Tomorrow: Yugoslavia and the West“, 24.11.1953.

²⁰⁵ Time, „The Balkans: The Neighbors“, 09.03.1953.

The New York Times piše kako je Tito 'otplonio u tajnosti' u neslužbeni posjet Velikoj Britaniji – neslužbeni jer kraljica Elizabeta II. još nije bila okrunjena, a Tito je, s novom titulom predsjednika, službeno bio šef države. Svrha njegova puta je 'uvjeriti Zapad da je Jugoslavija pouzdan Saveznik u obrani Zapadne Europe'. The New York Times kaže da iako Jugoslavija prima gospodarsku i vojnu pomoć Zapada i sad je vezana sporazumom o prijateljstvu s Grčkom i Turskom, i dalje nije povezana ni s jednom zapadnom silom u vojni savez. Vjeruje se da bi Jugoslavija htjela u NATO, ali i sama zna da dok se ne riješi spor s Trstom, malo je vjerojatno da će dobiti poziv.²⁰⁶ Time kaže kako Tito ide u London 'ne više kao vodeći ne-ruski komunist, nego vodeći svjetski anti-ruski komunist' s ciljem 'punijeg partnerstva sa Zapadom'.²⁰⁷ The New York Times piše kako se u Londonu 'dogđa nešto novo od ovih dana', nešto što je 'razmotalo i crveni tepih dobrodošlice i željeznu zavjesu sigurnosti za Maršala Tita', prvog komunističkog šefa države koji je posjetio jednu zemlju zapadne demokracije. Kako su Britanci pomogli Titu u dolasku na vlast, logično je da prvo otputuje u Veliku Britaniju. The New York Times piše kako je Tito zauzvrat bio 'dovoljno velik patriot da izvede svoju zemlju iz sovjetskog ropstva kojem ju je podvrgnuo; ne samo da je povratio nezavisnost svoje zemlje već je i toliko promijenio svoj režim da ga Moskva sada naziva fašistom'. Zapad ga je pozdravio kao saveznika i pružio mu gospodarsku i vojnu pomoć te ga vezao u svoje obrambene planove putem sporazuma o prijateljstvu s Grčkom i Turskom. Koliko će Tito biti spreman proširivati ove veze ostaje za vidjeti, ali Zapad ne smije zaboraviti da Tito jest i ostat će komunist čija je odanost prvenstveno komunističkoj ideologiji i komunističkoj diktaturi te da njegov trenutni put diktiraju vlastiti interesi koji se lako mogu promijeniti ovisno o okolnostima, a ne bilo kakvo prijateljstvo sa Zapadom.²⁰⁸

Time donosi zanimljiv članak pod naslovom 'Heretik u palači' koji kaže da je Tito za vrijeme posjeta Londonu u Buckinghamskoj palači ručao s kraljicom Elizabetom II, daljnjom rođakinjom kralja Petra, kojemu je 1945. 'rekao da se kloni Jugoslavije inače će mu odsjeći njegovu kraljevsku glavu'. Tokom pet 'elegantnih dana, komunistički diktator bio je gost anti-komunističke Britanije, prvi crveni šef države koji je ikad posjetio Britaniju'. I za gosta i za domaćine to je bio posjet iz vlastitog interesa. Britanci su se nadali iskoristiti Titov raskid s Moskvom i učvrstiti ga u predsojstvu zapadnog saveza, a Tito je htio dobiti političku i gospodarsku pomoć za svoju herezu protiv Moskve'. Time piše kako su maršala, 'živog i

²⁰⁶ The New York Times, „Tito Sails in Secrecy for London to Build Friendship with the West“, 09.03.1953.

²⁰⁷ Time: Great Britain: The Tito Visit“, 23.03.1953.

²⁰⁸ The New York Times, „Tito in London“, 17.03.1953.

zdravog te s više promjena outfita od Göringa' proveli kroz najveće arhitektonske, povijesne i političke znamenitosti Londona. Iako je postojao određeni protest protiv njegova dolaska u britanskoj javnosti, posebno među katolicima, londonski je narod uglavnom bio znatiželjan, pristojan i neentuzijastičan oko Titova posjeta. S britanskim premijerom i ministrom vanjskih poslova, Edenom, razgovarao je o jugoslavensko-britanskom sporazumu o prijateljstvu i međusobnoj pomoći u slučaju agresije, ali mu je Churchill 'glatko objasnio da Britanija ne može poduzeti takav korak dok Tito ne riješi svoje odnose s Italijom oko Trsta', no to nije spriječilo dvojicu vođa da postignu snažan verbalni sporazum.²⁰⁹ Iako su obje zemlje opisale posjet kao vrlo uspješan, bilo je i onih koji se nisu slagali ili su se pak pitali je li posjet uopće bio potreban te kome je koristio osim samo KPJ.²¹⁰ The New York Times tako donosi članak koji uspoređuje britanske i američke poglede na komunizam te započinje s izrekom da 'veliki ljudi dobivaju dvostruko kad od svojih neprijatelja naprave prijatelje'. Time aludiraju na činjenicu da je Churchill nekad bio 'najžešći protivnik komunizma', a sada je s osmijehom pozdravio komunističkog diktatora Tita. The New York Times navodi kako je razlog što su Britanci primili Tita to što su oni u svojim odnosima s drugim zemljama uvijek bili 'praktični, pragmatični i realni'. Štoviše, oni se 'ne uzbuđuju oko komunizma kao mi' – rano su bili uspostavili odnose sa sovjetskom revolucijom i komunističkom Kinom, a u Velikoj Britaniji nema nikoga tko bi bio pandan McCarthyju u Americi te javnost ne zahtijeva istraživanja i čistke komunista poput onih McCarthyjevog tipa. Tito je pak 'posebna vrsta komunista kojega preziru staljinisti čak više nego katolici'. Unatoč sentimentalnim povijesnim i ideološkim vezama između dviju država, sam Tito je rekao da 'veze između njegove vlade i Zapada nisu sentimentalne, već interesne', a na tome se temelji i njegov posjet Londonu.²¹¹

Unatoč razlikama u pogledu Britanaca i Amerikanca na komunizam, obje države 1953. opet je spojio zajednički interes po pitanju komunista Tita. Jednako brzo kako su se nakon 28. lipnja 1948. ponadali i obradovali mogućem Titovu povratku na Zapad, tako su se nakon 5. ožujka 1953. uplašile mogućeg Titova povratka na Istok. Staljinova smrt i želja novog sovjetskog vodstva da se ponovno uspostave odnosi s Jugoslavijom uplašila je zapadne Saveznike, a pogotovo SAD da bi moglo propasti sve što su do tad postigli u odnosima s Titom i njegovu vezivanju sa Zapadom. Iako je Tito negirao bolje odnose s Rusijom govoreći kako na jugoslavenskoj granici 'njihove puške i dalje pucaju na naše stražare, njihovi nas

²⁰⁹ Time, „Great Britain: Heretic at the Palace“, 30.03.1953.

²¹⁰ The New York Times, „Letters to the Times: Tito Visit Criticized“, 24.03.1953.

²¹¹ The New York Times, „British View of Communists Differs Greatly From Ours“, 22.03.1953.

mediji kleveću. Ako SSSR i je ublažio svoju propagandu, to nije dovoljno da naša zemlja promijeni svoj stav i padne u zagrljaj onima koji su nas tako teško povrijedili'.²¹²

Međutim, Titova uvjeravanja nisu mogla u potpunosti odagnati strah koji se javio na Zapadu. Staljinova smrt i nagovještaj popravljanja odnosa između Jugoslavije i SSSR-a označili su novu prekretnicu u Titovoj bogatoj karijeri. Jedan zanimljiv članak The New York Timesa s kraja 1953. dijeli Titovu karijeru u 4 faze. U prvoj, od 1920. do 1938., Tito je bio 'komunistički konspirator' kada je u ilegali radio na reorganiziranju Komunističke partije Jugoslavije. U drugoj fazi, fazi partizanske pobune za vrijeme Drugog svjetskog rata, bio je partizanski buntovnik i treba mu odati čast za herojsku borbu protiv Nijemaca. Treća faza, od 1945. do 1948. bila je faza uspostavljanja staljinističkog režima u Jugoslaviji, a Tito je tu bio sovjetski suradnik i ništa što jugoslavenski komunisti kažu danas ne može izbrisati činjenicu da su tri godine poslušno provodili naredbe Kremlja. Prema The New York Timesu, četvrta i najvažnija Titova faza je ova trenutna. Tito sada mora postići da njegov sistem djeluje. Odmak od staljinističke doktrine je očit, a njegov intelektualni i diplomatski prekid sa Sovjetskim Savezom čini se stvarnim i trajnim, a koliko je 'novi liberalizam' rezultat dodira sa Zapadom teško je reći. Međutim, njegovi dugoročni ciljevi nisu se promijenili te jasno pokazuje da ne namjerava napustiti svoj cilj stvaranja komunizma.²¹³ Washingtonu i Londonu preostalo je pobrinuti se da se u ostvarivanju tog cilja Tito opet previše ne približi Moskvi.

²¹² The Washington Post, „Tito Denies Better Feeling With Russia“, 22.05.1953.

²¹³ The New York Times, „Marshal Tito Enters His Fourth Stage“, 25.10. 1953.

ZAKLJUČAK

Tko je i kakav je uistinu bio Josip Broz Tito pitanje je koje i danas muči brojne povjesničare. Čovjeka čija je karijera prošla toliko mnogo dijametralno suprotnih faza nije lako objasniti niti onima koji su ga poznavali i s njim surađivali, a kamoli onima koji su o njemu pisali tisućama kilometara daleko, u New Yorku ili Washingtonu, temeljeći svoje članke prvo na britanskim izvještajima tijekom Drugog svjetskog rata, a zatim na pisanjima svojih dopisnika iz Europe i Jugoslavije (od kojih su neki za svoje izvještaje dobili i Pulitzerovu nagradu). Ovaj je rad prenio samo djelić tog pisanja američkih novina jer je količina članaka o Titu koji se pojavljuju u razdoblju od 1943. do 1953. jednostavno neiscrpna i teško je sažeti sve što se o njemu pisalo u američkim novinama na svega nekoliko desetaka stranica. Opseg rada nije nam dopustio ni tako duboku analizu članaka kakvu bismo voljeli provesti, posebno s obzirom na stil i jezik koji se koristi u ovim trima novinama kada se piše o Titu. Međutim, upravo to može poslužiti kao dobra podloga za neku buduću detaljniju, i znatno dužu, analizu ove teme. Kvantitativna analiza članaka iz The New York Timesa, The Washington Posta i Timea pokazala je da je Tito u ovom razdoblju, od 1943. do 1953., bio vrlo česta tema u američkim novinama. Štoviše, nerijetko se i u samim člancima navodi kako je Tito u novinskim naslovima možda i najčešće spominjani komunistički vođa nakon Staljina, a ogroman broj članaka koje smo susreli može posvjedočiti istinitosti ovih tvrdnji. Što se pak tiče kvalitativne analize, ona je samo potvrdila našu tezu da se percepcija Tita u američkoj javnosti znatno mijenjala u ovih deset godina. Od simpatija koje je stekao kao vođa partizana za vrijeme Drugog svjetskog rata, do velikih antipatija nakon što je došao na vlast i uspostavio komunistički režim i strogu policijsku državu, pa ponovno do velikih simpatija kada je 1948. raskinuo sa Staljinom i 'pošao svojim putem' koji je sve više naginjao Zapadu, iako nikad nije u potpunosti prešao na njihovu stranu. Međutim, američkim je novinama i javnosti i to bilo dovoljno da ga prihvate, unatoč tome što je i dalje ostao komunist i diktator, mada nešto blaži u odnosu na druge, kao saveznika i prijatelja te pruže neprocjenjivu pomoć njegovu režimu. Naravno, nisu se uvijek svi slagali s percepcijom većine javnosti o Titu – i dok ga je većina smatrala diktatorom, bilo je članaka koji ga ne osuđuju kao ostali; dok ga je većina smatrala saveznikom, bilo je onih koji su kritizirali takav stav javnosti i politiku vladajućih krugova u SAD-u. Što se pak tiče razlike u načinu pisanja o Titu između ovih triju novina, nismo uočili neke značajnije suprotnosti. Općenito, sve troje novine pišu o njemu u skladu s načinom na koji ga doživljava američka politika. Kada ga se

smatra diktatorom, većinom ga se i opisuje tim i sličnim epitetima. Kada ga se smatra saveznikom, tako se o njemu i piše, unatoč čestom pozivanju na oprez u odnosima s Titom. Moglo bi se jedino reći da se The Washington Post čini najkritičnijim u svojim člancima o Titu, posebno u razdoblju od 1945. do 1948., što pomalo iznenađuje ako se uzme u obzir da su te novine nazivane 'Pravdom na Potomacu'. Također se primjećuje razlika u stilu pisanja između Timea i ostalih dvaju novina, što ne iznenađuje jer je Time časopis te se njegovi novinari u svom pisanju češće koriste slobodnijim stilom, mnoštvom zanimljivih i često humorističnih usporedbi te se nerijetko u člancima nazire doza sarkazma. Što se pak tiče razlike između načina na koji anglofona, a pogotovo američka historiografija i novine pišu o Titu, niti tu se ne uočava neka bitna razlika, osim što je članaka napisano znatno više nego knjiga, ali sadržaj se ne razlikuje bitno. Možda se ipak stječe dojam da novine malo češće pozivaju na oprez u odnosima s Titom i češće zahtijevaju nešto zauzvrat od Tita u zamjenu za silnu pomoć koju mu SAD šalje. No treba imati na umu i to da je većina knjiga napisana nakon ovog razdoblja kojim smo se u radu bavili, dok se novinski članci pojavljuju paralelno ili malo nakon odvijanja događaja koji su obilježili stav američke javnosti prema Titu. Kad se sve ovo uzme u obzir i pokuša sažeti sve promjene percepcije američke javnosti o Josipu Brozu u pitanju 'što je jedan prosječan američki građanin mogao saznati o Titu na temelju onoga što je pročitao u novinama', dobije se odgovor – svašta. Ne samo da je količina informacija o Titu ogromna, već je često i proturječna pa tako u razdoblju od samo nekoliko dana američki građanin o osobi o kojoj je praktički do jučer čitao kao o omraženom komunističkom diktatoru odjednom čuje hvalospjeve zbog njegove hrabrosti da se odupre Staljinu i eventualno čak prijeđe na stranu Zapada. Sve to navodi na zaključak da je Tito američkom građaninu, jednako kao i jugoslavenskom, unatoč nebrojenim člancima, analizama i pregledima njegova života bio i ostao jedna velika - misterija.

SAŽETAK

Percepcija Josipa Broza Tita u američkoj javnosti mijenjala se nekoliko puta, ovisno o tome kakvi su u danom trenutku bili odnosi Jugoslavije i SAD-a te kakav je bio stav američke politike prema njemu. Također, na percepciju koju je o njemu imala američka javnost nerijetko je utjecao i sam Tito svojim postupcima koji su ili izazvali simpatije američkih novina te putem njih i američke javnosti (npr. njegovo suprotstavljanje Staljinu nakon 28. lipnja 1948) ili su izazivali negodovanje i kritike (npr. uhićenje i suđenje Mihailoviću i Stepincu). Analizom članaka iz The New York Timesa, The Washington Posta i Timea mogu se razabrati tri glavna razdoblja promjene percepcije Josipa Broza Tita u američkoj javnosti. Prvo razdoblje je ono od 1943., tj. od priznanja partizana do kraja Drugog svjetskog rata kada se o Titu u američkim novinama piše veoma pozitivno. Prikazuje ga se kao hrabrog ratnika i borca za slobodu svoje zemlje, misterioznog vođu partizana koji pružaju herojski otpor okupatoru na tlu Jugoslavije, a njihovom (komunističkom) vodstvu, tj. Titu, glavni je cilj osloboditi Jugoslaviju, a ne uspostaviti komunističku vlast nakon rata. Drugo razdoblje u kojem dolazi do velike promjene u percepciji Josipa Broza Tita počinje nakon kraja Drugog svjetskog rata i traje do 28. lipnja 1948., tj. do donošenja Rezolucije Informbiroa. U tom razdoblju stav američkih novina prema Titu je izrazito negativan, kritizira se komunističko preuzimanje vlasti, uspostavljanje Titove diktature i policijske države te obračun s političkim protivnicima i neistomišljenicima. Za negativnu percepciju Tita u tom razdoblju zaslužni su i napeti odnosi Jugoslavije i SAD-a te čin rušenja američkih zrakoplova nad Jugoslavijom. Treće razdoblje u promjeni percepcije Tita nastupilo je praktički preko noći, objavom Rezolucije Informbiroa i sukobom Tita i Staljina. Odmah se u američkim novinama počinje hvaliti Titovo odupiranje Staljinu, iako se u početku poziva na oprez jer mnogi vjeruju da je sukob samo privremen. No kako je s vremenom postalo jasno da je raskol trajan, tako se i na Tita opet počinje blagonaklono gledati te se o njemu ponovno piše kao o borcu za nezavisnost svoje zemlje i američkom savezniku u borbi protiv sovjetskog imperijalizma. Razmjerno pozitivnu sliku Tita u ovom razdoblju kvare jedino sumnje da bi se Tito mogao vratiti u istočni blok koje se javljaju nakon Staljinove smrti.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori:

The New York Times, 1943. – 1953. godina

The Washington Post, 1943. – 1953. godina

Time, 1943. – 1953. godina

Literatura:

1. Britannica.com. „Time“. Preuzeto s: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/596077/Time>
2. Brycezabel.com. „Instant History: Review of First Issue with Cover“. Preuzeto s: http://www.brycezabel.com/instanthistory/2006/03/time_magazine_f.html
3. Campbell, John C. „Tito: The Achievement and the Legacy.“, *Foreign Affairs*, Ljeto 1980. Preuzeto s: <http://www.foreignaffairs.com/articles/33968/john-c-campbell/tito-the-achievement-and-the-legacy>
4. Cfr.org. „The Council on Foreign Relations – About CFR.“ Preuzeto s: <http://www.cfr.org/about/>
5. Jakovina, Tvrtko. *Američki komunistički saveznik*. Zagreb: Profil, 2003.
6. Lees, Lorraine M. *Keeping Tito Afloat – The United States, Yugoslavia and The Cold War*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University press, 1997.
7. *New York Daily Times*, „A Word About Ourselves“, 18.09.1951.
8. Oxfordjournals.org. „The English Historical Review“. Preuzeto s: http://www.oxfordjournals.org/our_journals/enghis/about.html
9. Pirjevec Jože. *Tito i drugovi*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2012.
10. RasmussenReports.com. „New York Times, Washington Post, and Local Newspapers Seen as Having Liberal Bias“. Preuzeto s: http://www.rasmussenreports.com/public_content/politics/current_events/general_current_events/media/new_york_times_washington_post_and_local_newspapers_seen_as_having_liberal_bias

11. Ricks, Thomas E. *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq*. London: Penguin Press, 2006.
12. Ridley, Jasper. *Tito*. Zagreb: Prometej, 2000.
13. Simpson, Daniel. *A Rough Guide to the Dark Side*. London, Zero Books, 2012.
14. The New York Times, „Turning Away From the Holocaust“, 14.11.2001.
15. The Washington Post, „Wrong Choice for Governor“, 26.10. 2006.
16. The Washington Times, „Partisan Press Parity?“, 13.03.2007.
17. Viser, Matt. "Attempted Objectivity: An Analysis of the New York Times and Ha'aretz and their Portrayals of the Palestinian-Israeli Conflict", *The International Journal of Press/Politics* 8 (rujan 2003): 114–120.